

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MODERN SANAT MÜZELERİ
ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: İSTANBUL MODERN
SANAT MÜZESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Sümeyye Nur DOĞU

İstanbul, 2025

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MODERN SANAT MÜZELERİ
ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: İSTANBUL MODERN
SANAT MÜZESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Sümeyye Nur DOĞU

Öğrenci No
2220007013

ORCID ID
0009-0002-7976-5251

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Gülşah KARYAĞDI

İstanbul, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Projesi Tezi olarak sunduğum “**Erişilebilirliğin Modern Sanat Müzeleri Üzerinden İncelenmesi: İstanbul Modern Sanat Müzesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 08/09/2025

Sümeyye Nur DOĞU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

08/09/2025

Enstitümüz *İç Mimarlık* Anabilim Dalı *İç Mimarlık* Programı Yüksek Lisans öğrencilerinden **2220007013** numaralı *Sümeyye Nur DOĞU*'nun "İstanbul Beykent Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak Enstitümüze teslim ettiği "*Erişilebilirliğin Modern Sanat Müzeleri Üzerinden İncelenmesi: İstanbul Modern Sanat Müzesi Örneği*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 27/05/2025 tarih ve 2025/23 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Gü*** KA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Ay*** Ni*** EV***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Öz*** Ba*** ÖZ***
(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Sümeyye Nur DOĞU
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Gülşah KARYAĞDI
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2025
Alanı : İç Mimarlık
Anahtar Kelimeler : Erişilebilirlik, İç Mekân Tasarımı, İstanbul Modern Sanat Müzesi, İç Mimarlık

ÖZ

ERİŞİLEBİLİRLİĞİN MODERN SANAT MÜZELERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: İSTANBUL MODERN SANAT MÜZESİ ÖRNEĞİ

Erişilebilirlik, çağdaş mimarlık ve kent planlamasında yalnızca teknik bir tasarım ilkesi değil, aynı zamanda toplumsal eşitliğin ve mekânsal adaletin temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu tez, modern sanat müzelerinde erişilebilirliği fiziksel, görsel, işitsel ve dijital boyutlarıyla ele almış ve İstanbul Modern Sanat Müzesi örneği üzerinden kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma, literatür taraması, sivil toplum kuruluşlarıyla gerçekleştirilen görüşmeler ve saha gözlemlerinden elde edilen veriler üzerine temellendirilmiştir. Çalışmada, erişilebilirlik unsurları literatürden ve kullanıcı deneyimlerinden hareketle bir araya getirilmiş; oluşturulan tablolar aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bu tablolar, akademik bilgi ile pratik kullanıcı deneyimini kesiştirerek çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Örnek çalışma alanı olarak İstanbul Modern Sanat Müzesi ele alınmış; yapının çevresel ulaşılabilirliği, iç mekânsal organizasyonu, ortak kullanım alanları, bilgilendirme ve yönlendirme sistemleri gibi çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma erişilebilirliği bütüncül bir yaklaşımla ele alarak hem teorik hem pratik düzeyde modern sanat müzeleri için yol gösterici bir kaynak ve toplumsal katkı sunmaktadır.

Name and Surname : Sümeyye Nur DOĞU
Supervisor : Asst. Prof. Dr. Gülşah KARYAĞDI
Degree and Date : Master's (Thesis), 2025
Major : Interior Architecture
Keywords : Accessibility, Interior Design, Istanbul Museum of Modern Art, Interior Architecture

ABSTRACT

ANALYZING ACCESSIBILITY IN MODERN ART MUSEUMS: A CASE STUDY OF THE ISTANBUL MODERN ART MUSEUM

Accessibility is considered not only a technical design principle in contemporary architecture and urban planning but also one of the fundamental elements of social equality and spatial justice. This thesis examines accessibility in modern art museums through physical, visual, auditory, and digital dimensions, presenting a comprehensive evaluation based on the case of the Istanbul Museum of Modern Art. The research is grounded in data obtained from literature review, interviews conducted with non-governmental organizations, and field observations. In the study, accessibility components were consolidated from both literature and user experiences and evaluated through systematically prepared tables. These tables intersect academic knowledge with practical user experience, thereby constituting the original contribution of this study. The Istanbul Museum of Modern Art was chosen as the case study, and the analysis focused on aspects such as environmental accessibility, interior spatial organization, common areas, information, and wayfinding systems. As a result, this study approaches accessibility with a holistic perspective, offering both theoretical and practical guidance for modern art museums, while also providing societal contribution.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ..... iii

ŞEKİLLER LİSTESİ..... iv

KISALTMALAR vii

SÖZLÜK..... viii

GİRİŞ 1

1. ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI VE ERİŞİLEBİLİR MİMARİ

1.1. Erişilebilirliğin Tanımı ve Gelişimi 6

1.2. Erişilebilir Mimari 12

1.2.1. Fiziksel Erişilebilirlik 16

1.2.2. Görsel Erişilebilirlik 21

1.2.3. İşitsel Erişilebilirlik..... 28

1.2.4. Dijital Erişilebilirlik..... 33

2. MÜZECİLİK VE MODERN SANAT MÜZELERİ BAĞLAMINDA

ERİŞİLEBİLİRLİK

2.1. Müzenin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi 39

2.2. Müzecilik Nedir? 42

2.3. Müzenin İşlevleri ve Müze Türleri 43

2.4. Modern Sanat Müzeleri..... 47

2.5. Modern Sanat Müzelerinde Erişilebilirlik..... 51

2.6. Müzelerde İç Mekân Tasarımı..... 53

2.6.1. Sirkülasyon ve Mekânsal Organizasyon..... 53

2.6.2. Aydınlatma Tasarımı 55

2.6.3. Malzeme, Renk ve Doku Seçimi 57

2.6.4. Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık 58

2.6.5. Etkileşim ve Deneyim Tasarımı 59

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) VE KULLANICILAR İLE ERIŞİLEBİLİRLİK ÜZERİNE YAPILAN GÖRÜŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
3.1. Görüşme Yapılan STK’lar Hakkında Genel Bilgiler	62
3.2. STK Temsilci ve Üyeleri ile Görüşmeler: Erişilebilirliğe Yönelik Görüş ve Öneriler	64
3.3. STK Görüşmelerinden Elde Edilen Verilerin Analizi	69
4. İSTANBUL MODERN SANAT MÜZESİNDE ERIŞİLEBİLİRLİĞİN İNCELENMESİ	
4.1. İstanbul Modern Sanat Müzesine Genel Bakış	77
4.1.1. Çevre Analizi ve Yapıya Erişim	79
4.2. Mekânsal ve Yapısal Analizler	81
4.2.1. Yerleşim ve Sirkülasyon	82
4.2.2. Sergi Alanları	86
4.2.3. Islak Hacimler ve Dinlenme Alanları	89
4.2.4. Bilgilendirme	92
4.2.5. Yönlendirme ve İşaretler	94
4.2.6. Ortak Kullanım Alanları: Kütüphane ve Kafeterya	97
4.3. İstanbul Modern Sanat Müzesinin Erişilebilirlik Analizi	100
5. BULGULAR	106
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	109
EKLER	
Ek-1: Etik Kurul Onayı	122
Ek-2: Görüşme Soruları	123

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Erişilebilirliğin Gelişimi	10
Tablo 2. Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları	21
Tablo 3. Görsel Erişilebilirlik Unsurları	28
Tablo 4. İşitsel Erişilebilirlik Unsurları	32
Tablo 5. Dijital Erişilebilirlik Unsurları.....	37
Tablo 6. Müze Türleri	47
Tablo 7. Literatür Taramasından Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	61
Tablo 8. STK 1 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	70
Tablo 9. STK 2 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	71
Tablo 10. STK 3 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	72
Tablo 11. STK 4 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	72
Tablo 12. STK Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları.....	73
Tablo 13. Literatür ve STK Görüşmelerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları.....	75
Tablo 14. Literatür ve Kullanıcı Verilerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Erişilebilir Mimarının Temel Bileşenleri	16
Şekil 2. Louvre Müzesi Girişi.....	19
Şekil 3. Louvre Müzesi'nin Ziyaretçilere Yönelik Pratik Bilgi Düzenlemesi (Practical Information) Görseli	19
Şekil 4. Louvre Müzesi İç Mekân Yönlendirme ve Bigilendirme İşaretleri	20
Şekil 5. Bongo Art Replika Eserler	23
Şekil 6. Bongo Art Braille Yazı Kullanımı ile Açıklamalar.....	24
Şekil 7. Yüksek Kontrast ve Replika Eserler	25
Şekil 8. Harn Museum of Art İç Mekân Görseli	26
Şekil 9. Renk Körlüğü Gözlükleri	26
Şekil 10. Duyusal Dostu Müze Deneyimi Sırasında Çocuk Ziyaretçilerin 3D Etkinliğe Katılımı	30
Şekil 11. Audio+ Mobil Rehber Sistemi	31
Şekil 12. Audio+ Mobil Rehber Sistemini Kullanan Ziyaretçi	31
Şekil 13. Smithsonian Institution Müzesi Sergi Alanı Görseli.....	36
Şekil 14. Smithsonian Institution Müzesi Video İçerikleri	36
Şekil 15. Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi.....	41
Şekil 16. İskenderiye Kütüphanesi'nin Günümüzdeki Görünümü.....	43
Şekil 17. Museum of Modern Art (MoMA) Dış Cephe ve Avlu Görünümü	49
Şekil 18. Centre Pompidou, Dış Cephe Görünümü.....	50
Şekil 19. Tate Modern Dış Cephe Görünümü	50
Şekil 20. Guggenheim Museum Bilbao Dış Cephe Görünümü.....	51
Şekil 21. Louisiana Modern Sanat Müzesi	54
Şekil 23. Museum of the Future	60
Şekil 24. Literatür Taraması ve Sivil Toplum Kuruluşlarından Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurlarının Kesişimi	74
Şekil 25. İstanbul Modern Sanat Müzesi Karaköy Girişi Dış Cephe Görünüm.....	77
Şekil 26. İstanbul Modern Sanat Müzesi Karaköy Girişi Dış Cephe Görünüm.....	78

Şekil 27. İstanbul Modern Giriş–Çıkış Düzeni, Engelli Rampası ve Ulaşım Erişimi	80
Şekil 28. İstanbul Modern Sahil ve. Karaköy Girişleri Engelli Rampası.....	80
Şekil 29. İstanbul Modern Sanat Müzesi Yerleşim Konumu	81
Şekil 30. İstanbul Modern Sanat Müzesi Ana Sirkülasyon	82
Şekil 31. İstanbul Modern Sanat Müzesi’ne Ait Katmanlı İç Mekân Yerleşim Şeması	83
Şekil 32. İstanbul Modern Sanat Müzesi Bodrum Kat Sirkülasyon ve Yerleşim	84
Şekil 33. İstanbul Modern Sanat Müzesi Zemin Kat Sirkülasyon ve Yerleşim	84
Şekil 34. İstanbul Modern Sanat Müzesi Birinci Kat Sirkülasyon ve Yerleşim	85
Şekil 35. İstanbul Modern Sanat Müzesi İkinci Kat Sirkülasyon ve Yerleşim	85
Şekil 36. İstanbul Modern Sanat Müzesi Teras Katı Sirkülasyon ve Yerleşim	86
Şekil 37. İstanbul Modern Sanat Müzesi Birinci Kat Sergi Alanı.....	87
Şekil 38. Sergi Girişlerinde bulunan Artırılmış Gerçeklik (AR) QR Kod	87
Şekil 39. Sergi Girişlerinden Bulunan Bilgilendirme Broşürleri	88
Şekil 40. Sesli Anlatım Unsuru	88
Şekil 41. Sergi Alanlarında Bulunan Oturma Elemanları	89
Şekil 42. Taşınabilir Sandalyeler.....	89
Şekil 43. İkinci Kat Engelli Tuvaleti	90
Şekil 45. Bebek Bakım Odası.....	91
Şekil 46. İç ve Dış Mekân Dinlenme Alanları.....	91
Şekil 47. Asma Kat Esnek Dinlenme Alanı ve Tekerlekli Sandalye.....	92
Şekil 48. Müze Girişi Bilgilendirme Noktaları	92
Şekil 49. Dijital Bilgilendirme Ekranı ve ‘Bana Sor’ Noktası	93
Şekil 50. İstanbul Modern Resmi Web Sitesi Arayüz Görünümü.....	94
Şekil 51. İstanbul Modern Sergi Alanında Bulunan Tuvalet Yönlendirme İşaretleri	95
Şekil 52. İstanbul Modern Mekânlar Arası Yönlendirme İşaretleri	95
Şekil 53. İstanbul Modern Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri	96
Şekil 54. İstanbul Modern Sergi Alanı Bilgilendirme Yazıları ve İşaretleri	96
Şekil 55. İstanbul Modern Kütüphane Genel Görünüm	97
Şekil 56. İstanbul Modern Kütüphane Dolaşım ve Çalışma Alanı.....	98
Şekil 57. İstanbul Modern Kütüphane Danışma Bölümünde Bulunan Bilgilendirici QR Kod.....	98

Şekil 58. İstanbul Modern Kafeterya İç Mekân Genel Görünüm.....	99
Şekil 59. İstanbul Modern Kafeterya Dış Mekân Genel Görünüm	99
Şekil 60. İstanbul Modern Kafeterya Tuvaleti	100

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADA	: Engelli Amerikalılar Yasası (Americans with Disabilities Act)
CRPD	: Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi
ICOM	: Uluslararası Müzeler Konseyi (International Council of Museums)
MoMA	: Museum of Modern Art (Modern Sanatlar Müzesi)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TS	: Türk Standardı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
vd.	: ve diğerleri
W3C	: Dünya Çapında Ağ Konsorsiyomu (World Wide Web Consortium)
WCAG 2.1	: Web İçeriği Erişilebilirlik Klavuzları (Web Content Accessibility Guidelines 2.1)
WHO	: World Health Organization
3D	: 3 Boyutlu

SÖZLÜK

Barrier-Free Design (Engelsiz Tasarım): Fiziksel çevredeki engelleri kaldırarak, özellikle engelli bireylerin temel mekânlara bağımsız ve güvenli biçimde erişimini sağlayan tasarım yaklaşımıdır.

Dijital Erişilebilirlik: Web siteleri, uygulamalar ve dijital içeriklerin tüm kullanıcılar tarafından erişilebilir olması.

Erişilebilirlik: Bireylerin fiziksel, görsel, işitsel ve dijital tüm çevresel unsurlara eşit ve engelsiz şekilde erişebilmesi durumu.

Evrensel Tasarım (Kapsayıcı Tasarım): Herkesin kullanımına uygun ürün, çevre ve hizmetleri oluşturmayı hedefleyen kapsayıcı tasarım anlayışı.

Fiziksel Erişilebilirlik: Mekânların bedensel hareket kısıtlılığı olan bireyler için ulaşılabilir ve kullanılabilir olması.

Görsel Erişilebilirlik: Görme engelli bireylerin bilgiye ulaşabilmesi için sağlanan Braille, sesli betimleme ve kontrast tasarım uygulamaları.

İşitsel Erişilebilirlik: İşitme engeli bulunan bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştıran sesli sistemler, altyazılar, işaret dili vb. araçlarla sağlanan erişim.

Müze: Sanat, tarih, bilim vb. alanlarda bilgi ve kültürün korunarak kamuyla paylaşıldığı kurumsal mekân.

Patlamış Perspektif: Mimari yapının katmanlarını ayrıştırarak bir arada gösteren üç boyutlu diyagram türü.

Sirkülasyon: İç mekânda bireylerin yön bulma, hareket etme ve alanlar arasında geçiş sağlama biçimi.

GİRİŞ

Erişilebilirlik, çağdaş mimarlık ve kent planlaması bağlamında yalnızca teknik bir tasarım ilkesi değil, aynı zamanda bireylerin eşit yaşam hakkına doğrudan temas eden toplumsal bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kent yaşamında kamusal alanların herkes için erişilebilir hâle getirilmesi; hareket kısıtlı olan bireylerden görme ve işitme engellilere, yaşlı bireylerden çocuklara kadar geniş bir kullanıcı yelpazesinin kentle bütünleşmesini sağlamak açısından kritik önemdedir. Erişilebilirlik, fiziksel engellerin kaldırılmasının ötesinde; mekânsal adaletin, sosyal kapsayıcılığın ve katılımcı yurttaşlık haklarının teminatı niteliğindedir. Bu bağlamda, mimari ve iç mekân tasarımı disiplinleri, yalnızca estetik ve işlevsellik odaklı değil, aynı zamanda insan odaklı, duyuşal çeşitliliği gözetken kapsayıcı stratejiler üretmekle yükümlüdür.

Özellikle kültürel üretim ve paylaşımın odağında konumlanan modern sanat müzeleri, günümüz kent yaşamında salt birer sanat mekânı olmanın ötesine geçerek, sosyalleşme, öğrenme, dinlenme ve düşünsel etkileşim gibi çok boyutlu deneyimlerin yaşandığı kamusal buluşma alanları hâline gelmiştir. Modern sanat müzelerinin tasarımında erişilebilirlik kavramı, herkesin sanatla buluşabileceği ve sosyalleşebileceği kapsayıcı mekânlar yaratmak için temel bir gereklilik olarak görülmelidir. Bu bağlamda, erişilebilirlik ilkelerinin müze iç mekân tasarımlarına entegre edilmesi, sanatın, toplumun her kesimi tarafından erişilebilir ve deneyimlenebilir olmasını destekleyebilir. Bu nedenle modern sanat müzeleri; fiziksel yapıları, iç mekân organizasyonları, sergileme biçimleri ve kullanıcı etkileşimi açısından erişilebilir olmalıdır. Kullanıcıların sergi deneyimlerini bütüncül bir şekilde yaşayabilmesi, yönünü bulabilmesi, bilgilere erişebilmesi ve yapıyı bağımsızca kullanabilmesi; erişilebilirliğin çok boyutlu tasarım anlayışıyla ilişkilidir. Fiziksel dolaşım kurgusu, görsel yönlendirme sistemleri, işitsel bilgilendirme uygulamaları ve dijital ara yüzlerin birlikte değerlendirilmesi, bu bağlamda büyük önem taşır.

Bu tez çalışmasının amacı, erişilebilirlik kavramını çok boyutlu bir yaklaşımla ele alarak hem literatürde yer alan bilgiler hem de sivil toplum kuruluşlarında temsilci ve üyeler ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda modern sanat müzelerindeki erişilebilirlik uygulamalarını bütüncül bir biçimde incelemektir. Çalışma kapsamında, farklı kullanıcı profillerinin mekâna ilişkin ihtiyaç

ve beklentilerini ortaya koyarak, modern sanat müzelerinde erişilebilirlik uygulamalarına dair tasarımcılara, mimarlara, iç mimarlara ve uygulayıcılara yönelik referans öneriler sunulması hedeflenmiştir.

İstanbul Modern Sanat Müzesi, bu araştırma kapsamında örnek çalışma alanı olarak seçilmiş olup, elde edilen erişilebilirlik unsurları doğrultusunda kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir.

Tezin Amacı

Bu tezin temel amacı, erişilebilirlik kavramı doğrultusunda modern sanat müzelerini incelemektir. Bu bağlamda, müze mekânlarının tüm bireyler tarafından fiziksel, görsel, işitsel ve dijital açıdan erişilebilir olması, toplumsal kapsayıcılığın artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında STK temsilci ve üyeleri ile gerçekleştirilen görüşmeler, yalnızca kullanıcı deneyimlerini öğrenmekle kalmayıp, erişilebilirlik konusunun pratikte karşılaşılan sınırlılıklara dair bir anlayış geliştirmeyi hedeflemekle beraber toplumsal katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Bu tez çalışması, erişilebilirlik kavramını çok boyutlu bir yaklaşımla ele alarak, modern sanat müzelerindeki erişilebilirlik uygulamalarını teorik ve uygulamalı düzeyde kapsamlı biçimde incelemektedir. Araştırmanın kapsamı, dört ana bölüm çerçevesinde yapılandırılmıştır.

Birinci bölümde, erişilebilirlik kavramının tanımı ve tarihsel gelişimi incelenmiş; erişilebilir mimari kavramı altında fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik başlıkları detaylı şekilde ele alınmıştır. Her bir alt başlık, yalnızca teorik bilgilerle sınırlı kalmayıp, dünya genelinden seçilen örnek müzelerde uygulanan erişilebilirlik uygulamalarıyla desteklenmiştir.

İkinci bölümde, müze kavramının tanımı üzerine bir çerçeve sunulmuştur. Bu kapsamda müzenin tanımı, tarihsel gelişimi, türleri ve çağdaş işlevleri tartışılmış; modern sanat müzelerinin kültürel, sosyal ve mekânsal bağlamdaki rolleri ele alınmış ve modern sanat müzelerinde erişilebilirlik ve iç mekân tasarımı incelenmiştir. Bu bölüm, araştırmanın mekânsal analiz aşamasına bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bölüm sonunda, her erişilebilirlik türüne ilişkin öne çıkan unsurlar

tablo formatında derlenmiş ve erişilebilirlik değerlendirme unsurlarının ilk çerçevesi oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, erişilebilirlik alanında faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) gerçekleştirilen görüşmelerin içeriğine yer verilmiş; farklı kullanıcı profillerine ilişkin ihtiyaçlar, literatür taramasından elde edilen bilgilerle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, kurumlara göre ayrı ayrı tablolaştırılarak incelenmiştir. Bu bölüm, erişilebilirliğin yalnızca normatif ölçütlerle değil, kullanıcı deneyimlerine dayalı olarak da değerlendirilmesini mümkün kılacak özgün veriler sunmuştur. Bu çalışmada, erişilebilirlik kavramı dört ana başlık altında (fiziksel, görsel, işitsel ve dijital) incelenmiş; her başlık kapsamında hem literatür taraması hem de sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ayrı ayrı tablolaştırılmıştır. Araştırmanın yöntemsel ilerleyişinde, bu iki veri seti bir araya getirilerek her erişilebilirlik başlığında öne çıkan tasarım unsurlarının yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablo, hem literatürde yer alan evrensel erişilebilirlik kriterlerini hem de sahadan elde edilen kullanıcı deneyimlerine dayalı özgün verileri içermekte olup, erişilebilir müze iç mekân tasarımı açısından kapsamlı bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır. Hazırlanan bu birleşik tablo, araştırmanın uygulama aşamasında İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin erişilebilirliğini incelemek amacıyla referans olarak kullanılmıştır.

İstanbul Modern'e yönelik analiz sürecinde, bu birleşik tablo üzerindeki her bir erişilebilirlik unsuru, müze özelinde gözlemlenen mevcut durumlar doğrultusunda işaretlenmiş; böylece kurumun fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirliği değerlendirilmiştir. Bu yöntem hem teorik bilgileri hem de yerel kullanıcı geri bildirimlerini bütüncül bir yapıda birleştirerek, erişilebilirlik konusunun çok katmanlı doğasına uygun bir analiz çerçevesi sunmuştur.

Dördüncü ve son bölümde ise, çalışma alanı örneği olarak seçilen İstanbul Modern Sanat Müzesinde erişilebilirlik incelenmiştir. Bu incelemede, tez çalışmasının birinci ve ikinci bölümde literatür taraması yoluyla belirlenen erişilebilirlik unsurları ile üçüncü bölümde STK görüşmelerinden elde edilen bulgular, oluşturulan tablo üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak, tez kapsamında teorik bilgiler ile kullanıcı deneyimine dayalı bilgiler bir araya getirilerek, erişilebilirliği modern sanat müzeleri bağlamında geniş bir perspektif ile değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Yöntem

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve erişilebilirlik kavramı teorik ve pratik bağlamda ele alınmıştır. Araştırma aşamaları, literatür taraması, sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve saha gözlemleri olmak üzere üç temel veri kaynağına dayanmaktadır.

Teorik çerçevenin oluşturulması amacıyla, erişilebilirlik kavramı üzerine odaklanan yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiş; bu süreçte fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik boyutlarına ilişkin tasarım unsurları belirlenmiştir. Uygulamalı veri toplama süreci ise, erişilebilirlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilci ve üyeleri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla yürütülmüştür. Bu görüşmeler, özellikle engelli bireylerin mekânsal erişim deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar ve beklentileri doğrultusunda bilgi sağlamayı hedeflemiştir.

Literatür taraması sonucu elde edilen erişilebilirlik unsurları ile görüşmelerden elde edilen kullanıcı deneyimine dayalı erişilebilirlik unsurları birleştirilerek erişilebilirlik kavramı doğrultusunda öne çıkan unsurların yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur. Araştırmanın örnek aşamasında, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde yerinde yapılan gözlemler ve belge incelemeleri yoluyla müzeye özgü erişilebilirlik durumu değerlendirilmiştir.

Literatür Taraması:

Erişilebilirlik ve müze kavramları üzerine mevcut teorik bilgiler ve uluslararası ve ulusal standartlar incelenmiştir. Bu kapsamda akademik makaleler, kitaplar, raporlar ve yasal düzenlemeler taranarak, araştırmanın temel kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Ayrıca, modern sanat müzelerine dair mevcut uygulamalar ve tasarım örnekleri incelenmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile Yapılan Görüşmeler:

Erişilebilirlik kapsamında İstanbul’da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları temsilci ve üyeleri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Engelli bireylerin ihtiyaçları ve beklentileri, ilgili STK temsilci ve üyelerine yöneltilen açık uçlu sorulardan edinilen bilgiler üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Çalışma içeriğinde seçilen STK’lar, STK 1, STK 2, STK 3 ve STK 4 olarak numaralandırılmıştır. Numaralandırmaların içerikleri aşağıda belirtilmiştir;

STK 1: Fiziksel engelliler derneği

STK 2: Görme engelliler derneği

STK 3: İşitme engelliler derneği

STK 4: Görmeyen çocuklara destek derneği

STK, temsilci ve üyelerinin tanımlayıcı bilgileri kaldırılarak veriler kodlanmıştır. Görüşmelere katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olmakla beraber, erişilebilirlik kapsamında temsiliyet çeşitliliğine özen gösterilmiştir. Bu görüşmeler, literatürde yer almayan ancak pratikte karşılaşılan ihtiyaç ve sorunlara ışık tutarak sınırlılıkların belirlenmesine olanak tanımıştır.

Yerinde Gözlem ve Analiz:

Erişilebilirlik kapsamında, İstanbul Modern Sanat Müzesi ziyaret edilmiş, yapıya erişim, sergi alanları, mekânsal düzenlemeler, tefriş elemanları, bilgi sistemleri ve erişilebilirlik donanımları yerinde gözlemlenmiştir. Müzenin fiziksel çevresi ve kullanıcı etkileşimleri incelenerek, erişilebilirlik açısından mevcut durum incelenmiştir.

1. ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI VE ERİŞİLEBİLİR MİMARİ

1.1. Erişilebilirliğin Tanımı ve Gelişimi

Engellilik, bireyin kalıcı ya da geçici bir bedensel, zihinsel, duyuşsal veya ruhsal bozukluğu nedeniyle, fiziksel çevreye, bilgiye ya da hizmetlere erişimini ve toplumsal hayata katılımını kısıtlayan çevresel ve tutumsal engellerle karşı karşıya kalması durumudur (World Health Organization, 2011, s.12). Engellilik, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrenin neden olduğu kısıtlamaların günlük ve sosyal yaşama katılımı azaltan bir durum olarak tanımlanmaktadır (Jaganjac, vd., 2020, s. 157). Meriç (2020)'e göre ise engellilik, bireylerin toplumun diğer üyeleriyle eşit koşullarda topluma katılamadığı durumları tanımlamak için kullanılmaktadır (Meriç, 2020, s. 2393). İnsan, toplumsal bir varlık olarak, maddi ve manevi ihtiyaçlarını sosyal etkileşimler yoluyla karşılar. Sosyalleşmenin en önemli yararlarından biri, bireylerin tek başlarına gideremedikleri gereksinimlerini toplum içinde dayanışma ve iş birliğiyle karşılayabilmesidir. Engellilik, bireylerin zihinsel ya da fiziksel rahatsızlıklarından dolayı günlük yaşam aktivitelerinde yaşadıkları sınırlamaları ifade eder (Burnett ve Baker, 2001, s. 10) Erişilebilirlik kavramı, çeşitli sözleşmelerde farklı yönleriyle ele alınmakla birlikte, genel anlamda toplumsal yapıdaki dezavantajlı bireylerin temel insan haklarını ve özgürlüklerini diğer bireylerle eşit şekilde kullanabilmelerine olanak tanıyan bir işlev olarak değerlendirilmektedir. Ayrımcılıkla olan yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, özellikle sosyal, ekonomik ve kültürel haklar başta olmak üzere birçok hak için vazgeçilmez bir koşul olarak kabul edilmiştir (Çağlar, 2012, s. 542).

“Erişilebilirlik en genel ifadeyle, hiçbir engellinin, özellikle kamusal alana erişme hakkının kısıtlanmaması ve kullanılabilirliğinin sağlanması; yani okul, hastane, alışveriş merkezi, restoran, park, banka, devlet idareleri, hizmet sunan ofisler vb. herkesin günlük yaşamda girip çıktığı her yere girebilmesi ve kamusal aktiviteye katılabilmesi anlamına gelmektedir.” (Evcil, 2014, s. 67). Bu kavram, fiziksel, sosyal ve dijital alanlarda bireylerin bağımsız hareket edebilmesini, etkileşimde bulunabilmesini ve hizmetlere ulaşabilmesini sağlayan geniş bir kapsama sahiptir. Ronald Mace erişilebilirliği, “herkes için mümkün olan en geniş kullanıcı yelpazesine, herhangi bir özel adaptasyona gerek kalmaksızın ulaşım ve kullanım hakkı tanıyan bir

tasarım yaklaşımı” olarak tanımlar (Mace, 1985, s. 9). Ergenoğlu (2013), erişilebilirliği “bireylerin herhangi bir dış yardıma ihtiyaç duymadan sosyal, kamusal ve fiziksel çevreyle bütünleşebilmesi için gerekli mekânsal koşulların sağlanması” olarak tanımlar (Ergenoğlu, 2013, s. 12).

Erişilebilirlik, yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasıyla sınırlı olmayan; aynı zamanda sosyal, ekonomik ve dijital bariyerlerin ortadan kaldırılmasını hedefleyen çok boyutlu bir kavramdır. Evans (2009), erişilebilirliğin toplumun tüm kesimlerinin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını sağlayacak şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular (Evans, 2009, s.370). Günümüzde erişilebilirlik, özellikle kent yaşamının merkezinde yer alan güvenlik, kapsayıcılık ve hareketlilik gibi temel kentsel tasarım unsurlarıyla iç içe geçmiştir. Bu nedenle erişilebilirlik, yalnızca engelli bireyler için değil; yaşlılar, çocuklar, hamileler ve geçici hareket kısıtı olan bireyler başta olmak üzere, toplumun tüm bireyleri için yaşam kalitesini artırıcı bir unsur olarak kabul edilmektedir (Steinfeld ve Maisel, 2012, s. 10).

Erişilebilirliğin sağlanmasında mimari tasarım, şehir planlaması, ulaşım altyapısı ve dijital teknolojiler gibi farklı disiplinlerin birlikte çalışması önemlidir. Bu tür bütünsel bir yaklaşım, Mace’in (1985) evrensel tasarım ilkeleriyle de örtüşmektedir (Mace, 1985, s. 149).

Günümüzde erişilebilirlik, kamusal alanlardan dijital ortamlara kadar her düzeyde, farklı birey gruplarının gereksinimlerini dikkate alan kapsayıcı tasarım ilkeleriyle ele alınmalıdır (Ergenoğlu, 2013, s. 7). Bu bağlamda, erişilebilirlik yalnızca bir mimarlık ya da iç mimarlık meselesi değil; aynı zamanda sosyal eşitliğin, fırsat adaletinin ve temel insan haklarının bir gereğidir (World Health Organization, 2011).

Çağlar (2012) ise, günümüzde birçok kamusal ve bireysel yaşam alanının hâlâ toplumun çoğunluğunun ihtiyaçlarına göre şekillendirildiğini; bu durumun da engelli bireyler açısından hak kullanımını kısıtlayan yapısal engellere neden olduğunu belirtmektedir (Çağlar, 2012, s. 543). Bu nedenle erişilebilirlik, var olan yapıyı çevrenin dönüştürülmesini değil, en başından itibaren kapsayıcı biçimde tasarlanmasını gerektiren bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır.

Engelli bireylerin sosyal hayatta görünürlük kazanmaları, bulundukları kültüre göre değişiklik göstermiş ve siyasi, sosyal, ekonomik değişimler engellilik anlayışının

dönüşümüne katkı sağlamıştır. Erişilebilirliğin tarihi, insan hakları hareketleri ile sıkı bir bağ içindedir. Erişilebilirliğin tasarım ve mimarlık alanında bir kavram olarak ele alınışı, modern çağın gelişen şehirleşme ve toplumsal düzenlemeleriyle birlikte şekillenmiştir. Engellilik, eski çağlardan bu yana toplum içinde farklılıklara yol açmıştır (Aktop, 2022, s. 123).

Tarihsel olarak erişilebilirlik kavramı, farklı dönemlerde farklı toplumsal ihtiyaçlar ve politik yaklaşımlar çerçevesinde şekillenmiştir. 18. yüzyılın sonlarında yaşanan Fransız İhtilali, engelli bireylerin yurttaşlık hakları temelinde ele alınmasına yönelik ilk fikirleri ortaya çıkarmıştır. Ancak erişilebilirliğe ilişkin pratik adımlar, esasen 19. yüzyıldaki Sanayi Devrimi sonrasında gelişmiştir. Bu dönemde engelli bireyler, üretim sürecine katılamayan “bakım yükü” olarak görülmüş; toplumsal yaşamdan tecrit edilerek kurumsal yapılarda izole edilmiştir (Çetin, 2017, s. 93). Winance, Ville ve Ravaud (2007), bu dönemi engelliliğin bireysel değil, toplumsal bir mesele olarak görülmeye başlandığı geçiş evresi olarak tanımlar. (Winance, Ville ve Ravaud, 2007, s. 163) Bu bağlamda, erişilebilirliğin tarihsel sürecine bakıldığında birkaç önemli dönüm noktası göze çarpmaktadır;

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi Dönemi (18. ve 19. Yüzyıl): 18. ve 19. yüzyıllarda, Fransız İhtilali engellilikle ilgili bazı farkındalıkların başlangıcını oluşturmuş olsa da, engellilerin topluma kazandırılması amacıyla yapılan somut çalışmalar 1800’lerde başlamıştır (Winance, Ville ve Ravaud, 2007, s. 166). Sanayi Devrimi sürecinde ise Avrupa’da devlet, engelli ve yoksul bireylerin bakım ve tedavi masraflarını üstlenmeye yönelmiş; ancak hızlı kentleşme sonucunda mimari düzenlemelerde engelliler sıklıkla göz ardı edilmiştir. Bu dönemde engelli bireylerin toplumdan izole edilmesi yaygın bir uygulama haline gelmiştir (Çetin, 2017, s. 92).

Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası (20. Yüzyılın İlk Yarı): I. Dünya Savaşı, engelli bireylerin toplumsal görünürlüğünü artırmış; savaşta yaralanan askerlerin rehabilitasyonu ve yeniden topluma kazandırılması önemli bir mesele hâline gelmiştir. Bu süreç, modern rehabilitasyon kavramlarının gelişimine zemin hazırlamıştır. Ancak aynı dönemde, özellikle Avrupa’da etkili olan “öjenik” düşünce yapısının da etkisiyle, bazı çevrelerde engelli bireylerin toplumsal hayattan dışlanması gerektiği savunulmuştur (NHS, 2013, s. 8).

İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası (20. Yüzyılın İkinci Yarısı): II. Dünya Savaşı, büyük çaplı insan kaybı ve yaralanmalarla sonuçlanmış; bu durum, engelli bireylerin toplumsal entegrasyonunu destekleyen kapsamlı politikaların geliştirilmesine yol açmıştır. Savaş sonrası dönemde özellikle Batı Avrupa ve ABD’de, engelli bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayata etkin katılımını sağlamak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler kabul edilmiştir. 1944 yılında ABD’de yürürlüğe giren GI Bill (Servicemen’s Readjustment Act), savaş gazilerinin eğitim ve istihdam imkânlarına erişimini kolaylaştırarak ekonomik bağımsızlıklarını desteklemeyi amaçlamıştır (Çetin, 2017, s.93). Bu yasa, engelli gazilere fırsat sağlamış ve onların toplumsal hayata yeniden katılımını teşvik etmiştir. Aynı dönemde, kamu binalarında ve ulaşım sistemlerinde erişilebilirlik standartları belirlenmiş, engelli bireylerin toplumla daha etkin bir şekilde etkileşime girmelerini sağlamaya yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Imrie ve Hall, 2001, s. 36).

Erişilebilirlik Hareketleri ve Yasal Düzenlemeler (1960’lar ve Sonrası): 1960’lı yıllar, erişilebilirlik hareketlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Aktop, 2022, s. 12-14). ABD’de 1968 yılında yürürlüğe giren Mimari Engeller Yasası, kamuya açık alanların, müzeler de dahil olmak üzere, erişilebilirlik standartlarına uygun olarak düzenlenmesini zorunlu kılmıştır (Salmen, 1998, s. 15).

1990’lı yıllar, erişilebilirliğin küresel düzeyde bir insan hakkı olarak tanımlandığı ve çeşitli ülkelerde yasal çerçevelerle güvence altına alındığı bir kırılma noktası olmuştur. Bu süreçte, erişilebilirlik yalnızca fiziksel erişimi kapsayan bir kavram olmaktan çıkmış; dijital, sosyal, bilişsel ve kültürel alanlara da uzanarak çok boyutlu bir yapıya kavuşmuştur (Steinfeld ve Maisel, 2012, s. 20-27).

1990 yılında yürürlüğe giren Engelli Amerikalılar Yasası (The American with Disabilities Act, ADA), engelli bireylerin toplumsal yaşama eşit biçimde katılımını sağlamak amacıyla hazırlanmış en kapsamlı medeni haklar yasalarından biridir. ADA; kamusal alanlar, ulaşım, iletişim ve istihdam gibi yaşamın birçok alanında engelli bireylerin ayrımcılığa uğramasını yasaklamaktadır (ADA.gov, 2024). Bu yasa sayesinde erişilebilirlik, yalnızca teknik bir standart değil, aynı zamanda anayasal güvenceye sahip bir hak hâline gelmiştir.

Tablo 1. Erişilebilirliğin Gelişimi

Dönemler	Gelişmeler
18. - 19. Yüzyıl (Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi)	Engellilik yurttaşlık temelinde ele alınmaya başlanmıştır. Sanayi Devrimi sonrası mimari düzenlemeler engellileri göz ardı etmiştir (Winance, Ville ve Ravaud, 2007, s. 163).
20. Yüzyılın İlk Yarısı – I. Dünya Savaşı ve Sonrası:	I. Dünya Savaşı (1914-1918), özellikle savaşta yaralanan askerler aracılığıyla engellilik kavramının toplumsal görünürlüğünü artırmıştır. Rehabilitasyon kavramı bu dönemde gelişmiş ve savaş gazilerinin topluma entegrasyonu önemli bir toplumsal hedef haline gelmiştir. Ancak bu süreçte bazı ülkelerde “öjenik” yaklaşımlar da gündeme gelmiştir (NHS, 2013).
20. Yüzyılın İkinci Yarısı – II. Dünya Savaşı ve Sonrası:	II. Dünya Savaşı sonrasında, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını kolaylaştıracak politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. ABD’de çıkarılan GI Bill (1944) yasası, savaş gazilerinin eğitim ve istihdama erişimini desteklemiştir (Çetin, 2017, s. 93). Aynı yıllarda kamuya açık binalarda erişilebilirlik standartlarının oluşturulması yönünde ilk adımlar atılmıştır (Imrie ve Hall, 2001).
1960’lar – Erişilebilirlik Hareketlerinin Başlangıcı:	1960’lı yıllar, özellikle ABD’de sivil haklar hareketlerinin yükselmesiyle birlikte, erişilebilirliğin bir insan hakkı olarak tanınması yönünde ilk örgütlü çabaların ortaya çıktığı dönemdir. 1968’de yürürlüğe giren Mimari Engeller Yasası (Architectural Barriers Act), kamusal alanlarda fiziksel erişilebilirliği zorunlu hâle getirmiştir (Salmen, 1998, s. 18).
1990’lar – Kapsamlı Yasal Düzenlemeler ve Evrensel Yaklaşım:	1990’da ABD’de yürürlüğe giren ADA, erişilebilirliği anayasal bir hak olarak güvence altına almıştır. Bu yasa yalnızca fiziksel erişimi değil, dijital, sosyal ve ekonomik alanlardaki ayrımcılığı da yasaklamıştır (ADA.gov, 2024; Steinfeld ve Maisel, 2012).
2000’li Yıllar – Uluslararası Hak Belgeleri ve Türkiye’deki Gelişmeler:	2006 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), erişilebilirliği “bağımsız yaşam ve toplumsal katılımın ön koşulu” olarak tanımlamıştır (United Nations, 2006). Türkiye, 2005 yılında 5378 sayılı Engelliler Kanunu yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 2005).
Günümüz – Teknolojik Gelişmeler ve Uygulamadaki Sınırlılıklar:	Bugün birçok belediye ve kamu kurumu, çeşitli uygulamalarla erişilebilirliği desteklemektedir. (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024). Mevcut yasal düzenlemelere rağmen erişilebilirliğin tam anlamıyla sağlandığı söylenemez. Gelişmeler umut verici olsa da, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımın eksikliği uygulamada sorunlara yol açmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu gelişmeleri takiben, 2006 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), erişilebilirliği evrensel bir hak olarak tanımlamış ve taraf devletleri erişilebilir çevre, iletişim, ulaşım ve dijital altyapılar oluşturmakla yükümlü

kılmıştır (United Nations, 2006). Sözleşme'nin 9. maddesi, "erişilebilirliğin bağımsız yaşam ve toplumsal katılımın ön koşulu" olduğunu vurgular.

Türkiye, erişilebilirlik alanındaki küresel gelişmeleri 2000'li yıllarla birlikte takip etmeye başlamış ve 2005 yılında çıkarılan 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile erişilebilirliği anayasal güvence altına almıştır. Bu kanun, özellikle kamuya açık binalar, yollar, toplu taşıma araçları ve açık alanlarda erişilebilirlik düzenlemelerini zorunlu kılmıştır. 2010 yılında yürürlüğe giren Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği, kamu yapılarının ve hizmetlerinin erişilebilirlik kriterlerine uygunluğunu değerlendiren sistematik bir izleme süreci oluşturmuştur (Resmî Gazete, 2010). Ayrıca Türkiye, 2009 yılında BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ni imzalayarak uluslararası yükümlülük altına girmiştir. Günümüzde belediyeler ve kamu kurumları, erişilebilirlik birimlerini kurarak akıllı yaya sistemleri, düşük zeminli otobüsler, Braille rehber panolar, dijital randevu sistemleri ve görme engellilere yönelik mobil uygulamalar gibi çeşitli araçlarla erişilebilirliği çok yönlü olarak desteklemektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).

Sonuç olarak, erişilebilirlik kavramı, tarihsel süreçte engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı açısından önemli bir dönüşüm süreci geçirmiştir. Başlangıçta dışlanma ve ayrımcılıkla anılan engellilik, zamanla insan hakları temelinde değerlendirilen ve mekânsal düzenlemelerle desteklenen bir kapsayıcılık ilkesine dönüşmüştür. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren erişilebilirlik, yalnızca fiziksel ortamları değil; sosyal, dijital ve kültürel alanları da kapsayan çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. Ancak bu gelişmelere karşın, erişilebilirliğin uygulamada hâlâ sınırlı kaldığı, fiziksel ve algısal bariyerlerin sürdüğü gözlemlenmektedir. Yasal düzenlemeler ve teknolojik çözümler olumlu adımlar olmakla birlikte, erişilebilirliğin bütüncül ve sürdürülebilir bir anlayışla ele alınması gerekmektedir. Gerçek anlamda erişilebilir bir çevre, yalnızca engelli bireyler için değil, herkes için daha adil ve kapsayıcı bir toplumun temelidir. Erişilebilirlik kavramı, yalnızca yasal düzenlemeler ya da bireysel haklar ekseninde ele alınmaktan öte, fiziksel çevrenin insan odaklı tasarımıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, mimarlık ve iç mimarlık disiplinleri erişilebilirliğin sağlanmasında temel bir rol üstlenmektedir. Çünkü yapılı çevrenin nasıl biçimlendiği, bireylerin gündelik yaşamda mekânlara ne ölçüde erişebileceğini doğrudan belirler (Imrie ve Hall, 2001, s.1). Dolayısıyla erişilebilirlik, mimari

tasarımın yalnızca teknik değil, aynı zamanda etik ve sosyal bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

1.2. Erişilebilir Mimari

Evcil (2014)'e göre, tasarım karmaşık ilişkileri çözebilme becerisidir. Bu nedenle, hangi tasarım ürünü ya da hangi tasarım disiplini söz konusu olursa olsun, tasarım süreci çok sayıda parametreyi içeren, üzerinde tekrar tekrar düşünmeyi ve geri bildirimlerle beslenmeyi gerektiren uzun soluklu bir süreçtir. Bu süreç aynı zamanda tasarımcının bilgi birikimini ve becerisini ortaya koyduğu yaratıcı bir eylemdir. Herkes için tasarım yaklaşımı da benzer şekilde bu çok katmanlı süreci gerektirir. Temel hedefi; her bireyin bedensel farklılıklarına ve bireysel yeteneklerine uygun, herkesin erişip kullanabileceği ürünler tasarlamaktır (Evcil, 2014, s. 21). Tasarım kavramı ile erişilebilirlik arasındaki ilişkiyi açıklayan Tilly ve Dreyfuss (1993), insanlar için tasarımın insanlık tarihi kadar eski olduğunu vurgularken, son altmış yılda insan faktörüne dayalı tasarım anlayışının geliştiğini belirtmiştir. Özellikle insan yetenekleri ve sınırlılıklarının sistematik biçimde incelenmesi, bu alana yönelik bilimsel çalışmaların artmasına ve tasarımın küresel ölçekte evrensel erişilebilirlik ilkeleriyle bütünleşen bir disiplin hâline gelmesine katkı sağlamıştır (Tilly ve Dreyfuss, 1993, s. 1).

Erişilebilirlik kavramı, köken itibarıyla II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen engelsiz tasarım ve çevre anlayışının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Engelsiz tasarım, savaş sonrası harap hâle gelen kentlerin yeniden işlevsel kılınması, kullanılabilirliğinin artırılması ve özellikle savaşın etkisiyle sayısı artan engelli bireylerin çevreye uyumunun sağlanması amacıyla uzun yıllar boyunca benimsenmiştir. Bu yaklaşım, fiziksel engellerden arındırılmış çevreler oluşturmayı hedefleyen “engelsiz çevre” (barrier-free environment) anlayışına dayanmaktadır. (Evcil, 2014, s. 16).

Erişilebilir mimari, bireylerin fiziksel, duyuşal ve bilişsel farklılıklarına bakılmaksızın tüm mekânlara eşit ve bağımsız biçimde erişimlerini sağlamayı amaçlayan bütüncül bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasına odaklanmakla kalmaz; aynı zamanda sosyal kapsayıcılığı, insan

onurunu, eşitliği ve katılım hakkını merkezine alan çok katmanlı bir tasarım felsefesine dayanır (Steinfeld ve Maisel, 2012, s. 2). Erişilebilir mimari, günümüzde sadece engelli bireyler için değil; yaşlılar, hamileler, çocuklar, geçici hareket kısıtı yaşayan bireyler ve farklı duyuşal ihtiyaçlara sahip tüm kullanıcılar için insan merkezli, evrensel bir tasarım anlayışı olarak yeniden şekillenmektedir (Mace, 1985, s. 147; Ergenoğlu, 2013, s. 12-18). Bu anlayışın temelini oluşturan engelsiz tasarım, başta fiziksel erişim olmak üzere mimari ve kentsel mekânlarda kullanıcıların karşılaştığı yapısal engellerin ortadan kaldırılmasına odaklanır. Bu yaklaşım, özellikle tekerlekli sandalye kullanıcıları, yürüme güçlüğü çeken bireyler veya bebek arabası kullanan ebeveynler gibi hareket kısıtı yaşayan bireylerin mekânlara bağımsız şekilde ulaşabilmesini hedefler (Imrie, 2011, s. 874). Engelsiz tasarım genellikle rampa, asansör, geniş kapı açıklıkları, düşey-düzey geçiş kolaylıkları, ergonomik donatılar gibi fiziksel müdahalelere odaklansa da bu müdahalelerin yalnızca minimum standartlarla sınırlı kalması erişilebilirliği sınırlı düzeyde tutmaktadır. Bu nedenle günümüzde, engelsiz tasarım, daha bütüncül ve kapsayıcı bir anlayış olan kapsayıcı tasarım ile desteklenmektedir.

Kapsayıcı tasarım ise erişilebilirliği yalnızca fiziksel engeller üzerinden tanımlamak yerine, farklı yaş, cinsiyet, kültürel geçmiş, fiziksel ya da bilişsel kapasiteye sahip tüm bireylerin mekânsal deneyimlerini göz önünde bulunduran çok yönlü bir tasarım yaklaşımı sunar (Clarkson et al., 2013, s. 17). Kapsayıcı tasarım, bireylerin farklılıklarını “tasarıma dahil edilmesi gereken çeşitlilik” olarak kabul eder; dolayısıyla tasarım sürecinin ilk aşamasından itibaren tüm kullanıcı gruplarının gereksinimlerini gözeterek daha eşitlikçi bir çevre üretmeyi hedefler. Bu bağlamda, görsel zorluk yaşayan bireyler için kontrast renkler, dokunsal yüzeyler veya Braille yazılar; işitsel farklılıklara sahip kullanıcılar için işaret dili destekli ekranlar ya da sesli yönlendirmeler; bilişsel çeşitlilik açısından ise sadeleştirilmiş işaret sistemleri veya sezgisel iç mekân kurgusu gibi uygulamalar kapsayıcı tasarım kapsamına girer (Heylighen, 2008, s. 535).

Erişilebilir mimari, yalnızca fiziksel düzeyde değil; görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik bileşenleriyle birlikte ele alındığında anlam kazanmaktadır. Görsel erişilebilirlik, mekânda kullanılan aydınlatma, renk kontrastı, yüzey dokuları ve yön

bulma sistemleri aracılığıyla kullanıcıların mekânı algılayabilmesini sağlar (Golledge, 2002, s. 6). İşitsel erişilebilirlik ise sesli uyarı sistemleri, akustik düzenlemeler, işaret dili ekranları ve sessiz alanlar gibi unsurları içermektedir. Dijital erişilebilirlik, teknolojik sistemlerin –örneğin bilgi kiosku, mobil uygulama, QR kodlu rehber sistemleri– tüm bireylerce kullanılabilirliğini güvence altına alır (Petrie ve Kheir, 2007, s. 402). Bu unsurların mimari tasarım süreciyle entegre edilmesi, yalnızca erişimi kolaylaştırmakla kalmaz; aynı zamanda bireylerin mekânsal deneyimlerini güçlendirerek toplumsal hayata aktif katılımlarını teşvik eder.

Ziyaretçilerin AR deneyimlerine mobil cihaz üzerinden erişimi, QR kodlu dokunsal planlar gibi dijital bileşenlerle desteklenerek fiziksel ve bilişsel erişilebilirlik güçlendirilebilir” (Marques ve Costello, 2018, s. 546)

Sonuç olarak erişilebilir mimari, yalnızca "engelsiz" bir çevre sunma amacı taşımaz; aynı zamanda farklı bireylerin ihtiyaçlarını önceliklendiren, tasarımı etik bir sorumluluk ve toplumsal eşitlik ilkesi olarak ele alan kapsayıcı bir pratik olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, engelsiz tasarım mimari engellerin kaldırılmasına yönelik çözüm odaklı bir strateji sunarken; kapsayıcı tasarım ise her bireyin günlük yaşam faaliyetlerine eşit, kendine güvenli ve bağımsız şekilde katılımını mümkün kılan daha kapsamlı ve bütüncül bir vizyonu temsil etmektedir (Fletcher, 2006, s. 4).

Bu iki yaklaşımın erişilebilir mimari içerisinde entegre edilmesi, mimar ve iç mimarların sosyal sorumluluğunu artırmakta ve erişilebilirliği estetik, işlevsel ve etik bir tasarım değeri haline getirmektedir. İç mekân tasarımı, erişilebilirliğin günlük yaşam deneyimine doğrudan etki ettiği mikro ölçekteki müdahaleleri kapsar. Aydınlatma, malzeme seçimi, renk kontrastı, ergonomik mobilya kullanımı, görsel yönlendirme ve işitsel denge gibi detaylar iç mimarların kontrol alanındadır. İç mekân düzenlemeleri bireylerin güvenli, bağımsız ve konforlu biçimde mekânı kullanabilmelerini sağlar.

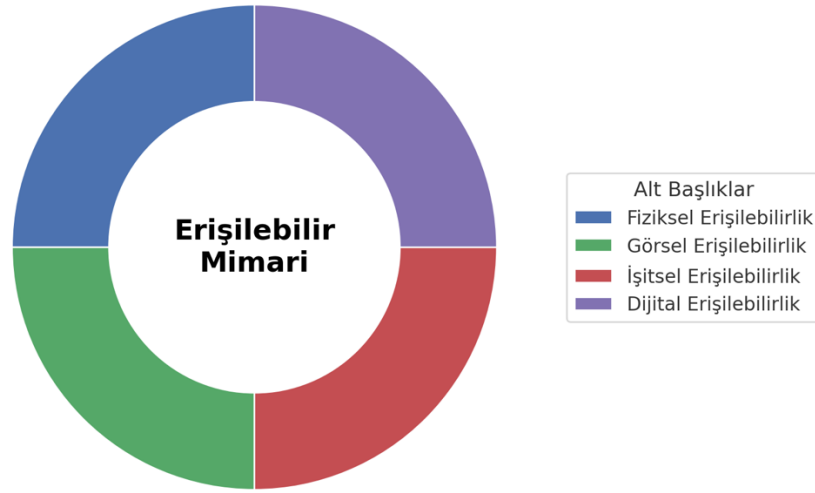
Goodwin (2020), erişilebilirliğin yalnızca yasal bir yükümlülük değil, aynı zamanda tasarımın ahlaki boyutu olduğunu belirtirken (Goodwin, 2020, s.64);

Steinfeld ve Danford (1999), iç mekânların duyuşal çeşitliliğe yanıt verecek şekilde yeniden kurgulanması gerektiğini savunur (Steinfeld ve Danford, 1999, s. 34).

Bu bağlamda Erişilebilir mimari, dört temel erişim düzeyinde incelenebilir:

- **Fiziksel Erişilebilirlik:** Rampalar, geniş koridorlar, asansörler, ergonomik geçişler gibi unsurlar fiziksel hareketliliği destekler (Imrie ve Kumar, 1998, s. 135).
- **Görsel Erişilebilirlik:** Kontrast renk kullanımı, Braille yazılar, dokunsal yüzey yönlendirmeleri ve aydınlatma stratejileri görme engelli bireylerin mekânı algılamasını kolaylaştırır (Gleeson, 2001, s. 105). İç mimarlar, yüzey seçimi ve grafik tasarımıyla bu süreci yönlendirir.
- **İşitsel Erişilebilirlik:** İşitsel erişilebilirlik, işitme engelli bireylerin çevreyle etkili iletişim kurabilmesi amacıyla mekânlarda yer alan sesli uyarıların alternatif biçimlerde (örneğin görsel sinyaller, titreşimli bildirimler veya altyazılı sistemler) desteklenmesini kapsar. Ayrıca, akustik konforun sağlanması için yankı azaltıcı yüzeyler, sessiz odalar ve işaret diliyle desteklenen interaktif ekranlar gibi çözümler de işitsel erişimi güçlendiren unsurlar arasında yer alır (Petrie ve Kheir, 2007, s. 512)
- **Dijital Erişilebilirlik:** Mobil uygulamalar, sesli yönlendirmeler, QR kodlu rehber sistemleri, erişilebilir web tasarımı gibi araçlarla bilgiye dijital erişim sağlanır. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2 standartları, dijital arayüzlerin herkes için ulaşılabilir olmasını hedefler (W3C, 2023).

Erişilebilir mimarinin fiziksel, görsel, işitsel ve dijital boyutları arasındaki ilişki, Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Erişilebilir Mimarinin Temel Bileşenleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.1. Fiziksel Erişilebilirlik

Fiziksel erişilebilirlik, bireylerin çevredeki yapıları alanlara fiziksel engeller olmaksızın bağımsız, güvenli ve eşit biçimde erişebilmesini ifade eder. Bu kavram, yalnızca engelli bireylerin değil; yaşlılar, çocuklar, hamileler, geçici hareket kısıtı yaşayan bireyler ve bakım gerektiren herkesin sosyal yaşama katılım hakkını mümkün kılan temel bir insan hakkı olarak ele alınmalıdır. (Andrade, Dorneles ve Bins Ely 2012, s. 3841) tarafından vurgulandığı gibi, mekân ve ürünlerin insanların kullanımına uygun şekilde tasarlanması, erişilebilirlik ilkesinin özünü oluşturur. Bu bağlamda, insan çeşitliliğini gözetken kapsayıcı bir tasarım anlayışı yalnızca fonksiyonel değil, aynı zamanda etik bir zorunluluktur.

Fiziksel çevrede erişilebilirliğin sağlanması için; rampalar, geniş açıklıklı kapılar, asansörler, kaymaz yüzeyler, kontrast renklerle belirlenleştirilmiş yönlendirme sistemleri, engelli tuvaletleri ve erişilebilir banklar gibi unsurların mimari tasarıma bütünleşik şekilde yerleştirilmesi gerekir. Aynı zamanda kamusal alanlarda kaldırımların eğimleri, yaya yollarının sürekliliği ve toplu taşıma araçlarına erişim kolaylığı da fiziksel erişilebilirliğin ayrılmaz parçalarıdır (Preiser ve Ostroff, 2001, s. 21). Tüm bu düzenlemeler, yalnızca özel gereksinimli bireyler için değil, toplumun

tüm kesimlerine konfor, güvenlik ve bağımsızlık sunarak sürdürülebilir kentsel yaşamı destekler.

Ülkemizde, fiziksel erişilebilirlik konusundaki ilk yasal düzenleme 1997 tarihli 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme kapsamında İmar Kanunu'na eklenen madde ile TSE (Türk Standartları Enstitüsü) standartlarına uyulması zorunlu hale gelmiş; yapılı çevreye ilişkin planlama, projelendirme, uygulama ve denetim süreçlerinde erişilebilirliğin gözetilmesi anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 1997). Fiziksel erişilebilirliğin sağlanması için yapı tasarımında belirli standartlara ve kullanıcı ihtiyaçlarına duyarlı çözümlere yer verilmesi gereklidir. Bu kapsamda öncelikle, seviye farklarını ortadan kaldırmak amacıyla rampaların uygun eğimle tasarlanması büyük önem taşır. Türk Standardı (TS) 9111 ‘Özürllüler İçin Binalarda Alınacak Önlemler’ standardına göre rampaların eğimi %6’yı geçmemelidir; bu oran hem kullanıcı güvenliği hem de konfor açısından optimum değer olarak kabul edilmektedir (Türk Standartları Enstitüsü 9111, 2011).

Kapı açıklıkları da erişilebilirlik açısından kritik bir unsurdur. Andrade, Dorneles ve Bins Ely (2012), tekerlekli sandalye kullanıcıları için yeterli geçiş alanı sağlanmasının, kapı net açıklıklarının ulusal ve uluslararası standartlara göre belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir (Andrade, Dorneles ve Bins Ely, 2012, s. 3665)

Kentlerde erişilebilirliği kısıtlayan etmenler arasında uygun olmayan zemin kaplamaları ve bozuk ya da kaygan yüzeyler bulunmaktadır. Kaldırımlar, rampalar ve bordürler yaya, tekerlekli sandalye ve bisiklet/paten gibi motorlu olmayan taşıtlar için uygun yükseklikte ve eğimde olmalıdır (Odabaş-Uslu ve Güneş, 2017, s. 31).

Erişilebilir tuvaletler, giriş düzeni, iç mekândaki manevra alanı ve tüm donanımlarıyla hareket kısıtlılığı olan bireylerin güvenli ve konforlu bir şekilde kullanabilmesini sağlamaktadır. Tasarım sürecinde, tuvaletlere her kattan erişimin mümkün kılınması; tuvalet bloğunda erişilebilir olarak düzenlenen kabine ulaşımın ve kabin içerisindeki tüm donanımlara erişimin, erişilebilir güzergâhlarla sağlanması gerekmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).

Dinlenme alanlarının yerleştirilmesi ise özellikle yaşlı ve hareket kısıtlı olan bireylerin kamusal mekânlarda konforla varlık gösterebilmesine olanak tanır.

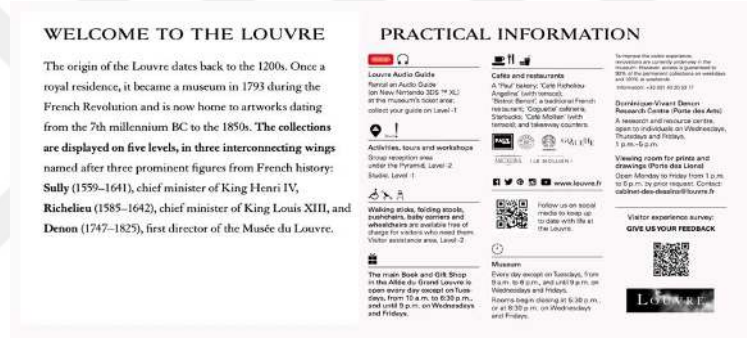
Binaların etrafında ve arasında yer alan sokakların, yolların, kaldırımların, yaya yollarının, tabelaların, açık alanların ve dinlenme alanlarının herkes için güvenli, kullanışlı ve keyifli olması gerekmektedir (Rapley, 2013, s. 38).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel bir gereklilik değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığı sağlayan bir eşitlik politikası olarak ele alınması gerekliliği belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2024, s. 32). Fiziksel erişilebilirlik, yalnızca standartların sağlandığı bir mimari teknik mesele değil; insan onurunu esas alan bir toplumsal dönüşüm aracıdır. Bu durum, sadece yeni binalarda değil, tarihi yapıların dönüştürülmesinde de geçerlidir. Örneğin, dünyanın en büyük ve en çok ziyaret edilen müzesi olan Louvre, her yıl yaklaşık 10 milyon ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Paris'in simgesi olan bu müze, Seine Nehri'nin sağ kıyısında konumlanmakta ve tarih öncesinden günümüze kadar uzanan yaklaşık 35.000 sanat eserine ev sahipliği yapmaktadır. Tekerlekli sandalye dostu bir yapıya sahip olan müze, çevre düzenlemesinden ana girişe ve sergi katlarına erişimi sağlayan 18 asansör ve 20 tekerlekli sandalye asansörü ile oldukça kapsamlı bir erişilebilirlik sunmaktadır (Şekil 2). Müzenin yaklaşık %95'ine erişim mümkün kılınmaktadır. Müzenin resmî web sitesindeki “Erişilebilirlik” bölümü, farklı engel gruplarına yönelik özel düzenlemeler ve hizmetler hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir (Louvre Museum, 2024) (Şekil 3). Louvre, geniş ve engelsiz sergi alanlarıyla her türlü kullanıcı için erişilebilirlik sunmaktadır. Sergi alanlarının geniş koridorları, tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun hale getirilmiştir ve tüm ziyaretçilerin rahat bir biçimde hareket edebilmesi sağlanmıştır.

Şekil 2. Louvre Müzesi Girişi

Kaynak: Louvre Museum. *Practical Information*. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.louvre.fr/en/visit#accessibility> adresinden edinilmiştir.

Şekil 3. Louvre Müzesi'nin Ziyaretçilere Yönelik Pratık Bilgi Düzenlemesi
(Practical Information) Görseli

Kaynak: Louvre Museum. *Practical Information*. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.louvre.fr/en/visit#accessibility> adresinden edinilmiştir.

Örneğin Müze, erişim kolaylığını sağlamak amacıyla asansörler, rampalar ve yürüyen merdivenlerle donatılmıştır. Müze girişinin altındaki geniş açık alan, tekerlekli sandalye veya bebek arabası kullanan ziyaretçilerin giriş-çıkışını kolaylaştırmaktadır. Örnekte görüldüğü üzere genel erişim rotaları, kapılar ve asansörler açıkça işaretlenmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Louvre Müzesi İç Mekân Yönlendirme ve Bigilendirme İşaretleri

Kaynak: Louvre Museum. *Practical Information*. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.louvre.fr/en/visit#accessibility> adresinden edinilmiştir.

Engelli ziyaretçiler için ayrılmış alanlar ve işaretlemeler, tüm kullanıcıların müze deneyimini rahatça yaşayabilmesine olanak tanımaktadır. Louvre Müzesi'nin erişilebilirliğe yönelik bu kapsamlı yaklaşımı, sadece fiziksel bariyerlerin ortadan kaldırılmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda duyuşal ve bilişsel engelleri de göz önünde bulundurarak daha kapsayıcı bir ziyaret deneyimi sunmayı hedeflemektedir.

Fiziksel erişilebilirlik, tüm bireylerin yapıllı çevrede güvenli, bağımsız ve eşit şekilde hareket edebilmesini sağlayan mimari ve kentsel tasarım stratejilerini kapsamaktadır. Bu kapsam yalnızca engelli bireylerle sınırlı olmayıp; yaşlılar, çocuklar, hamileler ve geçici hareket kısıtlı yaşayan bireyler gibi farklı kullanıcı profillerini de içermektedir. Literatürde bu durum, sadece işlevsel bir gereklilik değil, aynı zamanda etik ve insan hakları temelli bir sorumluluk olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, aşağıdaki tabloda fiziksel erişilebilirliğe ilişkin öne çıkan unsurlar, literatür taraması doğrultusunda sunulmaktadır.

Tablo 2. Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik Unsuru	Açıklama
Rampalar ve Eğim Standartları	%6 eğimi geçmeyen rampalar ile giriş çıkış kolaylığı sağlanmalıdır (Türk Standartları Enstitüsü 9111, 2011).
Geniş Açıklıklı Kapılar	Tekerlekli sandalye geçişine uygun net açıklıklar sağlanmalıdır (Andrade vd., 2012).
Asansör Erişimi	Katlar arası geçişte yeterli sayıda ve genişlikte asansör gereklidir (Imrie ve Kumar, 1998, s. 135).
Kaymaz ve Düz Zemin Yüzeyleri	Zemin kaplamaları uygun ve kaymaz olmalıdır (Odabaş-Uslu ve Güneş, 2017, s. 31).
Engelli Tuvaletleri	Giriş düzeni, iç mekândaki manevra alanı ve tüm donanımlarıyla hareket kısıtlılığı olan bireylerin güvenli ve konforlu bir şekilde kullanabilmesini sağlamalıdır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).
Banklar ve Dinlenme Alanları	Yaya yolları boyunca, yaşlılar ve engelliler için oturma alanları oluşturulmalıdır (Ergenoğlu, 2013, s. 12).
Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri	Görsel algıyı destekleyecek renk ve ikon farklılıklarıyla yön bulma kolaylaştırılmalıdır (Louvre Museum, 2024).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.2. Görsel Erişilebilirlik

Görsel erişilebilirlik, erişilebilir mimarinin temel bileşenlerinden biri olarak, yapıli çevrenin ve iç mekânların, görsel algı düzeyi farklılık gösteren tüm bireyler tarafından güvenli, bağımsız ve etkin biçimde kullanılabilmesini hedefler. Tam görme yetisine sahip bireylerin yanı sıra, düşük görüş kapasitesine sahip, yaşa bağılı görme kaybı yaşayan ya da tamamen görme engelli bireylerin de mekânsal deneyimlerini eşit koşullarda sürdürebilmeleri için geliştirilen çözümleri kapsar (Steinfeld ve Maisel, 2012). Francis (2003)'e göre kamusal alanların temel niteliği fiziksel ve sosyal erişilebilirliktir. Bu bağlamda meydan, avlu, sokak veya park gibi açık alanların yalnızca fiziksel erişime uygun olması yetmez; aynı zamanda bu mekânların farklı toplumsal gruplar –örneğin engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar veya sosyal açıdan dezavantajlı kesimler– tarafından eşit şekilde kullanılabilir olması gerekir (Francis,

2003, s. 203). Görsel erişilebilirlik, bu sosyal kapsayıcılığı mümkün kılan en önemli araçlardan biridir.

Sanat eserlerinin çoğunun doğası gereği görsel algıya yönelik olarak üretilmiş olması, görme engelli bireylerin sanatı deneyimlemelerinin önünde engel oluşturmaktadır. Bu bireylerin sanata bağımsız biçimde erişebilmeleri ve eserlerle duygusal bağ kurabilmeleri, özellikle de dokunma ya da işitme duyularıyla desteklenemeyen resim, fotoğraf, özgün baskı ve dijital baskı gibi iki boyutlu eserlerle etkileşim kurabilmeleri için ek desteğe ihtiyaç vardır. Günümüzde, küresel ölçekte yaygınlaşan görsel kültüre eşit erişim sağlamak amacıyla gelişen teknolojilerle çeşitli çözümler geliştirilmektedir. Galeri ve müze gibi sergi mekânlarının bu doğrultuda kapsayıcı ve erişilebilir olma çabaları giderek artmaktadır (Ekici, 2023, s. 79).

Görsel erişilebilirliğin sağlanabilmesi için mimari ve iç mekânsal tasarım süreçlerinde belirli stratejilerin uygulanması gereklidir. Bu stratejiler arasında; yüksek kontrastlı renk kombinasyonları, büyük puntolu ve okunabilir yazı tipleri, net ikonografik yönlendirmeler, renk körlüğü için optimize edilmiş görsel içerikler, dokunsal yüzeyler ve Braille alfabeli bilgi panoları gibi çok duyulu yaklaşımlar yer alır (Mace, Hardie ve Place, 1991, s.17). Özellikle istasyonlar, havaalanları, müzeler, hastaneler ve kamu binalarında bu tür çözümlerin uygulanması, kullanıcıların bağımsız ve yönünü kaybetmeden mekânda hareket etmelerini kolaylaştırır. Görme engelli ve az gören ziyaretçilerin kültürel içeriklere erişimini sağlamak amacıyla müzelerde giderek kullanımı yaygınlaşan yöntemlerden biri dokunma turları düzenlenmesidir. Bu turlar kapsamında ziyaretçilere taktik modeller ve üç boyutlu replikalar sunularak, görsel algının yerini alabilecek ya da onu tamamlayabilecek çok duyulu deneyimler sağlanmaktadır. Bu tür uygulamaların, hem ziyaretçilerin müze mekânıyla daha güçlü bir bağ kurmasına hem de sergilenen objelerin anlaşılmasına katkıda bulunduğu belirtilmektedir (Avni, Daniel-Saad, Sheidin, ve Kuflik, 2025, s. 1).

Renk körlüğü olan kullanıcılar için yalnızca renge bağlı kalmadan desen, kontrast ve tekrarlayıcı görsel öğelerin birlikte kullanılması önerilmektedir. Bu yaklaşım, bilginin yalnızca renkle aktarılmasını önleyerek erişimi artırabilir” (Cambridge Engineering Design Centre, t.y., s. 12).

Ayrıca günümüzde dijitalle bütünleşen kamusal alanlarda, artırılmış gerçeklik destekli yönlendirmeler, sesli betimlemelerle desteklenen mobil rehber uygulamaları ve QR kodlu dokunsal planlar da görsel erişilebilirliğin dijital bileşenleri arasında değerlendirilmektedir. Özellikle müzeler gibi bilgiye dayalı ziyaret deneyimi sunan yapılarda bu tür uygulamalar, erişilebilirliği yalnızca fiziksel düzeyde değil, bilişsel ve duyuşsal düzeyde de güçlendirebilmektedir. Örneğin, Bongo Art Engelsiz Müze, İç Mimar Çiğdem Aslantaş tarafından geliştirilen yenilikçi bir projedir. Bongo Art Engelsiz Müze projesi, kültürel mirasa erişim alanında erişilebilirlik ve kapsayıcı tasarım ilkelerinin nasıl somutlaştırılabileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu proje, görme engelli bireylerin tarih ve kültürel mirasla doğrudan etkileşim kurabilmesi amacıyla geliştirilmiş ve tasarım süreçlerinde evrensel erişim kriterleri ön planda tutulmuştur. Müze, Anadolu'daki tarih öncesi uygarlıklara ait 22 önemli eserin üç boyutlu modellerini oluşturmuş ve bu eserleri dokunulabilir replika formatında sergilemiştir (Ankara Masası, 2022) (Şekil 5). Böylelikle görme engelli bireyler, eserleri fiziksel olarak deneyimleyerek zengin bir öğrenme sürecine dahil olmuştur (Bigumigu, 2022).

Şekil 5. Bongo Art Replika Eserler

Kaynak: Bigumigu, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Eserler Dokunulabilir Hale Geliyor*. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://bigumigu.com/haber/anadolu-medeniyetleri-muzesindeki-eserler-dokunulabilir-hale-geliyor-bongo-art-project/> adresinden edinilmiştir.

Şekil 6. Bongo Art Braille Yazı Kullanımı ile Açıklamalar

Kaynak: Bigumigu, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Eserler Dokunulabilir Hale Geliyor*. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://bigumigu.com/haber/anadolu-medeniyetleri-muzesindeki-eserler-dokunulabilir-hale-geliyor-bongo-art-project/> adresinden edinilmiştir.

Yukarıdaki görselde (Şekil 6) görüldüğü üzere, eserler, sesli betimleme, Braille yazı ile hazırlanmış açıklamalar, beacon teknolojisi ile yönlendirme sistemleri ve 3D modellemeleri incelemek için tabletler gibi çoklu duysal deneyimlerle desteklenmiştir. Bu sayede, bireylerin hem fiziksel hem de dijital ortamda bağımsız şekilde bilgiye ulaşması sağlanmıştır.

Az gören bireyler için ise sarı tonlarında ve yüksek kontrastlı objelerle desteklenen bir tasarım anlayışı benimsenmiştir. Bu uygulama, görme yetisinde farklılıklar bulunan bireylerin mekânda daha kolay yön bulmalarını ve objeleri algılamalarını desteklemiştir. Müzede, Anadolu'daki tarih öncesi uygarlıklara ait 22 önemli eserin üç boyutlu modelleri hazırlanmış ve dokunulabilir replika formunda sergilenmiştir (Ankara Masası, 2022) (Şekil 7). Böylece, görsel erişim imkânından yoksun bireylerin dokunsal deneyim yoluyla kültürel değerlerle ilişki kurmaları sağlanmıştır.

Şekil 7. Yüksek Kontrast ve Replika Eserler

Kaynak: Bigumigu, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Eserler Dokunulabilir Hale Geliyor*. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://bigumigu.com/haber/anadolu-medeniyetleri-muzesindeki-eserler-dokunulabilir-hale-geliyor-bongo-art-project/> adresinden edinilmiştir.

Projede dijital, görsel ve fiziksel erişilebilirlik unsurları bulunmaktadır. Bu proje, erişilebilirliğin sadece fiziksel bariyerlerin kaldırılmasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda duysal, bilişsel ve deneyimsel erişimin sağlanmasını da kapsadığını ortaya koymaktadır. Erişilebilirlik ilkelerinin sanat ve kültür mekânlarında uygulanması, yalnızca engelli bireyler için değil, aynı zamanda yaşlılar, çocuklar ve farklı ihtiyaçları olan tüm kullanıcılar için kapsayıcı bir tasarım anlayışını mümkün kılmaktadır. Böylece, Bongo Art Engelsiz Müze, erişilebilirlik odaklı mekân tasarımı süreçlerinde yenilikçi yaklaşımların nasıl etkili sonuçlar doğurabileceğine dair akademik ve uygulamalı bir referans sunmaktadır.

Görsel erişilebilirlik kavramı doğrultusunda örnek olarak gösterilebilecek Harn Museum of Art (Florida, ABD), erişilebilirlik yaklaşımını mimari ve deneyimsel düzlemde birleştiren, örnek niteliğinde çokduyulu bir tasarım anlayışı izlemiştir. Müze, görme engelli ziyaretçilerin bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla yüksek kontrastlı, büyük puntolu ve sadeleştirilmiş yazı karakterleriyle hazırlanan

bilgilendirme panoları ve yönlendirme işaretleri sunmaktadır (Şekil 8). Bu panolar aynı zamanda renk körlüğü gibi görsel algı farklılıklarına sahip bireyler için uygun kontrastlarla düzenlenmiş olup; simgesel ikonlar ve sade grafiklerle desteklenmektedir (Harn Museum of Art, 2024) (Şekil 9).

Şekil 8. Harn Museum of Art İç Mekân Görseli

Kaynak: Harn Museum of Art. *Accessibility for Visitors*. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://harn.ufl.edu/visit/accessibility/> adresinden edinilmiştir.

Şekil 9. Renk Körlüğü Gözlükleri

Kaynak: Harn Museum of Art. *Accessibility for Visitors*. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://harn.ufl.edu/visit/accessibility/> adresinden edinilmiştir.

Ayrıca, Braille yazılar içeren açıklamalar sayesinde mekân, tüm kullanıcı grupları için okunabilir ve anlaşılır hâle getirilmektedir. Bu yaklaşım, erişilebilirliği yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlamamakta; bireyin deneyimini bütüncül olarak kavrayan bir kapsayıcılık ilkesine dayanmaktadır. Öte yandan, görsel sınırlamaları olan bireylerin mekânda kendi başlarına yön bulabilmesini kolaylaştırmak adına sesli rehber sistemleri, dijital ekranlar ve artırılmış gerçeklik destekli yönlendirme çözümleri gibi dijital erişilebilirlik araçları da sunulmaktadır. Bu tür teknolojiler, bireylerin bağımsız hareketliliğini artırmakla kalmayıp, Clarkson ve arkadaşlarının (2013) tanımladığı anlamda kapsayıcı tasarım anlayışını pratiğe dökmektedir. (Clarkson vd., 2013, s. 17). Steinfeld ve Maisel'in (2012) erişilebilirliği sosyal eşitliğe dayalı etik bir sorumluluk olarak ele alma çağrısı, Harn Museum'un çok duyulu deneyim yaklaşımıyla örtüştüğü söylenebilmektedir (Steinfeld ve Maisel, 2012, s. 10). Böylelikle müze, görsel erişilebilirlik alanında yalnızca bir iyi uygulama örneği değil; aynı zamanda evrensel tasarım anlayışının iç mekân deneyimlerine nasıl entegre edilebileceğini gösteren öncü bir mekân olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, görsel erişilebilirlik yalnızca engelli bireyler için değil; yaşlılar, çocuklar ve geçici görsel kısıtı olan bireyler gibi geniş bir kullanıcı yelpazesi için kapsayıcı ve insan odaklı mekânsal çözümlerin bir parçasıdır. Bu doğrultuda geliştirilen mimari ve iç mimari stratejiler, erişilebilirliğin yalnızca teknik bir gereklilik değil, aynı zamanda etik bir tasarım sorumluluğu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, görsel erişilebilirliğe ilişkin öne çıkan unsurlar, aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Görsel Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik Unsuru	Açıklama
Yüksek Kontrastlı Renk Kullanımı	Az gören bireylerin objeleri daha rahat algılayabilmesi için sarı tonlarında ve zıt renk kombinasyonlarıyla desteklenmiş tasarımlar. (Mace, Hardie ve Place, 1991, s. 17)
Büyük Puntolu ve Okunabilir Yazı Tipleri	Okunabilirliği artırmak için büyük, sade ve net yazı karakterlerinin tercih edilmesi. (Mace, Hardie ve Place, 1991, s. 17)
Braille Alfabesi	Görme engelli bireyler için Braille yazı ile hazırlanmış açıklamaların kullanımı. (Mace, Hardie ve Place, 1991, s. 17)
Dokunsal Yüzeyler ve 3D Replika Eserler	Mekânsal algıyı artırmak amacıyla dokunulabilir üç boyutlu nesnelerle desteklenmiş sergileme. (Avni, Daniel-Saad, Sheidin, ve Kuflik, 2025, s. 1)
Net İkonografik Yönlendirmeler ve Bilgi Panoları	Karmaşık metinler yerine, yön bulmayı kolaylaştıran açık ve evrensel simgelerle yapılan işaretlemeler (Mace, Hardie ve Place, 1991, s. 17).
Görsel İçeriklerde Renk Körlüğü Uyumu	Tasarımda sadece renge bağlı kalmadan; desen, kontrast ve tekrarlayıcı görsel öğelerin birlikte kullanılması (Harn Museum of Art, 2024).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.3. İşitsel Erişilebilirlik

İşitme engelli bireyler, işitme kaybı nedeniyle çevredeki sesleri algılamakta zorlanmakta ve buna bağlı olarak günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmekte güçlük çekmektedir. Bu sorunların başında iletişim yer almaktadır. İşitme engelli kişilerin kullandıkları iletişim yöntemleri; işaret dili, dinleme, hem işaret dili hem de dinleme, dudak okuma, yazı ile iletişim ve tercüman aracılığıyla gerçekleşmektedir (Gürboğa ve Kargın, 2003, s. 56).

Türkiye’de son yıllarda müzeler, işitme engelli bireyler için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Müzelerle kurulan iş birlikleri kapsamında, engelli bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun olarak eşit erişim sağlamayı amaçlayan pek çok uygulama hayata geçirilmektedir. İşitme engelli ziyaretçilerle iletişim kurabilmek için işaret dili bilen personel, müze web içeriklerinin erişilebilir hale getirilmesi, işitme becerisini destekleyen taşınabilir ses sistemleri, konuşmaları “alt yazı” olarak yansıtan teknolojiler, işaret dili panoları, işaret dilinde özel etkinlikler, artırılmış teknoloji

destekli projeler, tematik çalışmalar ve çeşitli destek programları kullanılmaktadır. Bu uygulamaların tamamı, işitme engelli bireylerin müzelerde sosyalleşmesini ve kültürel yaşamla daha fazla bütünleşmesini sağlamak amacıyla ücretsiz olarak sunulmaktadır (Şencan, 2022, s. 66). Bu kapsamda, duyuşal işaretler, sesli yönlendirme sistemleri, işitme destek sistemleri ve mekânsal akustik düzenlemeler gibi çözümler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır.

İşitsel erişilebilirlik yalnızca içerikle sınırlı değildir; mekânın fiziksel bileşenleri de bu sürecin önemli bir parçasıdır. Akustik düzenlemeler, bu noktada kritik rol oynar. Ortamdaki yankıyı azaltacak biçimde planlanmış yüzeyler ve ses emici malzemeler, sesin netliğini artırarak işitme cihazı kullanan bireyler için daha konforlu bir deneyim sunar. Bununla birlikte, anons ve sesli yönlendirme sistemlerinin anlaşılır ve net biçimde iletilmesi, işitme yetisi kısıtlı bireylerin yön bulma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada belirleyicidir (Klatte, Bergström ve Lachmann, 2013, s. 2).

Teknolojik çözümler işitsel erişilebilirliği destekleyen önemli araçlardır. Özellikle indüksiyon döngüsü sistemleri (hearing loops), sesi doğrudan işitme cihazlarına ileterek, arka plan gürültüsünden arındırılmış bir dinleme deneyimi sunar. Bu sistemler, tiyatrolar, konferans salonları, müzeler ve kamu hizmet alanları gibi kamuya açık ortamlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, kullanıcıların ek bir cihaz taşımadan yalnızca işitme cihazlarını “T” (Telecoil) moduna geçirmeleri yeterli olduğundan, erişim kolaylığı ve konfor sağlar (Hearing Link Services, 2023; İD Türkiye, 2021).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yer alan Perot Museum of Nature and Science, işitsel erişilebilirlik konusunda dikkat çeken uygulamalarıyla öne çıkmaktadır. Müze, işitme engelli bireyler için altyazılı video içerikler, işaret dili destekli dijital anlatımlar, işitme cihazlarıyla uyumlu indüksiyon döngü sistemleri ve sesli panolara alternatif olarak görsel yönlendirme araçları sunmaktadır. Ayrıca müze personeli, erişilebilir iletişim konusunda özel eğitimler almış ve farklı engel türlerine göre destek sunabilecek yeterliliğe kavuşturulmuştur. Müzenin bu yöndeki uygulamaları, duyuşal kapsayıcılık ilkesine yönelik belgelendirme süreçleriyle de desteklenmektedir (Şekil 10) (Perot Museum of Nature and Science, 2024).

Şekil 10. Duyusal Dostu Müze Deneyimi Sırasında Çocuk Ziyaretçilerin 3D Etkinliğe Katılımı

Kaynak: Perot Museum of Nature and Science. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.perotmuseum.org> adresinden edinilmiştir.

New York'taki *Museum of Modern Art (MoMA)*, işitsel erişilebilirlik ilkelerini çok yönlü çözümlerle iç mekân tasarımına entegre eden öncü kurumlardan biridir. Müze, kalıcı koleksiyonlarını ve geçici sergilerini, işitme engelli ve işitme kaybı yaşayan bireyler için erişilebilir kılmak amacıyla kapsamlı teknik altyapılar geliştirmiştir. Bu bağlamda, sergi alanlarında FM sistemleri, infrared (IR) ses amplifikasyon sistemleri ve indüksiyon döngüsü (hearing loop) çözümleri sunulmaktadır. Bu sistemler, özellikle işitme cihazı kullanan bireylerin ortamda yankı, arka plan gürültüsü veya bozulmalar olmadan net bir şekilde bilgiye erişimini sağlar (Museum of Modern Art, 2023). Museum of Modern Art (MoMA) tarafından geliştirilen Audio+ mobil rehber sistemi, işitsel erişilebilirlik kapsamında öncü uygulamalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu sistem, ziyaretçilere sanat eserleri hakkında çok dilli sesli betimlemeler sunarken, aynı zamanda altyazılı içerikler ve sadeleştirilmiş açıklamalar ile işitme engelli bireylerin bilgiye eşit şekilde erişimini sağlamayı hedefler. Audio+ uygulaması, işitme cihazlarıyla uyumlu çalışarak sesli içeriklerin bireylerin kendi cihazlarına doğrudan iletilmesine olanak tanır ve bu sayede mekânsal hareket özgürlüğü sunar. Ayrıca, ziyaretçinin içerikleri kendi hızında dinlemesine olanak tanıyan yapısıyla, bireysel ihtiyaçlara göre özelleştirilebilen bir kullanıcı deneyimi sunar. Fiziksel rehber cihazlara olan bağımlılığı ortadan kaldırması

ve dijital erişilebilirlik ile işitsel desteği bir araya getirmesi bakımından MoMA Audio+, kapsayıcı müze deneyimi açısından örnek teşkil eden bir uygulamadır (MoMA, 2023). (Şekil 11).

Şekil 11. Audio+ Mobil Rehber Sistemi

Kaynak: Museum of Modern Art. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.moma.org/visit/accessibility> adresinden edinilmiştir.

MoMA, ziyaretçilere yönelik ücretsiz olarak sunduğu “Assistive Listening Devices” sayesinde, rehberli turlar sırasında kullanılan sesli anlatımların kişiselleştirilmesini ve işitsel geri bildirimin optimize edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca işaret dili bilen rehberler eşliğinde düzenlenen ASL (American Sign Language) Tours, müzenin erişilebilirlik programlarının temelini oluşturmaktadır. Müze, önceden kaydedilmiş sesli rehber içeriklerine altyazı ve işaret dili çevirisi ekleyerek hem fiziksel hem dijital ortamda erişimi mümkün kılmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12. Audio+ Mobil Rehber Sistemini Kullanan Ziyaretçi

Kaynak: Museum of Modern Art. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.moma.org/visit/accessibility> adresinden edinilmiştir.

Bunlara ek olarak MoMA, erişilebilirlik politikasını yalnızca teknik destekle sınırlamamakta, işitsel farklılıklara sahip bireylerin mekânsal deneyimlerini analiz eden ve bu deneyimleri iyileştirmeyi amaçlayan özel programlar yürütmektedir. “Meet Me at MoMA” gibi erişilebilir sanat eğitimi programlarında, katılımcıların duyuşal farklılıklarını gözeterek pedagojik yaklaşımlar benimsenmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, işitsel erişilebilirliğin yalnızca destekleyici cihazlarla değil, toplumsal kapsayıcılığı esas alan kültürel programlarla da sürdürülebileceğini göstermektedir (Silverman, 2010).

Sonuç olarak işitsel erişilebilirlik, yalnızca teknik bir gereklilik değil, mekânsal adaletin sağlanmasında etik bir sorumluluk olarak görülmelidir. Mimari ve iç mimari tasarımı bu unsurların dikkate alınması, farklı duyuşal kapasitelere sahip bireylerin sosyal hayata daha eşit ve etkin biçimde katılımını mümkün kılabilir. Bu bağlamda aşağıda sunulan tabloda, çalışmada analiz edilen kaynaklar doğrultusunda öne çıkan işitsel erişilebilirlik unsurları özetlenmiştir.

Tablo 4. İşitsel Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik unsuru	Açıklama
Altyazı ve Yazılı Alternatifler	İşitsel içeriklerin erişimini artırmak amacıyla videolarda ve dijital içeriklerde altyazı desteği sağlanması (Şencan, 2021, s. 66).
Akustik Düzenleme	Yankıyı azaltan yüzey kaplamaları ve ses emici malzemelerle işitme cihazı kullanıcılarına uygun ortam oluşturulması (Klatte, Bergström ve Lachmann, 2013, s. 2).
Sesli Yönlendirme Sistemleri	Yön bulma ve güvenlik için anlaşılır sesli bildirimlerin kullanılması (Heylighen, 2008, s. 535)
İndüksiyon Döngüsü Sistemleri	Sesin doğrudan işitme cihazlarına iletilmesini sağlayan sistemler ile bilgiye erişimin desteklenmesi (Hearing Link, 2023; İD Türkiye, 2021)
Çok Kanallı Rehberlik Sistemleri	Sesli rehberlerin altyazı ve işaret dili ile desteklenerek farklı kullanıcı profillerine hizmet sunulması (MoMA, 2023).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.4. Dijital Erişilebilirlik

Bir web sitesinin, mobil uygulamanın ya da elektronik belgenin; görsel, işitsel, motor veya bilişsel engeli bulunan bireylerin yanı sıra yaşlı kullanıcılar tarafından da rahatlıkla kullanılabilir ve anlaşılabilir olması, “dijital erişilebilirlik” kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. Dijital erişilebilirliğin bilgi teknolojileri altyapısı yönünden ele alınması durumunda; kullanıcı arayüzleri, erişim protokolleri, açık standartlar ve mesajlaşma ağları gibi sistemler ile donanım bileşenlerinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması ve bu doğrultuda araç ve teknolojiler geliştiren tasarımcıların belirli teknik gereksinimlere uygun hareket etmesi önem kazanmaktadır. Üretim odaklı bir bakış açısıyla, erişilebilirlik gereksinimlerinin tasarım, geliştirme ve sürdürülebilirlik süreçlerinin tamamına entegre edilmesi gereklidir. Kullanıcı deneyimi açısından ise, web siteleri, dijital araçlar ve teknolojilerin engelli bireyler tarafından etkin biçimde kullanılabilmesine olanak sağlayacak biçimde planlanması ve geliştirilmesi temel yaklaşımdır (Çetin, 2023, s. 106). Bu yaklaşım, işitsel, görsel, fiziksel, bilişsel, öğrenme, nörolojik ve konuşma engelleri bulunan bireylerin yanı sıra, web ile etkileşim kurarken çeşitli yardımcı teknolojilere başvuran kullanıcıları da içermektedir.

Dijital erişilebilirlik, bireysel bir hak olduğu kadar, kamusal hizmetlerin demokratikleşmesi açısından da büyük önem taşır. Özellikle müzeler, kütüphaneler, eğitim platformları ve kamuya açık bilgi kaynaklarında dijital erişim olanaklarının geliştirilmesi, toplumsal katılımın artırılması ve kültürel mirasa eşit erişimin sağlanması açısından kritik bir rol oynar. Bu doğrultuda geliştirilen uygulamalar arasında ekran okuyucu uyumlu içerikler, alternatif metin (alt-text) desteği, yüksek kontrastlı görsel düzenlemeler, altyazı ve işaret dili entegrasyonu, sesli betimlemeler ve yalnızca klavye ile kontrol edilebilen arayüz tasarımları yer almaktadır (TÜBİTAK, 2021). Snyder (2014), sesli betimleme sistemlerinin özellikle görme engelli bireyler için bilgiye erişimi mümkün kıldığını belirtir. Bu sistemler, video ya da sergi içeriklerinde diyalog dışı anlarda görsel öğelerin (örneğin mekân, jest, renk, sahne geçişleri) sesli olarak tanımlanması yoluyla duysal bütünlük sağlar. Böylelikle kullanıcı, yalnızca işitsel değil, aynı zamanda bağlamsal bilgiye de ulaşabilir (Snyder, 2014, s. 192).

Dijital erişilebilirliğe ilişkin teknik standartlar, World Wide Web Consortium (W3C) tarafından yayımlanan Web Content Accessibility Guidelines, (WCAG 2.1) çerçevesinde şekillenmiştir. Bu standartlar, içeriklerin algılanabilir, çalıştırılabilir, anlaşılabilir ve güvenilir (POUR) olması gerektiğini savunur (W3C, 2018). Avrupa Birliği'nin 2016/2102 sayılı direktifiyle, bu kriterler kamuya ait tüm dijital hizmetler için zorunlu hâle getirilmiştir (European Union, 2016). Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından yayımlanan 2016/2102 sayılı Direktif'te, kamu kurumlarına ait web siteleri ile mobil uygulamalarda erişilebilirliğin sağlanmasına ilişkin esaslar belirlenmiştir (EUR-Lex, t.y.). Bu belgede dijital erişilebilirlik, dört temel ilke çerçevesinde açıklanmakta ve bu ilkeler, dijital içeriğin tüm kullanıcı profilleri tarafından erişilebilir, anlaşılabilir ve işlevsel olmasını hedeflemektedir. Aşağıda bu ilkeler ayrıntılı olarak sunulmaktadır:

- **Algılanabilirlik (perceivability):** Bilgi ve kullanıcı arabirimi bileşenlerinin, kullanıcılar tarafından algılanabilir biçimlerde sunulmasını ifade eder.
- **Çalışabilirlik (operability):** Kullanıcı arayüzü bileşenleri ile gezinme sistemlerinin kullanıcılar tarafından etkin bir şekilde çalıştırılabilir olması gerektiğini belirtir.
- **Anlaşılabilirlik (understandability):** Teknolojik ürün ve hizmetlerin öngörülebilir kullanım biçimlerine sahip olması; sunumlarının ve formatlarının açık ve tutarlı bir yapıda olması gerektiğini ifade eder. Kullanıcılar arayüzün işleyişini kavrarken içerikteki bilgilerin anlamını ve amacını da kolaylıkla anlayabilmelidir.
- **Güvenilebilirlik (robust):** Dijital içeriğin, yardımcı teknolojiler de dahil olmak üzere farklı teknolojik sistemlerle güvenli ve uyumlu bir şekilde çalışabilme kapasitesine sahip olmasını tanımlar.

Dijital erişilebilirliği mümkün kılan uygulamaların başarısı, nitelikli bir dijital tasarım sürecine dayanır. Grafik tasarımdan ayrılan en belirgin özelliği ise, yukarıda sıralanan dört ilkeye hizmet eden etkili kullanıcı etkileşimini sağlamasıdır. Etkin bir etkileşim, dijital ürünün işlevsel bir amacı karşılaması ve kullanıcıdan gelen girdilere uygun şekilde yanıt verebilmesi anlamına gelir (Kenzie Academy, 2020).

Türkiye’de dijital erişilebilirlik konusundaki politikalar da son yıllarda ivme kazanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen "Erişilebilirlik Belgesi Yönetmeliği" kapsamında, kamu kurumlarının dijital hizmet sunumlarında erişilebilirliğe uyum sağlamaları teşvik edilmektedir (Cumhurbaşkanlığı, 2025). Ayrıca TÜBİTAK ve Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları tarafından, dijital içeriklerin erişilebilirliğini izlemeye yönelik rehberler ve teknik denetim sistemleri geliştirilmektedir.

Dijitalleşme, yaşamın hemen her alanını etkilediği gibi, müzecilik uygulamalarını da önemli ölçüde dönüştürmektedir. Fiziksel müze mekânlarında dijital teknolojilerin kullanımının artmasının yanı sıra, müzelerin çevrim içi içerik sunma konusunda da oldukça etkili çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Özellikle müzelere fiziksel erişimin mümkün olmadığı durumlarda, dijital erişim olanakları ziyaretçilere alternatif bir deneyim sunmaktadır (Ergin, 2024, s. 503). Koleksiyonlara daha adil erişim sağlamak ve içeriklerin daha dinamik ve kapsayıcı yollarla sunulmasını hedefleyen müzeler, bu amaçlarına dijital etkileşimli teknolojileri mekânlarına entegre ederek ulaşmaktadır. Projeksiyon haritalama, gelişmiş ses sistemleri, dijital ekranlar, sensörler, kare kod uygulamaları (QR), genişletilmiş gerçeklik teknolojileri (sanal, artırılmış ve karma gerçeklik gibi), haptik sistemler ve yapay zekâ gibi çeşitli araçlar, bu dönüşümün önemli bileşenleridir. Günümüzde müzecilikte bu teknolojilerin kullanımına dair çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Karayılanoğlu ve Arabacıoğlu, 2020, s. 427). Örneğin, ABD merkezli Smithsonian Institution Müzesinin, dijital erişilebilirliği kurum kültürüne entegre eden öncü müzelerden biri olduğu söylenebilmektedir. Müzenin web sitesi, mobil uygulamaları ve sanal sergileri; görme, işitme ve bilişsel engelli bireyler için tasarlanmış çeşitli erişilebilirlik araçlarıyla donatılmıştır (Şekil 13). Kurum, WCAG 2.1 standartlarına uygun olarak ekran okuyucularla uyumlu içerikler sunmaktadır. Müzedeki tüm video içeriklerde altyazı ve işaret dili desteği sağlamaktadır (Şekil 14).

Şekil 13. Smithsonian Institution Müzesi Sergi Alanı Görşeli

Kaynak: Smithsonian Institution. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.si.edu> adresinden edinilmiştir.

Şekil 14. Smithsonian Institution Müzesi Video İçerikleri

Kaynak: Smithsonian Institution. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.si.edu> adresinden edinilmiştir.

“One World Connected” isimli sergide, ziyaretçilerin bilgiye kolay erişimi sağlanması amacıyla QR kodlar, dokunmatik ekranlı panolar ve sesli anlatım sistemleri kullanıldığı görülmektedir. Bu sayede yalnızca fiziksel engeli olan bireylerin değil, görsel veya işitsel kısıtlılığı bulunan bireylerin de sergi deneyimine eşit biçimde katılım sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda dijital erişilebilirliğin, bireylerin web siteleri, mobil uygulamalar ve dijital içeriklere farklı engel türlerinden, yaş gruplarından veya teknolojik yeterlilik seviyelerinden bağımsız olarak eşit

koşullarda erişilmesini amaçlayan kapsayıcı bir tasarım yaklaşımı olduğu söylenebilmektedir. Bu kapsamda; ekran okuyucu uyumluluğu, alternatif metin kullanımı, yüksek kontrastlı arayüzler, işaret dili ve altyazı desteği gibi çözümler öne çıkmaktadır. Ayrıca uluslararası standartlar, özellikle W3C (2018) tarafından yayımlanan WCAG 2.1 kriterleri doğrultusunda, dijital içeriklerin algılanabilir, çalıştırılabilir, anlaşılabilir ve güvenilir olması gerektiğini vurgulamaktadır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 5), literatürde ve uygulamalarda öne çıkan dijital erişilebilirlik unsurları özetlenmiştir.

Tablo 5. Dijital Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik Unsuru	Açıklama
Ekran Okuyucu Uyumu	Web sitesi ve dijital içeriklerin ekran okuyucularla uyumlu şekilde tasarlanması (Çetin, 2023, s. 106).
Alternatif Metin (alt-text) kullanımı	Görsel içerikler için açıklayıcı metinlerin eklenerek ekran okuyucular tarafından algılanabilir hâle getirilmesi (TÜBİTAK, 2021).
Yüksek Kontrastlı Görsel Düzenleme	Dijital arayüzlerde görsel kontrastın artırılarak algılanabilirliğin desteklenmesi (TÜBİTAK, 2021).
Altyazı ve İşaret Dili Entegrasyonu	Video içeriklerde işitme engelliler için altyazı ve işaret dili desteği sunulması (TÜBİTAK, 2021).
Sesli Betimleme Sistemleri	Görme engelli kullanıcılar için sesli anlatım ile bilgi aktarımının sağlanması (Snyder, 2014, s. 192).
Sadece Klavye ile Kullanılabilir Arayüz	Fare kullanamayan bireyler için dijital ortamların klavye ile tam erişilebilir şekilde düzenlenmesi (W3C, 2018).
QR Kod Destekli Dijital İçerik	Mekânda bilgiye erişimi kolaylaştıran QR kodlarla bağlantılı içerikler (Karayılanoğlu ve Arabacıoğlu, 2020, s. 427).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2. MÜZECİLİK VE MODERN SANAT MÜZELERİ BAĞLAMINDA ERİŞİLEBİLİRLİK

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ‘un tanımına göre, müze; “insan ve yaşadığı çevrenin somut ve somut olmayan mirasını inceleme, eğitim ve zevk alma amacıyla toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, toplumun ve gelişiminin hizmetinde, halka açık, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurumdur” (ICOM, 2012). Müzeler tarihsel, kültürel, bilimsel, sanatsal ya da doğal değere sahip eserlerin toplandığı, korunduğu, sergilendiği ve araştırıldığı kurumlardır. ICOM’un 2004 tarihli bildirisine göre bu kurumlar, insanlık ve çevreyle ilgili belge niteliğindeki materyalleri toplamayı, korumayı, yönetmeyi, sergilemeyi ve eğitim amaçlı kullanılabilir hâle getirmeyi amaçlamaktadır (ICOM, 2004).

Etimolojik olarak “müze” terimi, Antik Yunanca’daki “mouseion” (ilham perilerinin tapınağı) kelimesinden türetilmiştir. Bu kavram, Fransızca’da "musée", Almanca’da "museum", İspanyolca’da "museo" ve diğer Avrupa dillerinde benzer biçimlerde kullanılmaktadır (ICOM, 2010).

Müzelerin temel işlevlerinden biri, koleksiyonlar aracılığıyla insanlığın tarihsel ve kültürel mirasını korumaktır. “Müzeler, sanat, bilim, kültür kurumlarıdır ve varlık nedenleri sahip oldukları koleksiyonlarıdır. Koleksiyonları konusunda uzman olan müzeler, bilginin toplanıp, sınıflandırıldığı yerler olarak kütüphane ve üniversiteler gibi toplumun sanatsal, bilimsel ve kültürel gelişiminde önemli rolü olan kurumlardır. Müzelerin amacı, insanların doğal, sanatsal, bilimsel ve kültürel değerlerini halka ve gelecek kuşaklara aktarmak üzere toplamak, bilimsel yöntemlerle değerlendirerek bilginin gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamak ve toplumun gelişimine katkıda bulunmaktır” (Öztekin, 2014, s. 4). Müzeler aynı zamanda yalnızca bireysel bir eğitim mekânı değil, toplumsal birlikteliği destekleyen sosyal alanlar olarak da işlev görmektedir. Kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarımı yalnızca fiziksel nesneler aracılığıyla değil; müzenin toplumla kurduğu sürekli ve dinamik etkileşim aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu çerçevede topluluk temelli projeler, katılımcı programlar ve ortak etkinlikler müzelerin etki alanını genişletmektedir (Crane, 1997, s.4).

Sonuç olarak, müzeler yalnızca birer kültürel depo değil, aynı zamanda bireylerin bilgiye, sanata ve topluma katılımını kolaylaştıran sosyalleşme alanlarıdır.

2.1. Müzenin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Müzeler; geçmişle bugün arasında köprü kuran, çevresine dair tanıklık eden maddi ve manevi unsurlar üzerinde araştırmalar yürüten, bu unsurları toplayan, koruyan, sergileyen, mevcut bilgiyi paylaşan, eğitim programları düzenleyen ve sürekliliği olan kurumlardır (ICOM, 2012).

Geçmişten kalan eserleri toplama ve koleksiyon oluşturma düşüncesi ilk kez Romalılar döneminde görülmüştür. Değerli eşyaları ve sanat eserlerini bir araya getirmek ve sergilemek, o dönemde toplumsal statünün bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ancak günümüzdeki anlamıyla müzenin ortaya çıkışı 15. yüzyıla rastlar. Rönesans dönemi düşünürlerinin orta çağ öncesi bilgiye ulaşma çabaları sonucunda, tarihe tanıklık eden eserler değerli kabul edilmiş ve sistematik biçimde toplanarak koleksiyonlar oluşturulmaya başlanmıştır. 18. yüzyılda ise bu koleksiyonların sınıflandırılması, arşivlenmesi ve sergilenmesi gündeme gelmiştir. 1759 yılında İngiltere’de açılan British Museum, halkın erişimine sunulan ilk müzelerden biridir; fakat o dönemde müzeyi gezmek için önceden izin almak ve haftalar önce başvuruda bulunmak gerekmekteydi. 1789 Fransız Devrimi’nin toplumda yarattığı dönüşüm müzeciliğe de yansımış, bu süreçle birlikte ulusçuluk düşüncesi ön plana çıkmış ve ulusal müze kavramı doğmuştur. Paris’teki Louvre Müzesi ise Avrupa’nın ilk ulusal müzesi olarak kabul edilmektedir (Karabıyık, 2007, s. 37). Günümüzde ise müzeler yalnızca sanat galerileri ve tarihî koleksiyonlarla sınırlı kalmayıp, bilim ve keşif merkezlerini de içine alan geniş bir kavramsal çerçevede ele alınmaktadır.

Türk Dil Kurumu (TDK) müzeyi, “sanat ve bilim eserlerinin ya da bunlara katkı sağlayan nesnelerin korunduğu, sergilendiği ve halka açık biçimde sunulduğu yer” olarak tanımlamaktadır (TDK, t.y.). Bu tanımın ötesinde aynı zamanda, McLean (1998)’e göre, müzelerin koleksiyonları, bu koleksiyonların sergilenme ve yorumlanma biçimleri ulusal kimlik ile de bağlantılıdır (McLean, 1998, s. 1).

19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar müzecilik, esasen nesneleri toplama ve sergileme temelli bir yaklaşıma dayanmıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren müzecilik anlayışı dönüşüme uğramış; müzeler, ziyaretçilerle karşılıklı etkileşim kurmaya, ortaklık ve paylaşım temelli faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Bu dönüşüm, müzelerin işlevsel alanlarını genişletmiş ve

onları yalnızca koleksiyonları muhafaza eden yapılar olmaktan çıkarıp; toplama, belgeleme, koruma, sergileme, araştırma, iletişim ve eğitim gibi çok katmanlı işlevleri olan kurumlara dönüştürmüştür. Hooper-Greenhill'e (1999) göre modern müzeler üç temel işlev üstlenmektedir: koruma, araştırma ve iletişim (Hooper-Greenhill, 1999). Koruma, müze koleksiyonlarının fiziksel olarak muhafazasını; araştırma, bu koleksiyonlar üzerinde yapılan bilimsel çalışmaları; iletişim ise müzenin ziyaretçilere bilgi aktarımını sağlayan tüm araç ve yöntemleri (eğitim programları, tanıtım faaliyetleri, eğlenceli etkinlikler vb.) kapsamaktadır. Bu işlevlerin artan önemiyle birlikte, 19. yüzyıldan bu yana ortaları yana okul-müze iş birliği kavramı öne çıkmış; bu bağlamda özellikle eğitim odaklı müzecilik anlayışı güç kazanmıştır (Adıgüzel, 2017, s. 87).

20. yüzyılın başlarında müzeler, hâlâ büyük oranda eserlerin toplanması, korunması ve sergilenmesi amacına hizmet eden kurumlar olarak konumlanmaktaydı. Bu dönemde müze, koleksiyonların bilimsel anlamda düzenlendiği ve kamuya sunulduğu yerlerdi. Ziyaretçiler çoğunlukla pasif gözlemciler olarak kabul ediliyor; mekânın işlevi ise bilgi aktarımı ve kültürel birikimin korunması ile sınırlandırılıyordu. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumsal dönüşümlerle birlikte müzecilik anlayışı da değişmeye başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde demokratikleşme eğilimleri, kültürel mirasın geniş kitlelere ulaştırılması ihtiyacını artırmış, bu da müzeleri daha erişilebilir ve katılımcı kurumlara dönüştürmüştür. Hooper-Greenhill (1999), bu dönemde müzelerin üç temel işlevi olduğunu belirtir: Koleksiyonları koruma, nesneler üzerinde bilimsel araştırma yapma ve ziyaretçilerle iletişim kurarak bilgi paylaşma (Hooper-Greenhill, 1999). 20. yüzyılın ortalarından itibaren müzelerde eğitim işlevi de öne çıkmıştır. Müze-okul iş birlikleri teşvik edilmiş, öğretici rehberlik hizmetleri ve çocuklara yönelik programlar başlatılmıştır (Adıgüzel, 2017, s. 87). Dolayısıyla, müzeler yalnızca bilgi saklayan değil, aynı zamanda eğitimsel ve sosyal katkı sağlayan kurumlar hâline gelmeye başlamıştır. UNESCO ve ICOM gibi uluslararası organizasyonlara aktif katılım, Türkiye'nin müzecilikte küresel standartlarla bütünleşmesini sağlamış; bu bağlamda, müzeler artık yalnızca nesnelerin sergilendiği alanlar değil; farklı yaş, kültür ve yetenek gruplarına hitap eden, ziyaretçiyi pasif alıcıdan aktif katılımcıya dönüştüren mekânlar hâline gelmiştir.

Çağdaş müzecilik; dijitalleşme, topluluk katılımı ve erişilebilirlik gibi kavramlar etrafında yeniden şekillenmektedir. Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, sanal sergi uygulamalarının, artırılmış gerçeklik (AR) destekli deneyimlerin ve uzaktan erişim imkânlarının müze deneyimine entegre edilmesini sağlamıştır. Bu sayede mekânsal sınırlamalar ortadan kalkmakta ve müzeler, coğrafi olarak uzak bölgelerdeki bireyler için bile erişilebilir hâle gelmektedir (Schweibenz, 2004). Ayrıca, müzeler günümüzde yalnızca eserleri korumakla kalmayıp, toplumsal adalet, kültürel çoğulculuk ve eşit temsil gibi ilkeler doğrultusunda toplumsal meselelerde sorumluluk üstlenmektedir. Bu durum, müzeleri yalnızca kültürün taşıyıcısı değil, aynı zamanda toplumsal değişimin aktörü olarak konumlandırmaktadır. Özellikle kamusal müzeler, farklı toplumların hafızalarını görünür kılmak, geçmişin travmatik yönlerini tartışmaya açmak ve kültürel mirasın demokratik temsilini sağlamak gibi işlevler üstlenmektedir (Message, 2006, s. 35).

Günümüzde müzecilik aynı zamanda erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerini merkeze almaktadır. Engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve farklı öğrenme stillerine sahip ziyaretçiler için tasarlanmış evrensel çözümler, müzelerin fiziksel, görsel, işitsel ve bilişsel anlamda daha erişilebilir olmasına katkı sağlamaktadır (Sandell, 1998, s. 403). Böylece müzeler, toplumsal farklılıkları gözeten birer öğrenme ve sosyalleşme alanı işlevi kazanmıştır.

Sonuç olarak, müzecilik anlayışının, tarihsel süreçte farklı dönemlerde farklı işlevler üstlendiği görülmektedir. Bu dönüşüm, şu şekilde özetlenmiştir (Şekil 15):

MÜZECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ						
İlk Çağ ve Antik Dönem	Orta Çağ	Rönesans Dönemi	18. Yüzyıl ve Fransız Devrimi	19. Yüzyıl ve Sanayi Devrimi	20. Yüzyıl ve Dijitalleşme	21. Yüzyıl ve Uluslararası Standartlar
Antik Yunan ve Roma'da koleksiyonlar sadece aristokratlar içindi, halka kapalıydı.	Manastırda kutsal eşyaların korunması; koleksiyonlar dini amaçla sergilendi.	Bilim ve sanatın etkisiyle koleksiyonlar halka açılmaya başlandı.	Louvre'un halka açılmasıyla kamusal müze kavramı doğdu.	Sanayi ve ulaşımın etkisiyle halk ilgisi arttı; müzeler eğitimsel sergilere yöneldi.	Etkileşimli sergiler ve dijital yöntemlerle modern müzecilik gelişti.	UNESCO & ICOM ile bilimsel müzecilik ve kültürel miras koruması güç kazandı.

Şekil 15. Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi

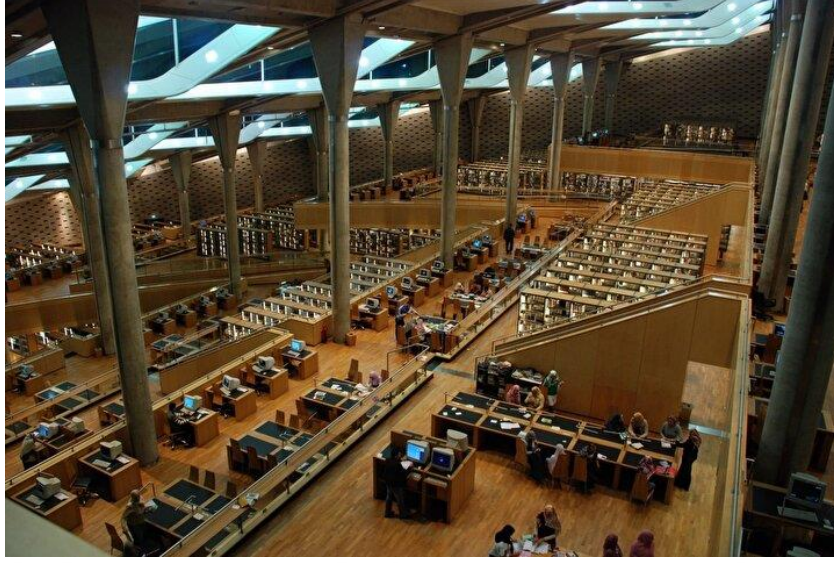
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu gelişim süreci, müzelerin, toplumu eğitme, kültürel mirası koruma ve toplumlar arasında kültürel alışverişi sağlama işlevlerini sürekli olarak güçlendirmiştir.

2.2. Müzecilik Nedir?

Müzeciliğin özünde, insanı ve onun çevresini anlatan; kültürel, sanatsal ya da bilimsel açıdan değerli nesnelerin öncelikle toplanması, koleksiyonlarının oluşturulması, ardından bu koleksiyonların korunması ve sergilenmesi yer alır. Müze, halka açık bir mekân olup bilgilerin toplumla paylaşıldığı bir ortamdır. Çeşitli objeleri ya da bilgiyi toplama, saklama ve koruma çabası, insanlık tarihi açısından kuşkusuz önemli bir aşamayı temsil etmektedir (Karabıyık, 2007, s. 4).

Müzenin ilk örneği sayılabilecek Mouseion Tapınağı (İskenderiye Müzeion), bugünkü müzelerden oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bu gibi yapılar; sanat ve bilim temelli, bilginin toplandığı, yazılı hâle getirilip gelecek kuşaklara aktarıldığı, aynı zamanda birden fazla okulun bir arada bulunduğu merkezlerdir (Şekil 16). Antik dönemde, Atina'da ünlü ressamın eserlerinin sergilendiği, "Pinakotek" olarak adlandırılan salonların halka açık olduğu bilinmektedir. Bu alanlar, işlevsel olarak sanat galerilerinin ilk biçimleri olarak değerlendirilebilir. Müze tarihinin gelişimi açısından bakıldığında, antik çağ insanının sanat eserlerini ve bilimsel kaynakları bir araya getirme ve koruma anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Antikçağda okulların yalnızca seçkinlere değil, halka da açık kurumlar olması; bilimsel ve sanatsal bilginin toplumla paylaşılmasına olanak tanımış, böylelikle kamusal fayda gözetilmiştir. Modern anlamda müzeciliğin temelinde ise; insanı, çevresini ve onunla ilişkili kültürel, sanatsal ya da bilimsel öneme sahip nesneleri sistemli bir şekilde toplamak, koleksiyonlar hâline getirmek, bu koleksiyonları koruyarak sergilemek anlayışı yer alır. Müze; bilginin halka sunulduğu, erişilebilir bir kamusal alan işlevi görür. Farklı objeleri veya bilgileri toplama, saklama ve koruma çabası; insanlık tarihi açısından önemli bir kültürel ve entelektüel düzeye işaret etmektedir (Karabıyık, 2007, s. 3)

Şekil 16. İskenderiye Kütüphanesi'nin Günümüzdeki Görünümü

Kaynak: Quit and Go Travel. *İskenderiye Kütüphanesi*. 27 Kasım 2024 tarihinde <https://www.quitandgotravel.com> adresinden alınmıştır.

Çeşitli bilimsel aletlerin ve sanat eserlerinin sergilendiği, korunduğu; tartışma ve konferans salonları ile gözlemevi gibi birimlere sahip önemli bir bilim merkezi konumundaki İskenderiye Kütüphanesi, günümüz müzelerinden farklı bir yapıya sahip olsa da müze kavramının oluşmaya başladığını gösteren en eski örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir (Tezcan, 2019, s. 24).

2.3. Müzenin İşlevleri ve Müze Türleri

Tarihsel süreç içinde dönüşen müze kavramı, müzelerin sadece eser barındıran yapılar olmanın ötesine taşımaktadır. Günümüzde müzeler, kültürel değerlerin toplandığı, koruma altına alındığı, bilimsel araştırmaların yapıldığı ve aynı zamanda kültürel temsil, eleştirel düşünce, deneyimsel öğrenme ile toplumsal etkileşimin merkezi haline gelen yapılara dönüşmüştür. ICOM'un Türkiye Millî Komitesi'nin 1985 tarihli Yönetmeliği'nin 4. maddesinde müze; "Kültür ve sanat eserlerini muhafaza eden, bu eserleri inceleme, eğitim ve estetik zevki geliştirme amacıyla topluca kamuya açan, toplum yararına çalışan; kültür, bilim, sağlık ve teknolojiye ilişkin koleksiyonlara sahip mekânlar" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Yönetmeliğin 5. maddesinde ise, "Sürekli teşhire açık kısımları bulunan tarihî yapılar, tarihî eserlere ait

bölümler veya müstemilat, geçmişe ve arkeolojik ya da doğal öneme sahip alanlar ve parklar, koruma bölgeleri, hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri kültürel miras unsurları” müze tanımı kapsamına dâhil edilmiştir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, müze yalnızca tarihî ve kültürel nesnelerin sergilendiği bir mekân olmanın ötesinde; sosyal ve kültürel yaşamı konu edinen, halka açık, estetik ve beğeni duygusunu geliştiren, aynı zamanda koruma, araştırma ve uygulama işlevlerini üstlenen bir merkezdir (Kalyoncuoğlu, 2019, s. 12). Müzeler yalnızca nesneleri koruyan değil, çok yönlü kültürel ve toplumsal işlevleri olan kurumlardır. Bu işlevler UNESCO ve ICOM’un tanımlarına da uygun şekilde şu başlıklarla özetlenebilir:

Toplama: Müze koleksiyonlarının oluşturulması ve geliştirilmesi süreci, nesnelerin toplanması; bir diğer ifadeyle koleksiyonların edinilmesi ile başlar. Müzeler, koleksiyonlarını oluştururken elde ettikleri nesnelerin, kurumun genel amaçlarını destekleme düzeyini, mevcut koleksiyonu tamamlama potansiyelini ve müzenin koruma ile erişim sağlama kapasitesini öncelikli olarak göz önünde bulundururlar. Mevcut koleksiyonun kapsamını genişletmek amacıyla nesne edinimi öncesinde gerçekleştirilen araştırmalar büyük önem taşır. Yalnızca bu araştırmalar sonucunda edinilen nesneler, anlamlı bir bütünlük oluşturabilir ve koleksiyonun hem bilimsel hem de maddi değerini artırabilir. Sanat, arkeoloji, tarih ve bilim gibi farklı temalara sahip koleksiyonlar için yürütülen araştırmaların yöntemleri ise alana özgü farklılıklar gösterir (Öztekin, 2014, s. 4).

Koruma ve Saklama: Eserlerin fiziksel ve dijital olarak uzun süreli korunması önemlidir. Koruyucu koruma, müze politikalarının ve koleksiyon bakımının önemli bir unsurudur. Bu bağlamda; koleksiyonların depoda, sergide ya da nakliye sürecinde koruyucu bir çevre oluşturmak ve bunu sürdürmek önemlidir (ICOM, 2019).

Araştırma: “Müzeler, yalnızca tarihi ve kültürel objelerin bir arada bulunduğu mekânlar değildir. Sosyal ve kültürel yaşama konu olan, kamuya yönelik estetik duygusunu geliştiren koruma ve araştırma merkezleridir” (Altunbaş ve Özdemir, 2012, s. 3).

Eğitim: 17. yüzyıla yaklaşırken, eğitim amacıyla kullanılan ya da kişisel merak doğrultusunda oluşturulan koleksiyonlar büyük ölçüde artmıştır (Öztekin, 2014, s. 16).

Çağdaş toplumlarda müzeler, halkla ilişkiler ve iletişimin kullanılması yöntemiyle birer yaygın eğitim kurumu olarak halkı eğitmeyi hedeflemektedir. (Kuruoğlu, 2002, s. 276) Günümüz müzelerinde sergiler, atölyeler, rehberli turlar ve interaktif uygulamalar ile her yaş grubuna hitap eden öğrenme ortamları sağlanmaktadır.

Toplumsal Katılım: Başlangıçta yalnızca koleksiyonlarına karşı sorumluluk taşıyan ve nesne odaklı bir anlayış benimseyen müzeler, günümüzde ziyaretçi ve iletişim merkezli bir yaklaşımla topluma entegre olmayı amaçlamakta, toplumsal paylaşımı ön planda tutmaktadır (Öztekin, 2014, s. 6).

Müzeler, koleksiyon içeriklerine ve işlevsel yapılarına göre çeşitli başlıklarda sınıflandırılabilir:

Arkeoloji Müzeleri: Antik dönem uygarlıklarına ait kazı buluntularını sergileyen müzelerdir. Cumhuriyet döneminde, Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde müzeciliğin gelişimini desteklemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu süreçte, Osmanlı döneminden kalan Müze-i Hümayun, İstanbul Arkeoloji Müzesi adıyla yeniden düzenlenmiştir (Tezcan, 2019, s. 25).

Sanat Müzeleri: Sanatsal değeri bulunan eserleri barındıran, yüzyıllar boyunca birikmiş sanat mirasını ya da belirli sanat akımlarını tablolar, çizimler, heykeller aracılığıyla sergileyen ve gelişim sürecini yansıtan müzelerdir. Bu tür müzeler; seramik, metal eserler, mobilya ya da sanatçı kitapları gibi koleksiyonlara da sahip olabilir (Öztekin, 2014, s. 30).

Etnografya Müzeleri: “Etnografya müzeleri öteki kültürlerin yapıları için tasarlanmış mekânlardır. Etnografya müzelerinde sergilenen nesneler, sanat müzelerinde sergilen eserlerden farklı olarak ötekilere aittir ve ait oldukları yerden koparılıp müzede yaşatılmaya çalışılmaktadır” (Dural Tasouji, 2013, s. 138).

Doğa Tarihi ve Bilim Müzeleri: Doğa tarihi müzeleri, geniş toplum kesimlerine doğayı tüm gerçekliğiyle tanıtmayı, doğal buluntuları güncel örneklerle sergilemeyi ve tabiat sevgisini kazandırmayı amaçlamaktadır. Fen müzelerinden türeyen doğa tarihi müzelerinin temelleri 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında

atılmış, bu süreçten günümüze kadar önemli bir gelişim göstermiştir (Dilli, 2015, s. 81).

Tarihi Kişilik veya Anı Müzeleri: Bir ülkenin, toplumun ya da bireyin tarihsel gelişimini düzenli ve sistematik biçimde ele alıp açıklayan müzelerdir. Tarih müzeleri; yazılı ve görsel belgeleri bir araya getirerek hem araştırmacıların hem de ziyaretçilerin kullanımına sunmaktadır (Karabıyık, 2007, s. 11)

Edebiyat müzeleri: Edebiyatın toplumdaki rolünü tanıtır, korur ve ileterek etkileşimli bir öğrenme olanağı sunar. Bu müzeler özellikle yazar müze evleri, müze kütüphaneleri ve somut olmayan kültürel miras müzeleri gibi biçimlerde varlık gösterir (Adıgüzel, 2017, s. 86)

Özel/Kurumsal Müzeler: Özel müzeler, koleksiyonculuk faaliyetlerinin kurumsal bir nitelik kazanmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu müzelerde koleksiyonların yönetimi özel kişilere bağlıdır. Ancak özel statüde olmalarına rağmen kuruluşları devlet tarafından onaylanır, denetime tabi tutulur ve kimi zaman devlet desteği de alabilirler. Bu tür müzeler; farklı kurumlar, vakıflar, gerçek ve tüzel kişiler, bilimsel enstitülerin araştırma birimleri, çeşitli işletmeler ya da bireyler tarafından kurulabilmektedir (Öztekin, 2014, s. 41).

Dijital Deneyim Müzeleri; Akıllı teknoloji kullanan dijital deneyim müzelerinde tarihsel, kültürel ve teknolojik bilgiler dijital deneyim üzerinden ziyaretçilere sunulmaktadır (Ünal ve Emir, 2024, s. 3273).

Ayrıca dijital dönüşümle birlikte pek çok müze, sanal sergi, artırılmış gerçeklik, dijital arşivler ve erişilebilirlik uygulamalarıyla kullanıcı deneyimini yeniden tasarlamaktadır. Aşağıda, literatürde kabul gören müze türleri ve bu türlerin temel işlevleri özetlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Müze Türleri

Müze Türü	Tanım / Açıklama
Arkeoloji Müzeleri	Tarih öncesi ve antik dönem buluntularına odaklanır (Tezcan, 2019, s. 25).
Sanat Müzeleri	Resim, heykel gibi görsel sanat eserlerini koruyarak sanatsal mirası sunar (Öztekin, 2014, s. 30).
Etnografya Müzeleri	Toplumların kültürel yapıları ve geleneklerini tanıtır (Dural Tasouji, 2013, s. 138).
Doğa Tarihi ve Bilim Müzeleri	Canlılar dünyasına ve doğa evrimine dair örnekleri sergiler (Dilli, 2015, s. 81).
Tarihi Kişilik veya Anı Müzeleri	Önemli kişilere ait yaşam alanlarını sergiler (Karabıyık, 2007, s. 11)
Edebiyat Müzeleri	Bu müzeler özellikle yazar müze evleri, müze kütüphaneleri ve somut olmayan kültürel miras müzeleri gibi biçimlerde varlık gösterir (Adıgüzel, 2017, s. 86)
Özel/Kurumsal Müzeler	Banka, vakıf ya da bireylerce oluşturulan özel koleksiyonların kamuya açılmasıyla kurulan müzelerdir (Öztekin, 2014, s. 41).
Dijital Deneyim Müzeleri	Akıllı teknoloji kullanan dijital deneyim müzelerinde tarihsel, kültürel ve teknolojik bilgiler dijital deneyim üzerinden ziyaretçilere sunulmaktadır (Ünal, Emir, 2024, s. 3273).

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Modern Sanat Müzeleri

Klasik müzecilik anlayışı, büyük ölçüde eserlerin toplanması ve korunması işleviyle tanımlanırken; Cumhuriyet dönemiyle birlikte gelişen yeni müzecilik anlayışı, müze ile ziyaretçi arasında doğrudan iletişim kurmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, klasik müzeciliğin yerini alan çağdaş müzeler, yalnızca eserlerin bir yapı içerisinde sergilendiği alanlar olmanın ötesine geçerek birer kültür kompleksi olma yönünde evrilmiştir (Okan, 2015, s. 196). Müzeler; tarih, eğitim, bilim, kültür ve sanat gibi alanları içeren temaları işlemekte olup, bu disiplinlerin tümü karşılıklı etkileşim içerisinde (Melikova-Gurbanova, 2016, s. 111).

Çağdaş müzecilik döneminin başlangıcıyla birlikte yaşanan en köklü dönüşümlerden biri, müzecilik faaliyetlerinin akademik düzleme taşınarak

üniversitelerde kurumsal bir eğitim alanına dönüşmesidir. Bu doğrultuda, alanında uzman akademisyenlerin yetiştirilmesi, çağdaş müzeciliğin temel gerekliliklerinden biri hâline gelmiştir. Tarihi yapılarda sergilenen kıymetli eserler, gelişen müzecilik yaklaşımları çerçevesinde yeniden değerlendirilmekte; üniversitelerin müzecilik bölümlerinde, müzelerde yer alan etütlük ve envanterlik eserlerin bakım ve onarımlarına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir (Demiroğlu, 2021, s. 1). Çağdaş Sanat Müzeleri; koleksiyonerlerin, ressamların, seramik sanatçılarının, tasarımcıların ve eğitimcilerin profesyonel organizasyonlarla çalışmalarını sundukları merkezlerdir. Bu müzelerde insan eliyle üretilmiş tasarımlar ve objeler hakkında bilgi edinmek mümkün olduğu gibi, yurt dışında yaşayan koleksiyonerler de bilgilendirilerek sunum ve görselleştirmelerle davetlere ve organizasyonlara dâhil edilmektedir. Ayrıca müzeler, bireylerin keşif yapabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, eğitim yoluyla bilgilerini artıracabilecekleri, düşünmeye sevk edilecekleri ve öğrenebilecekleri birer okul işlevi görmektedir (Kalyoncuoğlu, 2019, s. 22).

Müzeciliğin evrimi içinde modern sanat müzeleri, koruma ve sergilemenin ötesine geçerek eğitim, etkileşim, toplumsal katılım ve eleştirel düşünceyi teşvik eden bir yapı hâline gelmiştir. Hein (1998)'e göre bu müzeler, bireyleri yalnızca sanatsal nesnelerle değil, bu nesnelerin temsil ettiği tarihsel, sosyopolitik ve kültürel bağlamlarla da ilişkilendirerek çok katmanlı bir öğrenme süreci sunar. Modern sanat müzeleri, farklı disiplinlerden uzmanlarla iş birliği yaparak küratoryal politikalarını genişletmekte ve katmanlı anlatım teknikleriyle daha çeşitli ziyaretçi profiline hitap etmektedir (Macdonald, 2006). Etkileşimli öğrenmenin ön planda olduğu bu müzecilik anlayışında, ziyaretçinin gözlemci olmanın ötesine geçerek anlam kurucu bir özneye dönüşmesi hedeflenir. Bu nedenle modern sanat müzeleri, küratoryal politikalarını yalnızca sanatsal değeri yüceltmeye değil, aynı zamanda eleştirel düşünceyi, kültürel farkındalığı ve sosyal katılımı artırmaya yönelik olarak şekillendirmektedir (Güneröz, 2023, s. 173). Bu kurumlar, farklı disiplinlerden uzmanlarla iş birliği yaparak anlatım biçimlerini zenginleştirmekte; mimari mekân, dijital uygulamalar ve kullanıcı odaklı sergileme teknikleri ile çok çeşitli ziyaretçi profillerine hitap etmektedir. Bu bağlamda mimari, yalnızca fiziksel bir barınak değil; aynı zamanda sanatın kavramsal zeminini taşıyan bir anlatı alanıdır. Örneğin, Tate Modern (2000) Londra'da endüstriyel bir yapının çağdaş sanat mekânına dönüştürülmesiyle kent belleğine yeni bir katman

eklemiştir (Sudjic, 2005). Bu müzeler, sanatsal içeriği mimari biçimle bütünleştirerek izleyicinin mekânla etkileşimini güçlendirmektedir. Dünya genelinde öne çıkan modern sanat müzelerinden bazıları şunlardır;

Museum of Modern Art (MoMA), New York: 1929'da kurulan MoMA, modern sanatın farklı dönemlerine ait kapsamlı koleksiyonuyla yalnızca bir sergi alanı değil, aynı zamanda modernizmin ve postmodernizmin bellek mekânıdır. Matisse, Picasso, Warhol gibi sanatçıların önemli eserlerine ev sahipliği yapmaktadır (Barr, 1946) (Şekil 17).

Şekil 17. Museum of Modern Art (MoMA) Dış Cephe ve Avlu Görünümü

Kaynak: Wikipedia. 15 Haziran 2025 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Modern_Sanat_M%C3%BCzesi_%28New_York%29 adresinden edinilmiştir.

Centre Pompidou, Paris: 1977 yılında açılan bu müze, dışa dönük teknik altyapısı ve transparan mimarisiyle çağdaş mimarlığın da öncülerindendir. İçinde müze, kütüphane, araştırma merkezi ve sinema salonları barındırarak çok işlevli bir kamusal yapı sunmaktadır (Şekil 18).

Şekil 18. Centre Pompidou, Dış Cephe Görünümü

Kaynak: Arkitektuel. 15 Haziran 2025 tarihinde <https://www.arkitektuel.com/centre-pompidou/> adresinden edinilmiştir.

Tate Modern, Londra: 2000 yılında açılan Tate Modern, endüstriyel kimliğini sanatla yeniden tanımlayan bir dönüşüm örneğidir. Bugün dünyanın en çok ziyaret edilen modern sanat müzelerinden biri olup, sergilerinde sıklıkla güncel toplumsal temaları işlemektedir (Tate Modern, 2025) (Şekil 19).

Şekil 19. Tate Modern Dış Cephe Görünümü

Kaynak: Tate Modern. 15 Haziran 2025 tarihinde <https://www.tate.org.uk/visit/tate-modern> adresinden edinilmiştir.

Guggenheim Museum Bilbao, İspanya: 1997 yılında açılan bu müze, sadece içerdiği koleksiyonlarıyla değil, mimarisiyle de dikkat çekmektedir. Kentin küresel bir turizm merkezine dönüşmesinde katalizör görevi üstlenmiştir (Kwon, 2004) (Şekil 20).

Şekil 20. Guggenheim Museum Bilbao Dış Cephe Görünümü

Kaynak: Guggenheim Museum. 15 Haziran 2025 tarihinde <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/about-the-museum/the-museum> adresinden edinilmiştir.

Modern sanat müzeleri, bu yönleriyle yalnızca geçmişin değil, geleceğin de kültürel çerçevesini çizen, sorgulayan ve yeniden tanımlayan alanlara dönüşmüştür. Dijitalleşme, küreselleşme ve çok kültürlülük gibi olgular, modern sanat müzelerinin yapısını ve işlevini yeniden şekillendirmektedir. Modern sanat müzeleri, yalnızca geçmişin estetik ve düşünsel birikimini değil, aynı zamanda çağdaş toplumsal meseleleri de görünür kılma amacı taşır. Bu bağlamda, topluma açık, kapsayıcı ve çok sesli bir kültürel ortam yaratmaları beklenmektedir. Ancak bu işlevlerin hayata geçirilebilmesi, yalnızca sergilenen eserlerin içeriğiyle değil, aynı zamanda müzenin fiziksel, dijital ve sosyal anlamda ne kadar erişilebilir olduğuyla da doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle modern sanat müzelerinin, engelli bireyler başta olmak üzere yaşlılar, çocuklar ve farklı dil-yeterlilik düzeyine sahip bireyler gibi çeşitli kullanıcı profillerini kapsayacak şekilde düzenlenmesi büyük önem taşır.

2.5. Modern Sanat Müzelerinde Erişilebilirlik

Erişilebilirlik, kentte yaşayan herkesin günlük hayatının geçtiği her yapı, alan için gereklidir; buna boş zaman aktiviteleri, geziler, müzeler de dâhildir (Evcil, 2018, s. 42). Müzeler, normal turistlerin ziyaret ettiği alanlar olmakla birlikte engelli, yaşlı çocuk gibi bireylerin de ziyaret etme hakkına sahip olduğu alanlardır. Ancak engelli

ya da hareket kısıtlılığı olan bireyler müzelerde tasarım ve düzenlemelerden kaynaklanan sorunlarla karşılaşabilmektedir (Yapıcı, 2022, s. 30). Çağdaş müzeciliğin temel hedeflerinden biri, fiziksel ve zihinsel engelli bireylerin katılımını artırmaya yönelik sosyal politikalar geliştirmektir. Bu bağlamda, engelli bireylerin müze deneyiminde karşılaştıkları ihtiyaçları gidermeyi amaçlayan projeler, müzelerin erişilebilir ve kullanılabilir mekânlara dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan “engelsiz müze” yaklaşımı, engelli bireylerin toplumla kurduğu diyalogu güçlendirmeyi amaçlayan küratöryel çalışmalara zemin hazırlamaktadır. Böylece müzelerde erişim engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimler, kapsayıcı sergiler ve sunumlarla desteklenerek daha bütüncül bir hâle gelmektedir. Engelsiz müzecilik kavramı, yalnızca özel gereksinimli bireyler için değil, her yaştan ziyaretçi için kültür varlıklarına ve müzelere erişimi artırmayı hedeflemektedir. Bu anlayış, müze kurallarına bağlı kalarak öğrenme ve eğlenme süreçlerini teşvik eden canlandırıcı düzenlemeler, sergiler ve projeler aracılığıyla hayata geçirilmektedir (Şimşek, 2022, s. 93). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 30. maddesi, bireylerin kültürel yaşama ve sanata eşit katılım hakkını vurgularken; Türkiye'de “5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun” ve ilgili yönetmelikler, kamuya açık tüm yapılarda erişilebilirlik standartlarının sağlanmasını zorunlu kılmaktadır (Resmî Gazete, 2005). Bu yasal dayanaklar, müzelerin yalnızca gönüllü değil, aynı zamanda yasal olarak da kapsayıcı tasarım ilkelerine uyması gerektiğini göstermektedir. Modern sanat müzelerinde erişilebilirlik anlayışı, teknolojik olanakların kullanımını da içerecek şekilde çeşitlenmiştir. Örneğin, sesli betimlemeli dijital rehber sistemleri, artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları, dokunsal yüzeyler ve Braille bilgilendirmeleri; farklı engel gruplarına yönelik önemli çözümler sunmaktadır. Özellikle yerleştirme sanatı (installation art) gibi fiziksel etkileşim gerektiren sanat türleri, farklı kullanıcı grupları için yeniden kurgulanarak sunulabilmektedir. Ayrıca, çevrim içi sergi uygulamaları, pandemi sonrasında yaygınlaşarak dijital erişilebilirlik alanında önemli bir gelişme kaydetmiştir (ICOM, 2020).

Yönlendirme sistemleri, giriş rampaları, asansör erişimi, kontrast renk kullanımı, işaret dili tercümanlığı ve kolay anlaşılan sergi metinleri gibi düzenlemeler, fiziksel ve bilişsel erişimi birlikte ele alan evrensel tasarım ilkeleri kapsamında değerlendirilir. Bu ilkeler doğrultusunda tasarlanan müzeler, bireylerin yalnızca

mekâna erişimini değil; anlamaya, etkileşime geçmeye ve deneyimlemeye yönelik tüm süreçlere katılımını mümkün kılabilmektedir.

2.6. Müzelerde İç Mekân Tasarımı

Evcil (2014)'e göre, iç mimarlık disiplininde herkes için tasarım anlayışı, çevremizde insan eliyle inşa edilmiş tüm yapıların iç mekânlarının kullanılabilirliğini ve herkesi kapsayan tasarımı amaçlamaktadır. İç mekânların özellikle de kamuya açık olanların herkes için tasarım anlayışıyla tasarlanması sonucu, hizmet ve ürünleri toplumda herkesin eşit ve adil olarak kullanması mümkün olacaktır (Evcil, 2014, s. 91). Aykut'a (2017) göre, modern müzecilik anlayışı sadece eserleri sergilemekle kalmaz; aynı zamanda ziyaretçilerle anlamlı bağlar kurmayı amaçlar. Bu bağlamda mekân tasarımı çok kritik bir rol oynamaktadır. Sergi alanları, anlatılması hedeflenen hikâyeyi destekleyecek biçimde planlanmalı ve mekân kullanıcıların dikkatini çekecek, ilgilerini canlı tutacak düzenlemeler içermelidir. Bu stratejiyle ziyaretçiler hem mekânla hem de sergilenen eserle duygusal ve bilişsel bir bağ kurabilir (Aykut, 2017, s. 240).

Mekânsal tasarım kararları, ziyaretçilerin hem fiziksel hem de duygusal olarak mekâna bağlanmasını sağlarken; sergilenen eserlerin korunması ve anlamlı biçimde sunulması için de bir çerçeve oluşturur. Bu nedenle modern sanat müzelerinde iç mekân tasarımı, aşağıda sıralanan temel unsurlar çerçevesinde ele alınabilir:

2.6.1. Sirkülasyon ve Mekânsal Organizasyon

Tasarımcılar için mekân tasarlama eyleminin anlamlandırma eylemiyle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Pallasmaa (2018)'nın ifadesiyle de mimarlık salt görsel ayartma nesneleri yaratmamakta, anlamlara aracı olup onları yansıtmaktadır. Herhangi bir binanın nihai anlamı mimarlığın ötesindedir; bilincimizi dünyaya ve kendilik ve varlık duygumuza geri yönlendirir. Anlamlı mimarlık kendimizi bedenli ve tinsel tam varlıklar olarak deneyimlememizi sağlamaktadır (Pallasmaa, 2018, s. 12).

Mekânsal organizasyon, ziyaretçilerin akışını yöneterek eserlerin algılanabilirliğini artırır. Net, anlaşılır ve yönlendirici bir dolaşım sistemi;

ziyaretçilerin sergi alanları arasında kaybolmadan ve yorulmadan ilerlemesini sağlar. Bu durum sadece ziyaretçi konforunu değil, aynı zamanda sergilenen sanat eserlerinin doğru sıralamayla algılanmasını da destekler (Hein, 2000, s. 27).

Örneğin Louisiana Modern Sanat Müzesi (Şekil 21), Danimarka'nın Humlebæk kentinde yer almakta olup, mimari tasarımıyla yalnızca sanat eserlerinin sergilendiği bir yapı değil, aynı zamanda mekânsal deneyimin bütüncül bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Müzenin sirkülasyon kurgusu, lineer ve halkasal biçimde kurgulanan bir dizi galeri mekânı ile hem süreklilik hem yönlendirilebilirlik ilkelerine dayanmaktadır. Ziyaretçilerin sergi alanları arasında doğal bir akış içinde ilerleyebilmeleri hem yön bulmayı kolaylaştırmakta hem de eserler arasındaki geçişin kesintisiz olmasını sağlamaktadır. Müzenin farklı kotlardaki birimlerinin birbirine galeri koridorları ve iç bahçeler aracılığıyla bağlanması, kullanıcının görsel ve fiziksel olarak yönünü kaybetmeden, doğal ışıkla bütünleşen bir mekân deneyimi yaşamasına olanak tanır. Bu bağlamda Louisiana Modern Sanat Müzesi, kullanıcıyı yönlendiren açık/yarı açık alanlar, dinlenme noktaları ve manzaraya açılan pencerelerle desteklenen sirkülasyon ağı sayesinde, ziyaretçi konforunu ön planda tutan örnek bir mekânsal organizasyon sunmaktadır. Özellikle iç mekândaki geçiş alanlarının birer “durma ve düşünme” mekânı olarak da işlevlendirilmesi, hem sergilenen sanatla kurulan ilişkiyi derinleştirir hem de erişilebilir ve insan odaklı bir tasarım anlayışını yansıtmaktadır.

Şekil 21. Louisiana Modern Sanat Müzesi

Kaynak: Louisiana Modern Sanat Müzesi 20 Haziran 2025 tarihinde <https://louisiana.dk/en/museum/collection/> adresinden edinilmiştir.

2.6.2. Aydınlatma Tasarımı

Müzelerde aydınlatma tasarımı, hem sergilenen eserlerin doğru algılanmasını sağlamak hem de onların korunmasına katkıda bulunmak açısından temel bir rol oynar. Işık, bir eserin fiziksel ve estetik özelliklerini görünür kılarken, aynı zamanda mekânın ziyaretçi üzerindeki algısını yönlendirir (Cuttler, 2007, s. 42). Özellikle ışığın yoğunluğu, rengi, yönü ve dağılımı; ziyaretçi deneyimini doğrudan etkileyen temel parametrelerdir.

Aydınlatma tasarımında temel hedeflerden biri, görsel konforun sağlanmasıdır. Sergi mekânlarında kontrast, gölgelenme, kamaşma ve ışık hiyerarşisi gibi unsurlar dikkatle kurgulanmalıdır. Aynı zamanda, özellikle kağıt, tekstil ve pigment gibi ışığa duyarlı malzemelerden üretilmiş eserler için UV ve IR ışınımının sınırlandırılması, korunma açısından kritik öneme sahiptir (Thomson, 1986, s. 24).

Doğal ışığın kullanımı ise, sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği açısından tercih edilse de, kontrollü ve filtrelenmiş biçimde uygulanmalıdır. Örneğin, Louvre Müzesi'nde cam çatılar aracılığıyla içeri alınan doğal ışık, özel difüzör sistemleri ve sensör destekli perdelerle dengelenmektedir (Baker ve Steemers, 2002, s. 137). Buna karşın birçok müze, yapay aydınlatmanın kontrol edilebilirliğinden ötürü tamamen yapay sistemlere yönelmektedir. Müzelerde kullanılan aydınlatma sistemleri günümüzde LED teknolojisine evrilmiş durumdadır. LED'ler hem düşük ısı üretimi hem de yüksek renk geriverim indeksine (CRI) sahip olmaları nedeniyle müze standartlarına uygundur (Museum Lighting Committee, 2011, s. 14). Müzelerde sergilenen objelerin en etkili biçimde sunulabilmesi için en önemli araçlardan biri aydınlatmadır. Uzmanlar, eserlerin ışığa karşı hassasiyetini inceleyerek uygun aydınlatma düzeyini belirler ve buna göre mekânın ışık tasarımını şekillendirir. Doğal ve yapay aydınlatma yöntemleri, iç mekân tasarımının ayrılmaz parçalarıdır. Müzeciliğin ilk dönemlerinde yoğun ışık altında sergileme tercih edilse de, eserlerin tarihsel, sanatsal ve bilimsel değerlerinin korunması gerekliliği anlaşıldığında, kontrollü ışık kullanımına geçilmiştir. Çünkü müzelerin temel işlevleri olan koruma ve teşhir kimi zaman çelişmektedir. Bu nedenle eserlerin bozulmasını önlemek için dengeli ve sınırlı ışık kullanımı zorunludur (Tezcan, 2019, s. 42).

Özcan ve Çağlar'a göre, aydınlatma tasarımı yalnızca sergilenen objelerin algılanmasında değil, aynı zamanda korunmasında da önemli bir etkidir. Eserlerin tahrip olması durumunda geri dönüşün neredeyse imkânsız olması, korunmayı sergileme kadar önemli hale getirmektedir. Doğru ayarlanmamış ışık; nesnelerde renk değişimine, yapısal zayıflamaya, kırılmalığa, yüzeysel çatlak ve kırılmalara, ayrıca ışık kaynağından yayılan ısı nedeniyle genleşme ya da form bozulmalarına yol açabilmektedir. Sergilenen materyallerin ışıktan en az düzeyde etkilenmesi için, ışık miktarı belirlenen sınırlar içinde tutulmalı; eserler doğrudan ışığa maruz bırakılmamalı, bunun yerine yansıtılmış ışıkla aydınlatılmalıdır. Güneş ışığının günün saatlerine ve mevsimlere göre değişiklik göstermesi nedeniyle kontrolü güçtür. Bu nedenle yapay aydınlatma sistemleri öncelikli tercih edilmelidir. Ayrıca, eserlerin ışığa maruz kalma süresinin azaltılması, ışığın neden olduğu tahribatı da önemli ölçüde düşürecektir (Özcan ve Çağlar, 2020, s. 654). Örneğin İstanbul Deniz Müzesi'nin 2013 yılında tamamlanan yeni sergi binası tasarımı, aydınlatma düzenlemeleri açısından çağdaş müzecilik anlayışına uygun biçimde kurgulanmıştır (Şekil 22). Mimar Hakan Kıran tarafından tasarlanan yapının iç mekân organizasyonunda hem doğal hem de yapay aydınlatma unsurları dikkatle dengelenmiştir. Özellikle *Kadırga Salonu*'nda, büyük boyutlu eserlerin hacimsel etkisini güçlendirmek amacıyla yukarıdan yönlendirilmiş düşük yoğunluklu yapay ışıklar tercih edilmiş, spot aydınlatmalar ise ziyaretçilerin yönlendirilmesini sağlayacak biçimde konumlandırılmıştır. İstanbul Deniz Müzesinde sergilenen kayıklar ve kayık maketlerinin en iyi biçimde algılanmasını sağlayan temel ışık kaynağı gün ışığıdır. Sergi salonlarına güney yönündeki geniş camlardan ve tavandaki yarıklardan doğal ışık girmektedir. Gün ışığının sürekliliğini sağlamak amacıyla cephelerden tavana uzanan yarıklar tasarlanmıştır. Ancak iç bölümlere yeterince gün ışığının ulaşmaması ve güneşin mevsimsel olarak kontrol edilememesi nedeniyle, aydınlık düzeyi ayarlanabilir yapay bir aydınlatma sistemi kullanılmaktadır. Bu sistem, bakır tavana gömülü, yönlendirilebilen halojen lambalardan oluşmaktadır (Sapchi, 2016, s. 651).

Şekil 22. İstanbul Deniz Müzesi Kayıkthane Binası

Kaynak: Arkitera. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://www.arkitera.com/proje/istanbul-deniz-muzesi/> adresinden edinilmiştir.

Sonuç olarak, müzelerde aydınlatma tasarımı, sadece bir teknik düzenleme değil; sanat eserinin korunması, sergilenmesi ve izleyici ile kurduğu duygusal bağın oluşmasında kritik bir mimari ve küratöryel araç olarak değerlendirilmelidir.

2.6.3. Malzeme, Renk ve Doku Seçimi

Modern sanat müzelerinde iç mekân tasarımı, sadece estetik değil aynı zamanda deneyimsel ve küratöryel bir bütünlük yaratma çabasıdır. Bu kapsamda malzeme, renk ve doku seçimi; mekânsal atmosferin, ziyaretçi davranışlarının ve sergilenen sanat eserlerinin algılanma biçiminin temel belirleyicileridir. Modern müze mimarisinde kullanılan malzemeler; mekânın akustik, ışık yansıtma kapasitesi, bakım gereksinimi ve psikolojik etkisi açısından özenle seçilmelidir. Benzer biçimde, modern sanat müzelerinde malzeme tercihleri; görsel sadelik, ışık kontrolü ve ziyaretçi sirkülasyonu gibi işlevsel hedeflerle bütünleşebilmektedir. Bu bağlamda, duvar ve zemin kaplamalarında yansıtıcı olmayan, nötr yüzeylerin tercih edilmesi; sergilenen eserin öne çıkmasını destekler (Yıldırım, 2019, s. 262).

Renklerin psikolojik etkisi üzerine yapılan araştırmalar, sıcak renk tonlarının izleyicide rahatlık ve dikkat oluşturduğunu; soğuk tonların ise daha mesafeli, kurumsal bir atmosfer yarattığını ortaya koymaktadır (Jaglarz, 2023, s. 4). Doku aynı zamanda ışık ile etkileşerek eser ile mekân arasında görsel bir ritim kurar. Bu ritim sayesinde kullanıcı, farklı yüzey özelliklerine göre yönlendirilir (Joshi, 2014, s. 2). Yüzeylerin dokunsal ya da görsel nitelikleri, ziyaretçilerin müze içindeki yön bulma davranışlarını, rahatlık düzeylerini ve etkileşimlerini doğrudan etkiler. Yumuşak zemin malzemeleri ve sıcak renk kombinasyonları, rahatlatıcı bir atmosfer yaratırken; sert ve parlak yüzeyler daha dikkat yoğunluklu bir deneyim sunar (Haller, 2014, s. 1).

Bu bağlamda, malzeme, renk ve doku bütünlüğü sadece estetik bir kaygı değil; aynı zamanda ziyaretçinin duygusal ve bilişsel algısının yönlendirilmesine yönelik bir stratejidir. Sergilenen eserin türü, malzeme ve renk tercihlerini doğrudan etkiler. Renkli ve soyut eserlerin yer aldığı bir sergide, sade yüzeyler ve nötr renkler tercih edilerek eserin ne çıkması sağlanır. Buna karşın daha yumuşak ve organik eserler için ahşap, kumaş ve taş gibi doğal dokular mekânsal uyumu artırır (Yıldırım, 2019, s. 265).

2.6.4. Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık

Modern sanat müzeleri, yalnızca sanat eserlerinin sergilendiği yapılar değil, aynı zamanda tüm toplum kesimlerinin eşit koşullarda katılım sağlayabildiği kültürel buluşma alanlarıdır. Bu doğrultuda iç mekân tasarımında erişilebilirlik ve kapsayıcılık, temel tasarım kriterleri arasında yer almalıdır. Bunun yanı sıra müzelerden fiziksel olarak beklentiler; yürüyüş parkurları ve asansör gibi ek platformlar, düz ve kaygan olmayan zemin, engelsiz dolaşım alanı, uluslararası anlamda uygunluk gösterecek bütüncül bir yaklaşım, tüm engelli gruplar ile yaşlı ya da hamile bireylere yönelik toplumsal yaklaşım, bir diğer deyişle "Herkes için müzeler" ve sürekli olarak yeni uygulamaların takip edilmesi açısından güncel yaklaşım olarak belirlenmiştir (Yeşilyurt, vd., 2014, s.13).

2.6.5. Etkileşim ve Deneyim Tasarımı

Günümüzde müze ziyaretçileri yalnızca izleyici değil; aynı zamanda keşfeden, katılım sağlayan ve öğrenen bireylerdir. Modern müzeler, sadece eserlerin korunması, saklanması ve depolanması için bir alan olmanın ötesinde, her yaştan ziyaretçiye açık ve herkesin ilgisini çekebilecek mekânlar olmayı hedeflemektedir. Teknolojinin başlangıçta envanter kaydı, eser takibi, sergileme, aydınlatma ve iklim kontrolü gibi alanlarda kullanılması, 1990'lı yıllardan itibaren koleksiyonların çevrimiçi ortamda sergilenmesini, sanal müze kavramını ve müzelerin toplumla daha güçlü iletişim kurmak amacıyla internetten yararlanmasını gündeme getirmiştir (Yücel, 2012, s. 28).

Değişen sergileme yöntemleri, ziyaretçilerle gerçekleştirilen iş birliklerini daha da etkili hale getirerek müzelere olan ilgiyi artırmaktadır. Gelişen teknolojilerin sunduğu yeni rehberlik hizmetleri, sanal canlandırmalar ile ses ve görüntü efektleri müzelerin hedef kitlesini genişletmekte; ziyaretçi çeşitliliğinde ve sayısında dikkate değer artışlar sağlamaktadır. Dikkat çekici sergileme tekniklerinin uygulandığı müzelerde eserlerin fark edilme süresi kısalmakta ve iletilmek istenen mesaj ziyaretçi tarafından daha kolay algılanmaktadır (Mercin, 2017, s. 209). Ziyaretçinin ilgisini öncelikle esere yönlendiren multimedya araçları ise, fiziksel, zihinsel ve duygusal açıdan zengin bir deneyim ortamı oluşturmaktadır (Yücel, 2012, s. 41).

Benzer yöntemlerden biri de pasif öğretme şeklini bir tarafa bırakıp izleyiciye deneyim yaşatmayı hedefleyen interaktif tasarımlardır. Bireyler deneyimledikleri şeyleri, pasif olduklarından daha çok hatırladıklarından, bu yöntem ile öğrenme eylemi eğlenceli bir şekilde kalıcı hale getirilmiş olur. Aynı zamanda Sanal Teknolojinin yardımıyla geliştirilen VR destekli 3D sanal ortamlar, Simülatörler, Robotlar sürekli yenilenen ve değişen uygulamalarıyla teknolojinin kullanıldığı bu müzeler günümüzde ziyaretçilerin daha çok vakit geçirdiği sosyal mekânlar haline gelmiştir.

Örneğin, Dubai'de 2022 yılında açılan Museum of the Future (Şekil 23), ziyaretçilerini pasif izleyiciler olmaktan çıkarıp, etkileşimli deneyimlerle keşfe ve katılıma teşvik eden bir teknoloji müzesidir. Müze, yapay zekâ, robotik, artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR) ve sürdürülebilirlik temalı 3D ortamlarla donatılmıştır (Museum. of the Future Resmi Web Sitesi, 2024).

Şekil 23. Museum of the Future

Kaynak: Museum. of the Future. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://museumofthefuture.ae/en/the-building> adresinden edinilmiştir.

Bu unsurların tasarım sürecine dahil edilmesi, ziyaretçilerin hem sanatı daha iyi anlamasına hem de mekân içerisinde konforlu bir şekilde vakit geçirmesine olanak tanıyabilmektedir. Birinci bölümde erişilebilirlik kavramı ve erişilebilir mimari, ikinci bölümde ise müzecilik anlayışı çerçevesinde modern sanat müzelerinde erişilebilirliğin temel ilkeleri ele alınmıştır. Her iki bölümde gerçekleştirilen literatür taraması sonucu yapılan açıklamalar doğrultusunda, fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik başlıkları altında toplanan temel erişilebilirlik unsurları derlenmiştir.

Bu analizlerin sonucunda, dört farklı erişilebilirlik boyutunda elde edilen tüm veriler bir araya getirilerek bütüncül bir değerlendirme yapılmasına imkân tanıyan tek bir sentez tablo oluşturulmuştur (Tablo 7). Hazırlanan bu tablo, fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirliğe ilişkin kritik tasarım unsurlarını bir araya getirmekte ve erişilebilir müze iç mekânı tasarımı için temel bir referans çerçevesi sunmaktadır. Ayrıca söz konusu tablo, erişilebilirliğin yalnızca bireysel başlıklarda değil, aynı zamanda disiplinlerarası ve bütünsel bir tasarım yaklaşımıyla ele alınması gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Literatür Taramasından Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları	Görsel Erişilebilirlik Unsurları	İşitsel Erişilebilirlik Unsurları	Dijital Erişilebilirlik Unsurları
Rampalar ve Eğim Standartları	Yüksek Kontrastlı Renk Kullanımı	Altyazı ve Yazılı Alternatifler	Ekran Okuyucu Uyumu
Geniş Açıklıklı Kapılar	Büyük Puntolu ve Okunabilir Yazı Tipleri	Akustik Düzenleme	Alternatif Metin (alt-text) kullanımı
Asansör Erişimi	Braille Alfabeti	Sesli Yönlendirme Sistemleri	Yüksek Kontrastlı Görsel Düzenleme
Kaymaz ve Düz Zemin Yüzeyleri	Dokunsal Yüzeyler ve 3D Replika Eserler	İndüksiyon Döngüsü Sistemleri	Altyazı ve İşaret Dili Entegrasyonu
Engelli Tuvaletleri	Net İkonografik Yönlendirmeler ve Bilgi Panoları	Çok Kanallı Rehberlik Sistemleri	Sesli Betimleme Sistemleri
Banklar ve Dinlenme Alanları	Görsel İçeriklerde Renk Körlüğü Uyumu		Sadece Klavye ile Kullanılabilir Arayüz
Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri			QR Kod Destekli Dijital İçerik

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İzleyen bölümde ise, erişilebilirlik unsurlarının saha uygulamalarındaki karşılıklarını ve kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla; çeşitli sivil toplum kuruluşları, alan uzmanları ve farklı kullanıcı profilleriyle gerçekleştirilen görüşmeler ele alınacaktır. Bu bölümde, yalnızca literatürde yer alan erişilebilirlik ilkeleri değil; aynı zamanda kullanıcıların doğrudan deneyimlerine dayanan ve mevcut kaynaklarda yeterince yer bulmamış unsurların da belirlenmesi hedeflenmektedir.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK) VE KULLANICILAR İLE ERİŞİLEBİLİRLİK ÜZERİNE YAPILAN GÖRÜŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erişilebilirliğin yalnızca yasal düzenlemelere ve mimari standartlara göre değil, kullanıcı deneyimlerine dayalı olarak da değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, erişilebilirlik konusundaki uzmanlıklarıyla tanınan bazı sivil toplum kuruluşları ile 2024 yılı içerisinde İstanbul'da yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, fiziksel engelliler, görme engelliler, işitme engelliler ve görmeyen çocuklara destek dernekleri temsilci ve üyeleriyle gerçekleştirilmiştir.

Bu sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler, yalnızca literatürde yer alan erişilebilirlik ilkeleriyle sınırlı kalmayıp, gerçek kullanıcı deneyimlerine dayalı olarak sahada karşılaşılan sorunları ve önerilerini farklı bakış açılarından değerlendirme olanağı sunmuştur. Her engel grubu için farklılaştırılmış, ihtiyaç temelli açık uçlu sorular yöneltilmiş; böylece elde edilen bulgularla kullanıcı ihtiyaçlarının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

3.1. Görüşme Yapılan STK'lar Hakkında Genel Bilgiler

Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşları arasında bulunan STK 1, fiziksel engellilerin karşılaştığı tıbbî, meslekî, ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm üretmek ve yeni fiziksel engel vakalarının oluşumunu önlemeye yönelik farkındalık çalışmaları yürütmek amacıyla faaliyet gösteren bir dernektir. STK 1, özellikle erişilebilirlik ve sosyal katılım konularında gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde aktif çalışmalar yürütmektedir. Dernek, engelli bireylerin sosyal yaşama tam, eşit ve etkin katılımını sağlamak amacıyla bugüne kadar birçok proje başlatmış ve tamamlamıştır. Aynı zamanda, henüz engelli olmayan bireyler için de kalıcı sakatlıkların önlenmesi amacıyla toplumda bilinç oluşturmaya hedefleyen eğitim ve farkındalık programları geliştirmiştir. Ne yazık ki, yetersiz rehabilitasyon süreçleri ile kentlerde hâlen yaygın biçimde karşılaşılan mimari engeller ve yetersiz ulaşım altyapısı, fiziksel engellilerin bağımsız hareket etmelerini önemli ölçüde kısıtlamakta; bu da bireylerin üretken bireyler hâline gelip toplumsal ve ekonomik yaşama aktif katılımlarını engellemektedir. STK 1, bu sorunları yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de

ele alan bütüncül bir anlayışla çalışmalarını sürdürmektedir. Hem kamusal alanda çözüm önerileri geliştirmekte hem de bireysel düzeyde fiziksel engellilerin yaşamını kolaylaştıracak hizmetler sunmaktadır. Örneğin, dernek merkezinde verilen hizmetlerden faydalanmak isteyen bireyler, evlerinden alınarak merkeze ulaştırılmakta ve çeşitli destek programlarına erişimleri sağlanmaktadır. Bu hizmet yaklaşımı, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal destek sistemlerinin de erişimin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

Görüşme gerçekleştirilen bir diğer sivil toplum kuruluşu olan STK 2, İstanbul'da faaliyet gösteren ve özellikle görme engelli bireylerin toplumsal hayata eşit katılımını hedefleyen önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, görme engellilerin erişilebilirlik, eğitim, istihdam ve sosyal yaşam alanlarında karşılaştığı sorunlara yönelik hem yerel hem ulusal ölçekte projeler üretmekte; kamu yararına çalışan dernek statüsüyle hizmet vermektedir. STK 2, farkındalık etkinlikleri olmak üzere çeşitli sosyal sorumluluk projeleri düzenlemekte ve teknolojik destek araçları konusunda danışmanlık sunmaktadır. Dernek, görme engelli bireylerin fiziksel, görsel ve dijital anlamda kamusal alanlara erişimini destekleyerek, kapsayıcı bir kent yaşamının yaygınlaşmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

STK 3, İstanbul'da işitme engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren merkezi bir sivil toplum kuruluşudur. İşitme engelli bireylerin sosyal yaşam, eğitim ve kültürel katılımlarını destekleyen hak temelli ve kapsayıcı projeleriyle bilinmektedir. Bu dernek; işitme engelliler ile ailelerine yönelik toplumsal farkındalık çalışmaları, işaret dili eğitimi, sosyal etkinlikler ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Derneğin kuruluş ilkeleri arasında, işitme engellilerin kamusal alanlarda karşılaştıkları erişim bariyerlerinin kaldırılması, dezavantajlı bireylerin eşit katılım hakkının güvence altına alınması ve sosyal bütünleşmenin sağlanması yer almaktadır. Ayrıca, işitme engelli bireylerin işaret dili bilen gönüllüler ile bağ kurmalarını teşvik ederek, iletişim ve toplumsal dahil olma süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

STK 4, İstanbul'da kurulan dernek, görme engelli çocuklara yönelik öncü bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek; doğumdan başlayıp yetişkinliğe kadar uzanan eğitim sürecinde erken destekleyici ve kaynaştırma yaklaşımlarıyla bağımsız yaşam becerilerini güçlendirmeyi, sosyal uyumlarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Aynı

zamanda, ailelere psiko-sosyal eğitim ve deneyim grupları aracılığıyla hem bilgi hem destek sağlamaktadır. Dernek, görme engelli çocukların eğitim ve bağımsızlık kapasitesini artıracak bütüncül modeller geliştirmekte ve uygulamaktadır.

3.2. STK Temsilci ve Üyeleri ile Görüşmeler: Erişilebilirliğe Yönelik Görüş ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında, erişilebilirliğin yalnızca teknik veya fiziksel düzenlemelerle sınırlı kalmayan; aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik boyutları da içeren çok katmanlı bir olgu olduğu anlayışıyla, erişilebilirlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve üyeleriyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler, farklı engel gruplarının gündelik yaşam pratiklerinde karşılaştıkları mekânsal sınırlılıkları ve sosyalleşme olanaklarına dair deneyimlerini anlamaya yönelik önemli veriler sunmuştur. Görüşmelerde sivil toplum kuruluşu temsilci ve üyeleri, Türkiye’de erişilebilirlik standartlarının hâlen gerekli ihtiyaçları karşılamadığı belirtmiş; bu durumun engelli bireylerin toplumsal yaşama eşit şekilde katılımını önemli ölçüde sınırlandırdığını vurgulamıştır. Özellikle kamusal alanlarda bağımsız hareket etmenin ve sosyalleşmenin önünde çok sayıda fiziksel ve psikolojik engelin bulunduğu dile getirilmiştir. Katılımcılar, yalnızca rampalar ya da asansörler gibi fiziksel düzenlemelerin değil; aynı zamanda toplumsal farkındalık, tutum değişikliği ve kapsayıcı iletişim yaklaşımlarının da erişilebilirlik sürecinin ayrılmaz parçaları olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Görüşülen sivil toplum kuruluşu temsilci ve üyeleri, engelli bireylerin sosyal izolasyondan uzak, daha görünür ve aktif bireyler olarak toplumsal yaşamın içinde yer alabilmeleri adına sosyalleşme olanaklarının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, dernek merkezlerinde çeşitli sosyal etkinlikler, buluşmalar ve dayanışma organizasyonları düzenlenmekte; bu sayede engelli bireyler hem kendi aralarında hem de yakın çevreleriyle bir araya gelerek psikososyal destek bulabilmekte ve topluluk bilinci geliştirebilmektedir. Dernekler, bireylerin bu etkileşim alanları sayesinde özgüven kazandıklarını ve toplumsal katılımlarının arttığını özellikle vurgulamıştır.

Katılımcılar, müzeler gibi kültürel kurumların da önemli birer sosyalleşme mecrası olduğunu ve bu tür mekânların herkes tarafından erişilebilir biçimde düzenlenmesinin bir hak olduğu görüşünü savunmuşlardır. Müzelerin yalnızca sanat eserlerinin sergilendiği fiziksel yapılar değil; aynı zamanda bireylerin öğrenme, etkileşim kurma ve kendilerini ifade etme alanları olduğunu belirten katılımcılar, bu tür mekânlarda erişilebilirliğin sağlanmasının, engelli bireylerin kültürel yaşama katılımını güçlendireceğini ve sosyo-kültürel bağlarını pekiştireceğini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, görüşmelerde ortak olarak dile getirilen talepler arasında; kamusal alanlarda ve kültürel yapılarda erişilebilirliğin artırılması, fiziksel ve dijital engellerin ortadan kaldırılması, mimari düzenlemelerin tüm kullanıcı profillerini kapsayacak şekilde yeniden ele alınması ve en önemlisi toplum genelinde farkındalığın artırılarak engellilik temelli ayrımcılığın önlenmesi yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşu temsilci ve üyeleri, erişilebilirlik konusunun yalnızca teknik değil, aynı zamanda insan haklarına dayanan bir eşitlik meselesi olduğunu ve toplumsal bilinçle şekillenen bütüncül çözümlerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

STK 1 ile gerçekleştirilen görüşmelerde fiziksel engelli bireylerin, müze mekânlarının yapısal düzenlemeleri ile ilgili algılarının ve karşılaştıkları sorunların detaylandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yöneltilen sorular, erişilebilirliğin fiziksel boyutunu merkeze alarak; müze giriş düzenlemeleri, rampaların eğim ve genişlik ölçütleri, koridorların yeterli dolaşım alanı sunup sunmadığı, tuvalet ve dinlenme alanlarının erişilebilirliği gibi temel konular etrafında yapılandırılmıştır.

STK temsilci ve üyeleri ile gerçekleştirilen görüşmelerde, müze deneyimlerini erişilebilirlik perspektifinden değerlendirmeye yönelik çeşitli sorular yöneltilmiştir. Katılımcılara “Müze içerisinde tekerlekli sandalye ile hareket etmekte zorlandığınız alanlar oldu mu?” sorusu yöneltildiğinde, bir temsilci “Oluyor tabii, mesela bazı müzelerde kafeteryadaki masalara oturamıyoruz, tekerlekli sandalyenin yüksekliğinden dolayı çarpıyor, bunların düşünülerek masa seçilmesi lazım” şeklinde yanıt vermiştir (STK 1, Temsilci 1). Sergi alanlarındaki eserlerin görünürlüğüne ilişkin soruya verilen yanıtta ise, bir başka katılımcı “Genelde sorun olmuyor ama bazen cam

fanus içerisinde eser sergileniyor, e sandalyeden bakınca yukarıdan göremiyoruz tabi” ifadesini kullanmıştır (STK 1, Temsilci 2).

Asansör ve rampaların konumuna ve boyutlarına dair sorulara yanıt veren katılımcılardan biri ise, “Mesela geçen bir müzeye gidecektim, gitmeden önce aradım, yalnızca merdiven giriş varmış, yani bu noktadan sonra benim o müzeye gitmem imkânsız. Bizim için en iyi seçenek düz giriş, çünkü bazen rampalar bile o kadar dik oluyor ki çıkamıyoruz” sözleriyle yaşadığı zorlukları aktarmıştır (STK 1, Temsilci 1).

Bunun yanı sıra, “Müzedeki dinlenme alanları, oturma düzenleri ve geçiş noktaları ihtiyaçlarınıza uygun muydu?” ve “Acil çıkışlar ile güvenlik önlemleri sizin için yeterince erişilebilir miydi?” gibi sorularla da yapının iç mekân organizasyonuna dair kullanıcı memnuniyeti ölçülmeye çalışılmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılardan, mevcut fiziksel düzenlemelerle ilgili yaşadıkları güçlükleri aktarmaları ve potansiyel çözüm önerilerini paylaşmaları istenmiştir. Bu yapılandırılmış sorular aracılığıyla hem somut mekânsal eksikliklerin tespiti hem de kullanıcıların erişilebilirliğe ilişkin algılarının detaylı biçimde analiz edilmesi hedeflenmiştir.

STK 2 ile gerçekleştirilen görüşmelerde, görme engelli bireylerin müze deneyimlerini nasıl algıladıkları ve hangi erişim sorunlarıyla karşılaştıkları üzerine odaklanılmıştır. Bu görüşmelerin temel amacı, görme engelli ziyaretçilerin geçmişte herhangi bir müze deneyimi yaşayıp yaşamadıklarını anlamak, müze mekânında yönlendirme ve bilgilendirme araçlarının ne ölçüde erişilebilir olduğunu tespit etmek ve özellikle sergi alanlarındaki eserlerle kurulan etkileşimde hangi yöntemlerin yetersiz kaldığını ortaya koymaktır.

Katılımcılara yöneltilen sorular, öncelikle müze içerisindeki yönlendirme işaretleri ve bilgilendirme panolarının erişilebilirliği üzerine yoğunlaşmıştır. Bu noktada bir üye, “Aramızda hem kör hem de az gören arkadaşlar var, hiç görmeyen biri için bir şey diyemeyeceğim, ama az görenler için kesinlikle zıt renkler kullanılması gerekiyor, açık renkleri seçmekte zorlanıyoruz” sözleriyle, görsel kontrastın önemini vurgulamıştır (STK 2, Üye 1).

Bir diğer soru, sergi alanlarında eserlerin deneyimlenmesine yönelik sesli rehberlik veya dokunsal unsurların bulunup bulunmadığını sorgulamıştır. Bu

bağlamda, doğuştan görme engelli bir katılımcı şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Artık birçok müzede sesli rehberlik oluyor ama hiç görmeyen biri için yeterli olmuyor ki, mesela ben doğuştan körüm, hayatımda mavi rengini hiç görmedim, haliyle ‘mavi bir deniz gibi’ tarzında betimlemeler benim için bir şey ifade etmiyor. Eseri dokunarak algılamam için replikalar çok önemli” (STK 2, Temsilci 1).

Bu ifadeler, görme engelli bireylerin yalnızca sesli betimlemelerle değil, aynı zamanda dokunsal araçlar ve replikalarla desteklenen sergi düzenlemelerine ihtiyaç duyduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Görüşmelerin bu doğrultuda sunduğu veriler, müze mekânlarının erişilebilirlik açısından yeniden ele alınmasının ve daha kapsayıcı bir deneyim için farklı yöntemlerin birlikte kullanılmasının önemini göstermektedir.

STK 3 ile yapılan görüşmelerde, işitme engelli bireylerin müze deneyimlerinde karşılaştıkları erişim sorunları ve çözüm önerileri detaylandırılmıştır. Bu görüşmelerde özellikle işaret dili tercümesi, video içeriklerde altyazı kullanımı, personel ile iletişim olanakları, acil durumlarda görsel uyarı sistemlerinin etkinliği ve işitme cihazı kullanıcılarının yaşadığı zorluklar üzerine odaklanılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri “Müzedeki bilgilendirme panoları ve yönlendirmeler sizin için yeterince anlaşılır mıydı?” şeklinde olmuştur. Bu soruya verilen cevapta bir temsilci, “Bilgilendirme panolarındaki yazılar genelde fazla uzun ya da akademik oluyor, sadeleştirilmiş Türkçe kullanılmalı” diyerek erişilebilir dilin önemine dikkat çekmiştir (STK 3, Temsilci 1). Bir diğer soru “Müze personeliyle iletişim kurarken herhangi bir zorluk yaşıyor musunuz?” olmuştur. Katılımcılardan biri bu soruya, “Tabii yaşıyoruz, müze personelleri genellikle işaret dili bilmiyor, iletişim konusunda da yeterince sabırlı ve anlayışlı değiller” şeklinde yanıt vererek, personel eğitimine ve işaret dili bilgisinin artırılmasına yönelik ihtiyacı vurgulamıştır (STK 3, Üye 2).

Acil durumlara ilişkin olarak yöneltilen “Acil durumlarda, uyarı sistemleri sizin için yeterli mi?” sorusuna ise bir katılımcı şu cevabı vermiştir: “Değil genelde, mesela benim evimde kapı çaldığında aynı zamanda ışık yanıp sönüyor, böyle bir sistem var birçok sağır kullanıyor bu sistemi, bunun her yerde olması gerekir” (STK 3, Üye 2). Bu ifadeler, işitme engelli bireyler için müze deneyiminin yalnızca altyazı ve tercüme desteğiyle değil, aynı zamanda personel eğitimi, sadeleştirilmiş

bilgilendirme ve acil durumlarda görsel uyarı sistemleri ile bütüncül bir erişilebilirlik çerçevesinde yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

STK 4 ile yapılan görüşmelerde, görmeyen veya az gören çocukların müze deneyimleri ve bu deneyimlerin eğitimsel ve sosyal açıdan önemi üzerinde durulmuştur. Öncelikle dernek yetkilisine “Müze ziyaretinin özel gereksinimli çocuklar için önemi nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Yetkili bu soruya, “Çocuklar sosyalleştikçe, yaşlılarıyla vakit geçirdikçe mutlu oluyorlar ve gelişiyorlar, biz de bu yüzden elimizden geldiğince etkinlik ve geziler gerçekleştiriyoruz.” şeklinde yanıt vermiştir (STK 4, Temsilci 1). Bu ifade, müze ziyaretlerinin çocukların sosyal uyum ve gelişimleri açısından kritik bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde, onların müze deneyimlerini nasıl algıladıkları üzerine çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan biri “Çocuk tuvaletleri mevcut mu?” olmuştur. Bir çocuk üye bu soruya, “Yani her yerde olmuyor ama tabi olması lazım.” şeklinde yanıt vermiştir (STK 4, Üye 1). Bu ifade, müze mekânlarında temel ihtiyaçların çocuklara uygun şekilde düzenlenmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Bir diğer soru “Daha fazla eğlenceli veya ilgi çekici şeyler eklenmeli mi?” olmuştur. Çocuk üye bu soruya, “Çok fazla dışarı çıkmadığım için müzeye gittiğimde çok sevinmiştim, etkinlikler olursa daha iyi olur.” cevabını vererek, müzelerde daha fazla etkinlik ve interaktif uygulamanın önemini vurgulamıştır (STK 4, Üye 1).

Bunların yanı sıra, çocuklara yöneltilen diğer sorular “Müze içindeki sergileri görmek ve anlamak senin için kolay mıydı?”, “Sergiler senin boyuna ve anlayabileceğin şekilde düzenlenmiş miydi?”, “Müzede seni eğlendiren veya ilgini çeken bölümler var mıydı?”, “Bilgilendirme panolarını okumak ve anlamak senin için kolay mıydı?”, “Yazıların boyutu, resimler ve açıklamalar yeterli miydi?”, “Müzedeki dinlenme alanları senin için yeterli miydi, oturmak veya dinlenmek istediğinde uygun yerler bulabildin mi?”, “Müze içerisinde sana yardımcı olabilecek işaretler ve yönlendirmeler var mıydı?” ve “Kendi başına hareket ederken kolaylık yaşadın mı, yoksa zorlandığın yerler oldu mu?” şeklinde olmuştur. Bu sorular aracılığıyla, çocukların müzelerde karşılaştıkları zorlukların yanı sıra olumlu deneyimlerinin de ayrıntılı biçimde anlaşılması amaçlanmıştır.

Görüşmelerin ortaya koyduğu sonuçlar, görmeyen ve az gören çocukların müze deneyimlerinin yalnızca mekânsal düzenlemelerle değil, aynı zamanda sosyal etkinlikler, interaktif uygulamalar ve çocuklara özel düzenlemelerle desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

3.3. STK Görüşmelerinden Elde Edilen Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel verilerin değerlendirilmesi amacıyla içerik analizi gerçekleştirilmiş ve veriler tablolaştırılmıştır. Öncelikli olarak, erişilebilirlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda, kullanıcıların ortak olarak dile getirdiği erişilebilirlik unsurları tespit edilmiştir. Her bir dernek için ayrı ayrı oluşturulan tablolar aracılığıyla hem kurumsal bakış açısı hem de bireysel kullanıcı deneyimleri ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Bu bulgular, kullanıcıların erişilebilirlik algısının yalnızca mekânsal erişimle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yapının sunduğu işlevsellik ve kullanıcı deneyiminin bütüncül biçimde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Görüşme yapılan katılımcıların büyük çoğunluğu, müze gibi kültürel kamusal alanların yalnızca “erişilebilir” değil, aynı zamanda kullanıcıyı rahatlatan, yönlendiren, kapsayıcı ve güvenli mekânlar olarak tasarlanması gerektiği görüşünde birleşmiştir. Bu bağlamda, kullanıcı deneyimlerinin erişilebilirlik tasarımlarına doğrudan yansması gerektiği bir kez daha vurgulanmıştır.

STK 1 ile yapılan görüşmeler, fiziksel erişilebilirlik konusunda karşılaşılan sorunları somutlaştırmıştır. Katılımcılar, birçok kültürel yapıda tıpkı kamuya açık diğer yapılarda olduğu gibi erişim engellerinin yaygın biçimde varlığını sürdürdüğünü belirtmişlerdir. Özellikle giriş rampalarının ya hiç bulunmaması ya da standartlara uygun olmayan eğimlerle tasarlanması, bağımsız hareket özgürlüğünü ciddi ölçüde kısıtlayan bir unsur olarak öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra, iç mekân tefriş düzenlemelerinin tekerlekli sandalye kullanıcılarının manevra alanlarını göz ardı edecek biçimde yerleştirilmesi büyük bir sorun olarak ifade edilmiştir. Ayrıca tuvalet, kafe ve dinlenme alanı gibi sosyal mekânların çoğunlukla erişilebilirlik kriterlerine uygun şekilde tasarlanmaması, kullanıcı deneyimini olumsuz yönde etkilemektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda tablolaştırılmıştır (Tablo 8).

Tablo 8. STK 1 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik Unsuru	Açıklama
Yapıya Engelsiz Erişim	Düz giriş veya uygun rampa mevcudiyeti, özellikle tekerlekli sandalye kullanıcıları için önem taşımaktadır.
Engelli Tuvaletleri	Fiziksel engelli bireylerin temel ihtiyaçlarını bağımsız ve güvenli bir şekilde karşılayabilmeleri açısından önem taşır.
Tefriş Elemanlarının Uygunluğu	Farklı fiziksel özelliklere sahip bireylerin mekânı rahat ve güvenli şekilde kullanabilmesini sağlayarak erişilebilirliği ve konforu artırır.
Engelli Otoparkı Mevcudiyeti	Hareket kısıtlılığı olan bireylerin müzeye güvenli ve kolay erişimini sağlayarak ziyaret sürecinin başından itibaren erişilebilirliği destekler.
Asansör ve/veya Rampa Mevcudiyeti	Fiziksel engelli bireylerin katlar arası geçişini mümkün kılarak müze mekânında bağımsız ve eşit erişimi destekler.
Web Sitesi Üzerinden Bilgilendirme	Müze ziyaretini gerçekleştirmeden önce dijital hizmetler üzerinden rehber desteği, randevu talebi vb. gibi konular hakkında bilgi edinmeyi sağlar.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

STK 2 temsilci ve üyeleri ile yapılan görüşmelerde yönlendirme işaretlerinin erişilebilirliği, Braille yazıların varlığı, sesli rehberlik sistemleri, dokunsal yüzeylerin kullanımı, aydınlatma-kontrast dengesi ve güvenlik işaretlerine erişim konuları sorgulanmıştır. Aynı zamanda personel desteği, eserlerin fiziksel olarak algılanabilirliği ve yön bulma kolaylığına dair öneriler alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda tablolandırılmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. STK 2 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik Unsuru	Açıklama
Braille Alfabesi ile Anlatım	Görme engelli bireylerin sergiler hakkında bağımsız biçimde bilgi edinmesini sağlayarak müze deneyimini erişilebilir ve katılımcı hâle getirir.
Replika Eserlerin Mevcudiyeti	Görme engelli bireylerin sanat eserlerini dokunarak algılamasını sağlar.
Yeterli Işık Kullanımı	Görme engelli bireylerin mekânı daha güvenli ve bağımsız algılamasını kolaylaştırır.
Sesli Bildirim Uyarıları	Görme engelli ve yaşlı bireylerin yön bulmasını, acil durumları fark etmesini ve mekânda güvenli şekilde hareket etmesini sağlar.
Kontrast Renk Kullanımı	Yüksek kontrast renk kullanımı az gören bireylerin, bilgilendirme ve işaretleri daha iyi algılayabilmesini sağlar.
Sesli Anlatım Unsurları	Sesli anlatım unsurları, eserlerin içeriğinin veya bilgilendirmesinin kulaklık aracılığı ile sesli olarak aktarılmasını sağlar.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

STK 3 görüşmelerinde işitme engelli bireylere yönelik sorular, işaret dili tercümesinin sunulup sunulmadığı, video içeriklerde altyazı kullanımı, personel ile iletişim olanakları, acil durumlarda görsel uyarı sistemlerinin etkinliği ve sesli anonslara alternatif bilgilendirme çözümleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ek olarak işitme cihazı kullanıcılarının yaşadığı zorluklar ve teknolojik destek beklentileri de değerlendirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda tablolastırılmıştır (Tablo 10).

Tablo 10. STK 3 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik unsuru	Açıklama
İşaret Dili Çevirileri ve Altyazı ile Bilgilendirme	İşitme engelli bireylerin sergi içeriklerine eşit şekilde erişmesini sağlar.
Görsel Uyarı ile Desteklenmiş Anonslar	Acil Çıkış ve/veya Duyuru Anonslarının, İşitme engelli bireyler tarafından algılanabilmesi amacıyla ışıklı uyarılar ile desteklenmesi.
İşitme Destek Teknolojileri (İndüksiyon Döngüsü)	Konferans, seminer, gösterim gibi toplu anlatımlarda sesin doğrudan işitme cihazlarına iletilmesini sağlayan sistemlerin kullanımı.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Görmeyen çocuklar için hazırlanan sorular, sergilerin erişilebilirliği ve ilgiyi artırma kapasitesi, bilgilendirme içeriklerinin anlaşılabilirliği, yazı-resim dengesi, oturma alanlarının yeterliliği ve bağımsız hareket kabiliyetleri gibi konulara odaklanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda tablolastırılmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. STK 4 Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Erişilebilirlik unsuru	Açıklama
Sergileme Elemanlarının Yüksekliği	Sergilerin ve bilgilendirme panolarının çocukların boyuna uygun olarak yerleştirilmesi, bağımsız deneyimi artırır.
Eğlenceli / Etkileşimli Alanlar	Çocuklara yönelik özel bölümlerin bulunması, müze ziyaretini ilgi çekici ve eğitici kılar.
Çocuk Tuvaletleri	Alçak konumlandırılmış tuvalet elemanlarının mevcudiyeti.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sonraki aşamada, tüm bu STK temsilci ve üyeleri ile yapılan görüşmelerinden elde edilen veriler bir araya getirilerek kapsamlı bir özet tablo oluşturulmuştur (Tablo 12). Bu tablo, sivil toplum kuruluşlarının erişilebilirlik konusundaki öncelikli olarak

belirlenen unsurları bütüncül biçimde bir araya getirerek, engelli bireylerin kamusal mekân kullanımını konusundaki ortak beklentilerini görünür kılmayı hedeflemiştir. Görüşme yapılan her bir sivil toplum kuruluşundan elde edilen bulgular, içerik analizi yöntemiyle yorumlanarak **fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik** başlıkları altında sınıflandırılmış ve her kategori için öne çıkan unsurlar ilgili başlık altında tablolştırılmıştır (Tablo 12);

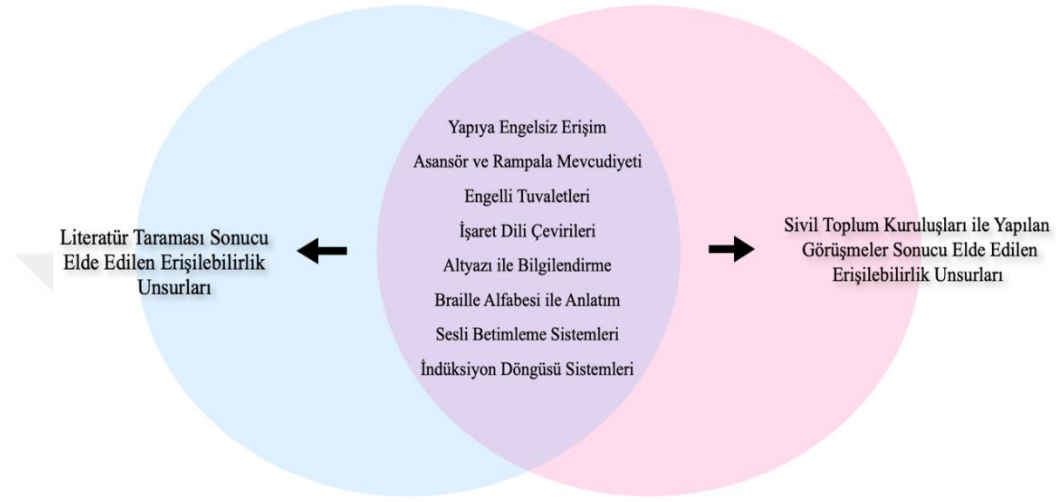
Tablo 12. STK Görüşmelerinden Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları

Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları	Görsel Erişilebilirlik Unsurları	İşitsel Erişilebilirlik Unsurları	Dijital Erişilebilirlik Unsurları
Yapıya Engelsiz Erişim	Braille Alfabesi ile Anlatım	İşaret Dili Çevirileri ve Altyazı ile Bilgilendirme	Web Sitesi Üzerinden Bilgilendirme
Engelli Tuvaletleri	Replika Eserlerin Mevcudiyeti	Görsel Uyarı ile Desteklenmiş Anonslar	Sesli Anlatım Unsurları
Tefriş Elemanlarının Uygunluğu	Yeterli Işık Kullanımı	İşitme Destek Teknolojileri (İndüksiyon Döngüsü)	
Engelli Otoparkı Mevcudiyeti	Kontrast Renk Kullanımı		
Asansör ve/veya Rampa Mevcudiyeti	Sesli Bildirim Uyarıları		
Sergileme Elemanlarının Yerleşim Yüksekliği			
Çocuk Tuvaletleri			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu şekilde, farklı kullanıcı gruplarının mekânsal ihtiyaçlarını yansıtan özgün ve kullanıcı temelli erişilebilirlik göstergeleri ortaya çıkarılmıştır. Bir önceki bölüm sonunda yer alan Tablo 7: Literatür Taramasından Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurları ile STK temsilci ve üyelerinden elde edilen kullanıcı temelli erişilebilirlik unsurları

ayrı ayrı analiz edilmiştir. Her iki kaynaktan alınan veriler doğrultusunda ortak olarak belirlenen unsurların, erişilebilirlik açısından öncelikli ve mutabakata dayalı tasarım ölçütlerini ifade ettiği söylenebilmektedir. Bu iki veri setinin karşılaştırılması sonucunda oluşturulan şema (Şekil 24), erişilebilirliğin hem teori hem de uygulamada kesiştiği noktaları ortaya koyan bir kesişim şeması oluşturulmuştur.

Şekil 24. Literatür Taraması ve Sivil Toplum Kuruluşlarından Elde Edilen Erişilebilirlik Unsurlarının Kesişimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Söz konusu şema, erişilebilir müze tasarımında kapsayıcı tasarım açısından öne çıkan erişilebilirlik unsurlarının belirlenmesine olanak tanımaktadır. Hem literatürde tanımlanmış hem de kullanıcı geri bildirimlerinde sıklıkla karşılaşılan bu ortak noktalar, erişilebilirliğin yalnızca normatif bir gereklilik değil, aynı zamanda mekânsal tasarımda uygulanabilir bir standartlar bütünü olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle kesişim şeması, mimari tasarım karar aşamasında öncelik olarak görülmesi gereken unsurların belirlenmesine katkı sunmakta; iç mekân tasarımında erişilebilirliğe dair bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesini desteklemektedir. Böylece, teorik çerçeve ile kullanıcı temelli saha verileri arasındaki kesişim ve farklılıklar gözlemlenebilmiştir. Literatür taraması sonucunda ulaşılamayan ancak STK görüşmeleriyle kullanıcı deneyimi üzerinden ortaya çıkan erişilebilirlik unsurları da ayrıca tespit edilmiş ve nihai aşamada her iki kaynaktan elde edilen veriler birleştirilerek tek ve bütüncül bir erişilebilirlik unsurları tablosu oluşturulmuştur (Tablo 13).

Tablo 13. Literatür ve STK Görüşmelerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları

Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları	Görsel Erişilebilirlik Unsurları	İşitsel Erişilebilirlik Unsurları	Dijital Erişilebilirlik Unsurları
Rampalar ve Eğim Standartları	Yüksek Kontrastlı Renk Kullanımı	Altyazı ve Yazılı Alternatifler	Ekran Okuyucu Uyumu
Geniş Açıklıklı Kapılar	Büyük Puntolu ve Okunabilir Yazı Tipleri	Akustik Düzenleme	Alternatif Metin (alt-text) kullanımı
Yapıya Engelsiz Erişim	Braille Alfabesi	Sesli Yönlendirme Sistemleri	Dijital İçeriklerde Yüksek Kontrast Kullanımı
Kaymaz ve Düz Zemin Yüzeyleri	Dokunsal Yüzeyler ve 3D Replika Eserler	İndüksiyon Döngüsü Sistemleri	Altyazı ve İşaret Dili Entegrasyonu
Engelli Tuvaletleri	Net İkonografik Yönlendirmeler ve Bilgi Panoları	Çok Kanallı Rehberlik Sistemleri	Sesli Betimleme Sistemleri
Banklar ve Dinlenme Alanları	Görsel İçeriklerde Renk Körlüğü Uyumu	Görsel Uyarı ile Desteklenmiş Anonslar	Sadece Klavye ile Kullanılabilir Arayüz
Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri	Sesli Bildirim Uyarıları	İşaret Dili Çevirileri	QR Kod Destekli Dijital İçerik
Tefriş Elemanlarının Uygunluğu	Yeterli Işık Kullanımı		Web Sitesi Üzerinden Bilgilendirme
Engelli Otoparkı Mevcudiyeti	Replika Eserlerin Mevcudiyeti		
Asansör ve/veya Rampa Mevcudiyeti			
Sergileme Elemanlarının Yerleşim Yüksekliği			
Çocuk Tuvaletleri			
√: Mevcut • Kısmen Mevcut X: Mevcut Değil			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13, hem normatif ölçütleri hem de kullanıcı deneyimlerini içeren çok yönlü bir değerlendirme aracı olarak oluşturulmuştur. Bir sonraki bölümde, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin erişilebilirlik incelemesi, Tablo 14 referans alınarak gerçekleştirilmiştir. Böylece, yalnızca teorik yeterlilik değil, aynı zamanda kullanıcı odaklı pratik işlevsellik de değerlendirme ölçütlerine dâhil edilmiştir.

4. İSTANBUL MODERN SANAT MÜZESİNDE ERİŞİLEBİLİRLİĞİN İNCELENMESİ

İstanbul Modern, Türkiye'nin modern ve çağdaş sanat alanındaki ilk müzesi olarak, ulusal ve uluslararası sanat ortamında önemli bir konuma sahiptir. 2004 yılında kurulan müze, Türkiye'nin sanat birikimini küresel ölçekte tanıtmayı, sanatı geniş kitlelere ulaştırmayı ve toplumun kültürel gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (İstanbul Modern, 2023). Yeni binasıyla birlikte İstanbul Modern, Türkiye'nin mimari ve kültürel mirasını çağdaş bir perspektifle yeniden yorumlamakta ve Renzo Piano'nun tasarımı sayesinde uluslararası arenada dikkat çekmektedir (Arquitectura Viva, 2023). Boğaz kıyısındaki konumu hem fiziksel hem de kültürel bir köprü işlevi görmektedir, Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir sanat merkezi olarak konumlanmasını pekiştirmektedir (Arkitera, 2023).

4.1. İstanbul Modern Sanat Müzesine Genel Bakış

İstanbul Modern, yalnızca bir sanat merkezi değil, aynı zamanda toplumsal bilinç ve kültürel sürdürülebilirlik açısından da önemli bir rol üstlenmektedir. Sosyal projeleri ve erişilebilirlik odaklı yaklaşımlarıyla sanatı herkes için ulaşılabilir kılmayı hedeflemekte ve bu yönüyle Türkiye'deki diğer sanat kurumlarına da örnek teşkil etmektedir (Arkitera, 2023) (Şekil 25, Şekil 26).

Şekil 25. İstanbul Modern Sanat Müzesi Karaköy Girişi Dış Cephe Görünüm

Kaynak: Arkiv. *İstanbul Modern*. 7 Mayıs 2025 tarihinde <https://arkiv.com.tr/proje/istanbul-modern1/15083> adresinden edinilmiştir.

Şekil 26. İstanbul Modern Sanat Müzesi Karaköy Girişi Dış Cephe Görünüm

Kaynak: Arkiv. *İstanbul Modern*. 7 Mayıs 2025 tarihinde <https://arkiv.com.tr/proje/istanbul-modern1/15083> adresinden edinilmiştir.

İstanbul Modern'in yeni binası, 1,5 kilometrelik kıyı şeridi boyunca gerçekleştirilen kapsamlı bir yenileme ana planının bir parçası olarak tasarlanmıştır (Arquitectura Viva, 2023). Rıhtım boyunca uzanan bu proje kapsamında, müzenin önünde yer alan ve geçmişte kamuya kapalı olan gezinti alanı, ziyaretçilere Anadolu Yakası, Adalar ve Tarihi Yarımada gibi kentsel odak noktalarını gözlemleme fırsatı sunmaktadır. Boğaziçi'nin ışıldayan sularından ve ışık yansımalarından esinlenen müze binası, şeffaf zemin kat kurgusu ile deniz kıyısı ile Tophane Parkı arasında mekânsal süreklilik sağlamaktadır (İstanbul Modern, 2024). Yapı, üçü yer üstünde, ikisi yer altında olmak üzere toplam beş kattan oluşmaktadır. 14.000 metrekarelik kapalı alana sahip müze binası, zemin katta girintili ve şeffaf cam cephenin üzerinde yükselen kompakt bir kütle olarak biçimlenmiştir. (Arquitectura Viva, 2023).

İstanbul Modern, kuzeyde Galataport projesi ile bütünleşirken, doğuda Tophane Parkı ve Kılıç Ali Paşa Külliyesi gibi tarihî yapılarla güçlü bir mekânsal ilişki kurmaktadır. Güney cephesinde ise İstanbul Boğazı'na açılarak Anadolu Yakası ve Adalar'a yönelik panoramik bir bakı sağlayan bir perspektife sahiptir (Arkitera, 2023). Müze binasının yer aldığı alan, daha önce kamuya kapalı olan bir gezinti alanının dönüştürülmesiyle kamusal kullanıma açılmış; böylece kentin sahil hattında süreklilik sağlayan bir yaya aksı oluşturulmuştur. Şeffaf zemin kat tasarımı sayesinde, Tophane

Parkı ile Boğaz kıyısı arasındaki mekânsal süreklilik güçlendirilmiş ve müze, çevresindeki doğal ve yapay çevre ile bütünleşik bir yapı hâline gelmiştir (İstanbul Modern, 2024) (Şekil 27).

4.1.1. Çevre Analizi ve Yapıya Erişim

Müze, İstanbul'un önemli ulaşım ağlarına yakın bir konumda yer almakta olup, kara, deniz ve raylı sistem araçlarıyla kolay erişilebilir durumdadır. (OGGUSTO, 2023). İstanbul Modern'in resmî web sitesinden alınan verilere göre müzeye en yakın toplu taşıma araçları ve yapıya olan uzaklıkları aşağıdaki gibidir:

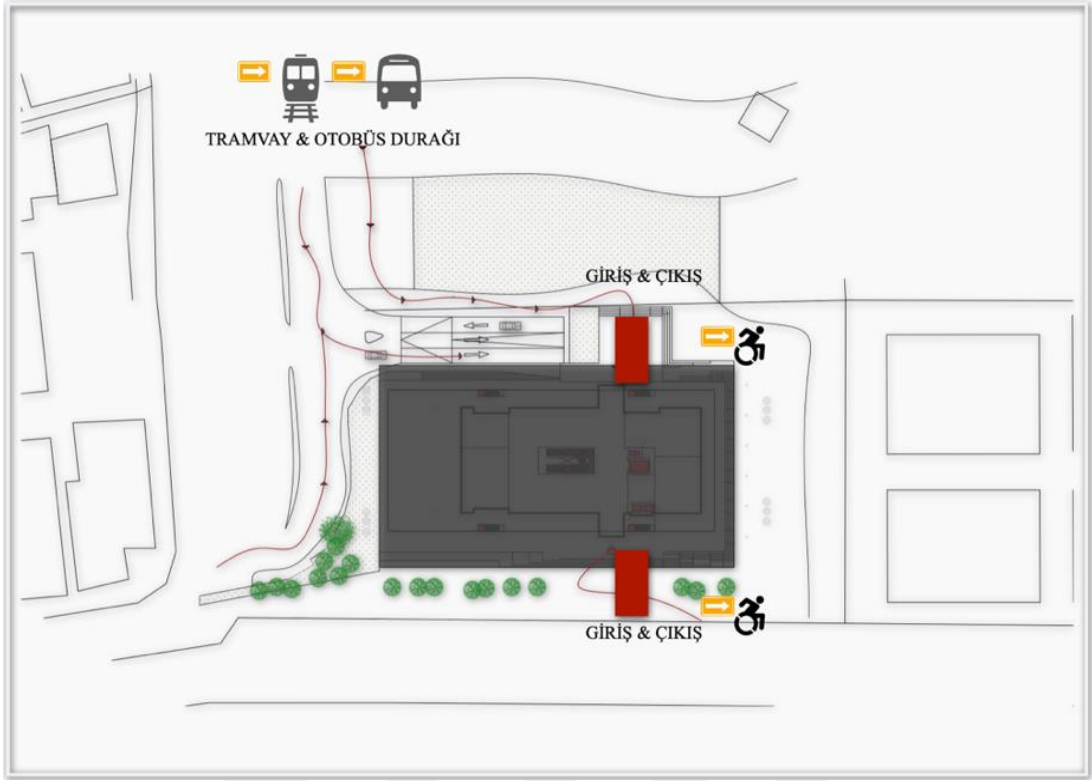
Tophane Otobüs Durağı: 240 m

Tophane Tramvay Durağı: 250 m

Karaköy Vapur İskelesi: 800 m

Kabataş Vapur İskelesi: 1,4 km

Ayrıca, sahil boyunca uzanan yaya yolları ve bisiklet rotaları müzenin erişilebilirliğini artırmakta; tekerlekli sandalye kullanıcıları, çocuklu aileler ve yaşlı bireyler için engelsiz bir ulaşım imkânı sunmaktadır. (Istanbulmodern.org, 2024) İstanbul Modern'e ait bir otopark bulunmamakta olup, Galataport İstanbul'un otoparkı kullanılabilir. (Istanbulmodern.org, 2024) Müzenin, Karaköy ve sahil olmak üzere 2 ana giriş-çıkış noktası bulunmaktadır. İstanbul Modern'in giriş-çıkış düzeni, engelli rampalarının konumu ve ulaşım bağlantıları Şekil 27'de gösterilmiştir. Her iki girişte de kolaylıkla çıkılabilecek engelli rampaları mevcuttur (Şekil 28).

Şekil 27. İstanbul Modern Giriş-Çıkış Düzeni, Engelli Rampası ve Ulaşım Erişimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 28. İstanbul Modern Sahil ve. Karaköy Girişleri Engelli Rampası

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin çevresel konumu ve yapıya erişim düzenlemeleri, erişilebilirlik açısından büyük ölçüde olumlu özellikler sergilemektedir. Müzenin kent içi ulaşım akslarına yakınlığı; otobüs, tramvay ve vapur

gibi toplu taşıma araçlarıyla kolayca ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır (Şekil 29). Sahil boyunca uzanan yaya yolları ve bisiklet rotaları, erişilebilirliği destekleyici önemli unsurlar arasında yer almakta; farklı yaş ve engel grubundan kullanıcıların bağımsız biçimde ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, Karaköy ve sahil yönünde bulunan iki ana girişin her birinde engelli rampalarının bulunması, yapıya erişimi engelsiz hâle getiren önemli mimari çözümler arasında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, İstanbul Modern'e ait bir otoparkın bulunmaması, bireysel araç kullanımı açısından kısmi bir sınırlılık oluşturmaktadır. Ancak Galataport bünyesindeki otopark imkânı bu eksikliği önemli ölçüde telafi etmektedir.

Şekil 29. İstanbul Modern Sanat Müzesi Yerleşim Konumu

Kaynak: İBB Haritalar. 8 Mayıs 2025 tarihinde <https://sehirharitasiapi.ibb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir. Yazar tarafından düzenlenmiştir.

4.2. Mekânsal ve Yapısal Analizler

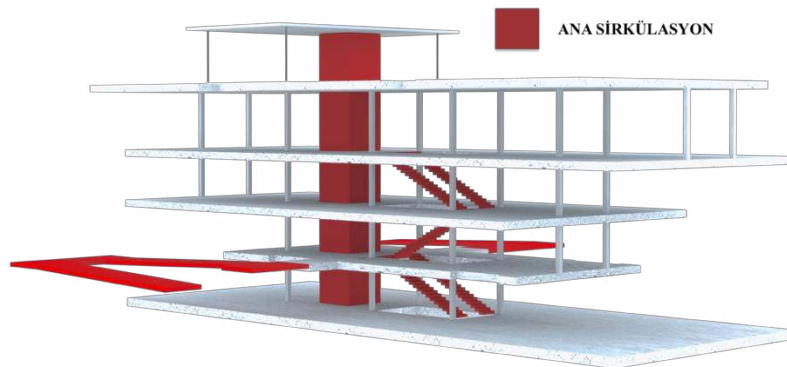
Analiz sürecinde müzenin fiziksel yapısı, iç mekân organizasyonu, çevresel bağlamı, yönlendirme sistemleri, bilgiye erişim olanakları, ıslak hacimler, sirkülasyon alanları ve sosyal donatılar gibi temel bileşenler değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirme, erişilebilirlik konusundaki yeterlilik düzeyinin yalnızca mekânsal değil; aynı zamanda deneyimsel boyutları da içerecek biçimde kapsamlı olarak ele alınmasını mümkün kılmıştır.

Bölüm sonunda hem literatür taramasından hem de sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen erişilebilirlik unsurlarının bir araya getirildiği Tablo 14 kullanılarak, İstanbul Modern Sanat Müzesi’nde mevcut olan erişilebilirlik öğeleri işaretlenmiştir. Fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik başlıkları altında gruplandırılan bu kapsamlı tablo, müzenin erişilebilirlik düzeyini çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirme olanağı sunmuştur. Her bir unsurun müze bağlamında karşılık bulup bulmadığı analiz edilmiş; böylece literatür taraması sonucu belirlenen erişilebilirlik unsurları ile yerel kullanıcı deneyimlerini temel alan kapsayıcı bir değerlendirme yapılmıştır.

İzleyen alt başlıklarda İstanbul Modern Sanat Müzesi, söz konusu değerlendirme unsurlarına göre detaylı biçimde incelenmiştir.

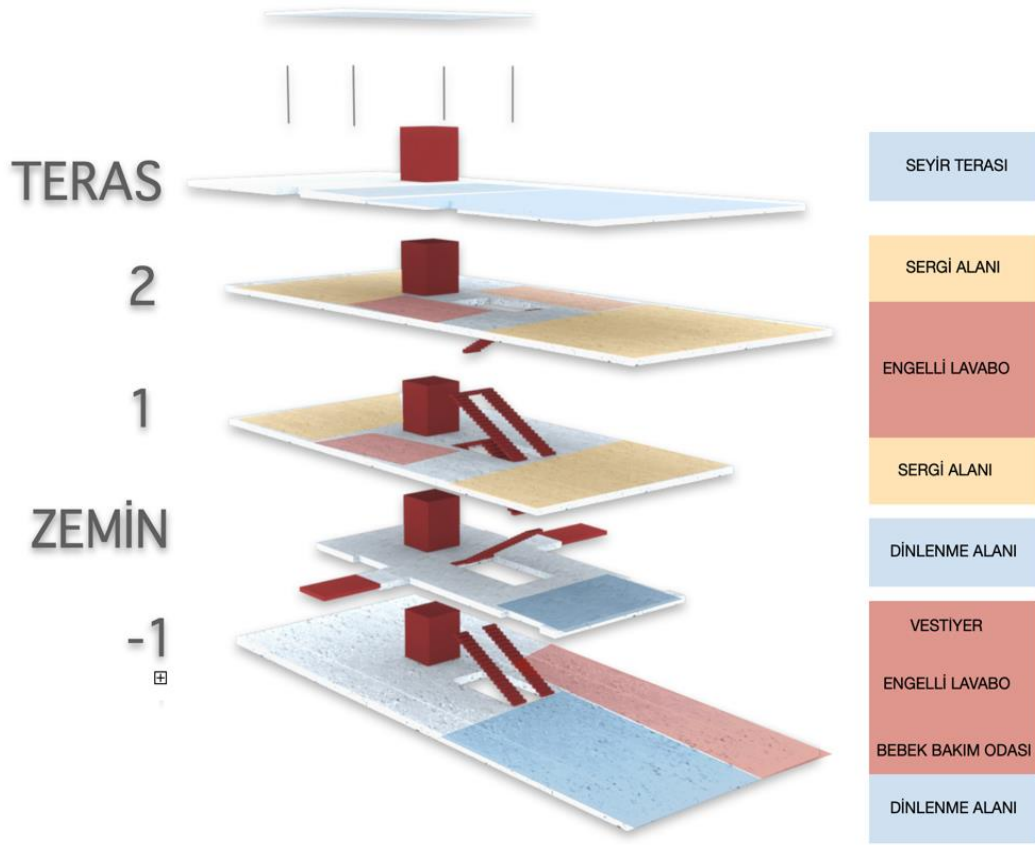
4.2.1. Yerleşim ve Sirkülasyon

İstanbul Modern Sanat Müzesi, ziyaretçi deneyimini kolaylaştıracak şekilde katlara işlevsel olarak ayrılmış, sade ve açık bir iç mekân organizasyonuna sahip olduğu görülmektedir. Yapının her katı farklı kullanım senaryolarına cevap verecek biçimde tasarlanmıştır. Yapılan incelemelerde, müzenin tüm katlarına hem asansör hem merdiven ile erişimin mümkün olduğu belirlenmiştir (Şekil 30). Erişilebilirlik standartları doğrultusunda yapıya erişim ve yapı içerisindeki erişimde engelsiz ulaşım mümkün kılınmıştır. Müze yapısının iç mekân organizasyonu, katlar arası ilişkiler ve sirkülasyon elemanları Şekil 31’de yer alan patlamış perspektif diyagramında görselleştirilmiştir.

Şekil 30. İstanbul Modern Sanat Müzesi Ana Sirkülasyon

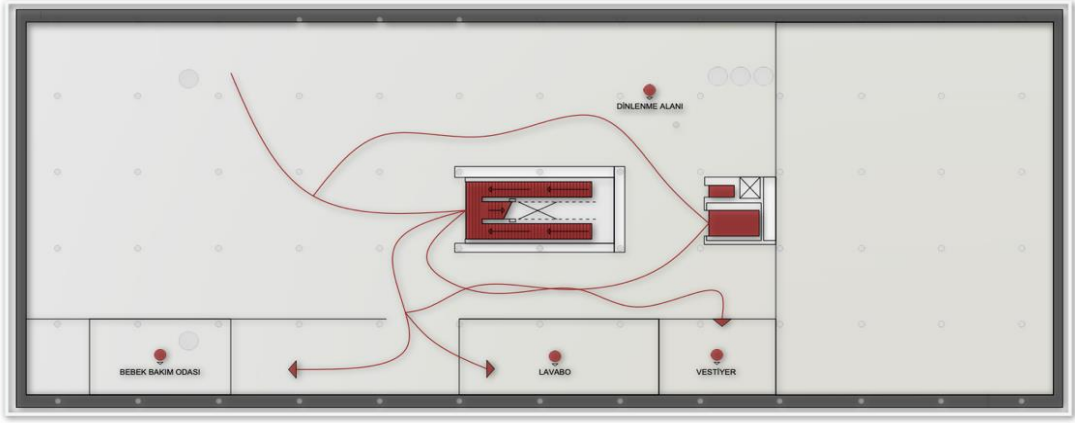
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 31. İstanbul Modern Sanat Müzesi'ne Ait Katmanlı İç Mekân Yerleşim Şeması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

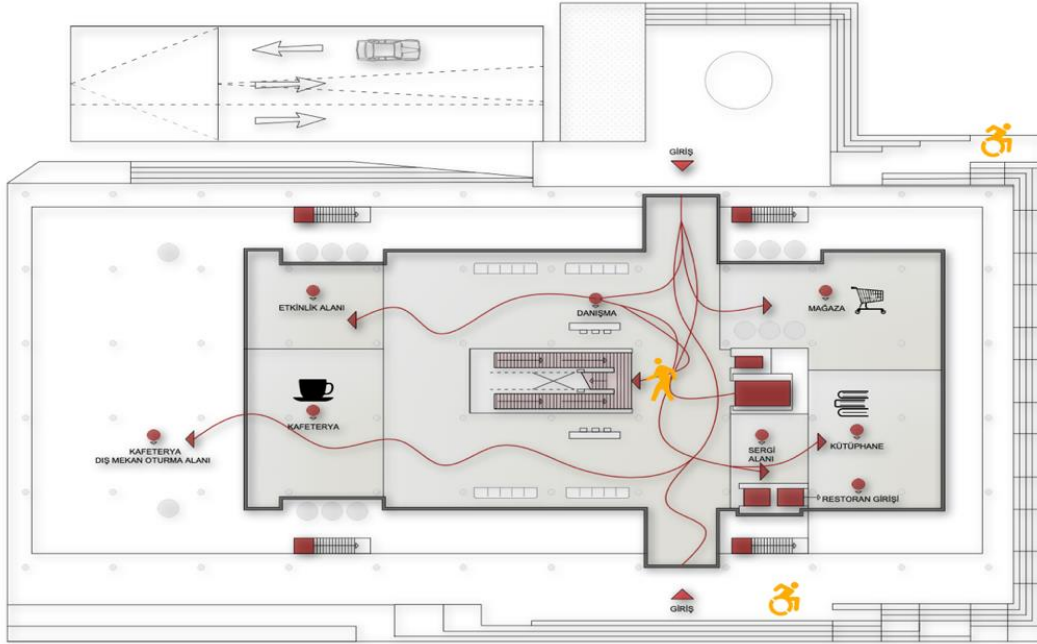
Bodrum Kat: Teknik hacimler, depo alanları ve personel kullanımına yönelik servis alanları bu katta konumlandırılmıştır. Bu katta, ziyaretçilerin kullanımına sunulan vestiyer, kadın, erkek ve engelli bireylere yönelik tuvaletler yer almaktadır. Ayrıca bebekli ziyaretçiler için tasarlanmış bir bebek bakım odası da bulunmaktadır. Tekerlekli sandalye gereksinimi durumunda, müze tarafından temin edilen sandalyeler bu katta hazır bulundurulmakta; ihtiyaç halinde ise personel desteği ile kullanıcıya eşlik edilmektedir. Vestiyer biriminin karşısında konumlanan dinlenme alanı, geniş ve esnek yapısıyla farklı kullanıcı ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmiştir (Şekil 32)

Şekil 32. İstanbul Modern Sanat Müzesi Bodrum Kat Sirkülasyon ve Yerleşim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

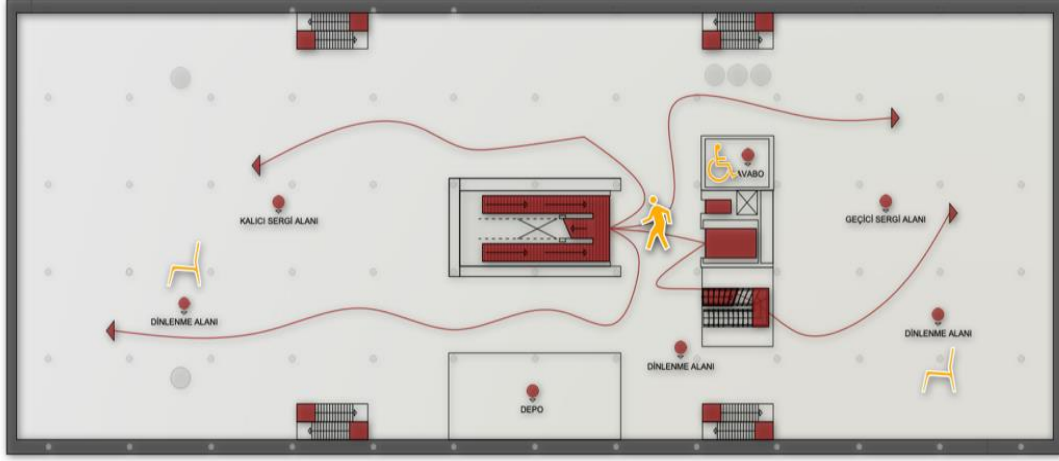
Zemin Kat: Müze girişinin bulunduğu bu katta danışma, gişe, güvenlik noktaları ve engelli tuvaletleri gibi karşılayıcı birimler yer almaktadır. Ayrıca bu katta, müze giriş holü, mağaza ve kafeterya bulunmaktadır. (Şekil 33)

Şekil 33. İstanbul Modern Sanat Müzesi Zemin Kat Sirkülasyon ve Yerleşim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

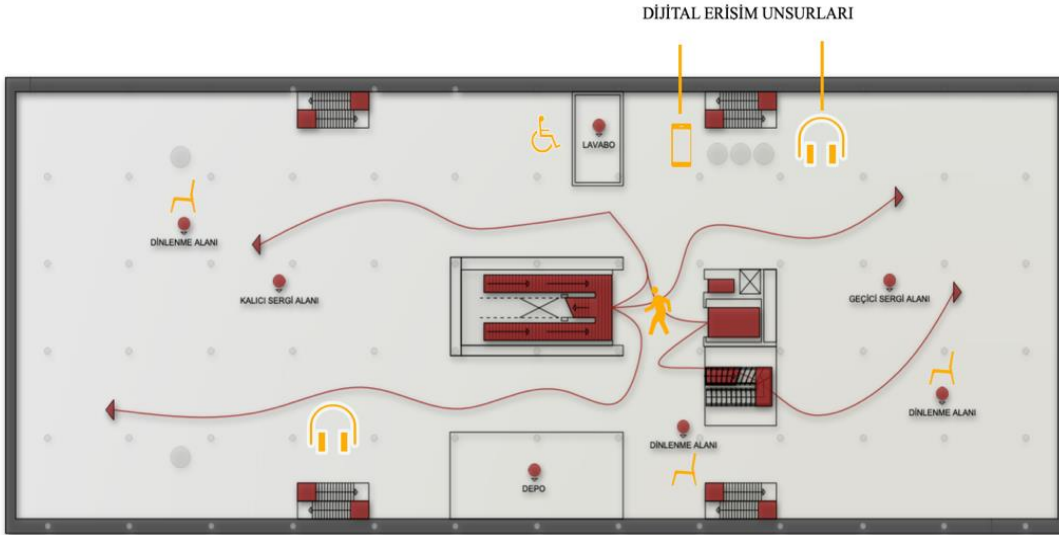
Birinci Kat: Birinci katta, müze personeline ait ofis alanları ile, eğitim ve etkinlik odaları, fotoğraf galerisi ve geçici sergi salonları yer almaktadır (Şekil 34).

Şekil 34. İstanbul Modern Sanat Müzesi Birinci Kat Sirkülasyon ve Yerleşim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

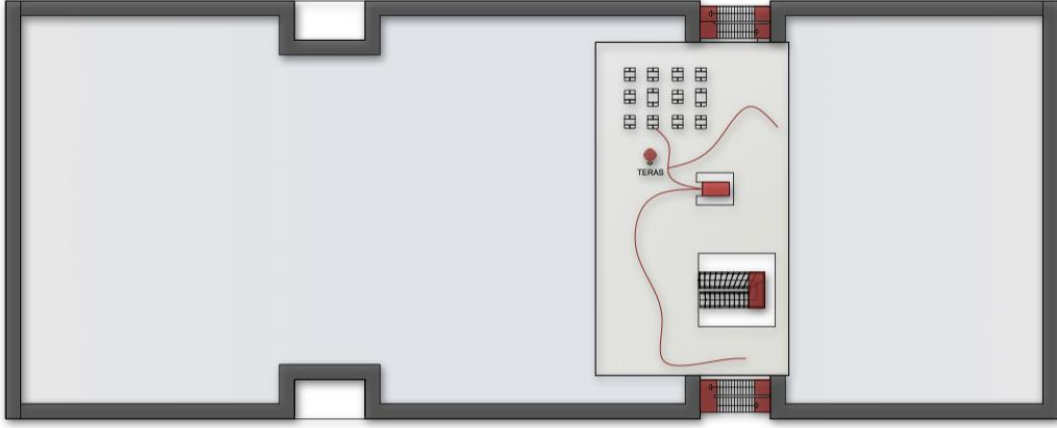
İkinci Kat: Müzenin ikinci katı, kalıcı koleksiyon galerisi ve ana geçici sergi galerisi olmak üzere iki ana sergi alanını barındırmaktadır. Sergi alanlarında bulunan erişilebilirlik unsurları plan üzerinde işaretlenmiştir (Şekil 35).

Şekil 35. İstanbul Modern Sanat Müzesi İkinci Kat Sirkülasyon ve Yerleşim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Teras Katı: Seyir terası, kafe ve dinlenme alanları bu katta yer almakta, ziyaretçilere sosyal etkileşim imkânı sunulmaktadır. Bu açık alan, aynı zamanda mimari deneyimi ve yapının kentle kurduğu görsel ilişkiyi güçlendirmektedir (Şekil 36).

Şekil 36. İstanbul Modern Sanat Müzesi Teras Katı Sirkülasyon ve Yerleşim

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin iç mekân yerleşim kurgusu ve sirkülasyon düzeni, erişilebilirlik ve kullanıcı deneyimi açısından çağdaş müzecilik ilkeleriyle uyumlu bir yapı sergilemektedir. Katlar arası ilişkiler; hem dikey hem de yatay sirkülasyon elemanlarıyla desteklenmiş, farklı yaş ve engel grubuna mensup ziyaretçilerin bağımsız hareket edebilmesi sağlanmıştır. Giriş ve danışma biriminden itibaren başlayan yönlendirme kurgusu, her katta bulunan işlevsel dağılımla tamamlanmaktadır.

4.2.2. Sergi Alanları

Sergi alanları, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde geniş ve açık planlı bir düzenle kurgulanmıştır (Şekil 37). Bu mimari yaklaşım, özellikle tekerlekli sandalye kullanan bireyler açısından serbest dolaşımı desteklemekte ve mekân içinde rahat manevra imkânı sunmaktadır. Açık sirkülasyon planı sayesinde ziyaretçilerin yön bulması kolaylaşmakta, fiziksel bariyerler minimuma indirilmektedir.

Şekil 37. İstanbul Modern Sanat Müzesi Birinci Kat Sergi Alanı

Kaynak: İstanbul Modern. *Ziyaret.* 10 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.istanbulmodern.org/ziyaret/muze> adresinden edinilmiştir.

Geniş ve engelsiz koridorlar, tüm ziyaretçi profilleri için rahat bir sirkülasyon imkânı sunduğu söylenebilmektedir. Sergi alanlarında sesli anlatım, artırılmış gerçeklik (AR) ve video içeriklerine erişim sağlayan QR kod uygulamaları ve broşürler bulunmaktadır (Şekil 38, Şekil 39). Sergi girişlerinde yer alan bu QR kodlar, ziyaretçilere ilgili sergiye dair genel bilgiler sunmaktadır. Ek olarak, bazı sergi alanlarında ziyaretçilerin kullanımı için sabit kulaklıklar bulundurulmakta; bu kulaklıklar aracılığıyla eserlerin sesli anlatım versiyonlarına erişilebilmektedir (Şekil 40). Ancak söz konusu kulaklık uygulaması, her sergi alanında standart olarak sunulmamaktadır.

Şekil 39. Sergi Girişlerinden Bulunan Bilgilendirme Broşürleri

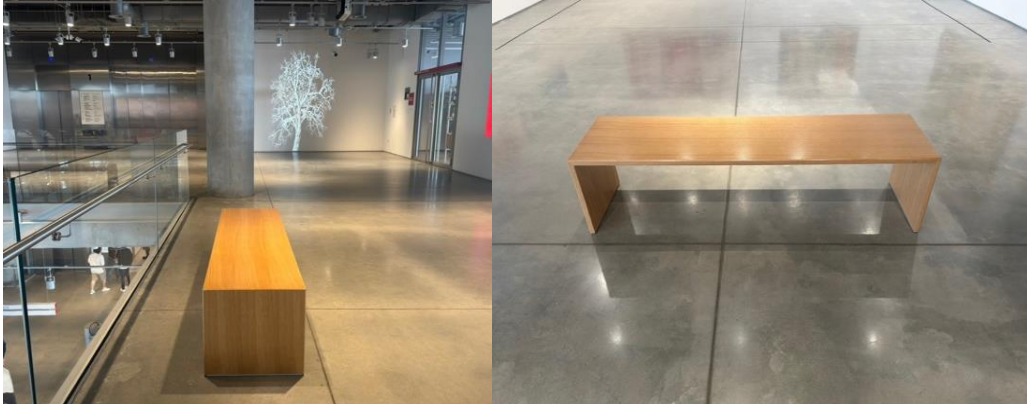
Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 40. Sesli Anlatım Unsuru

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Kat genelinde ayrıca kadın, erkek ve engelli bireylere uygun tuvaletler bulunmaktadır. Sergi alanlarında bulunan sabit oturma elemanlarının yanı sıra (Şekil 41), uzun süre ayakta kalmakta zorlanan ya da eserleri daha detaylı incelemek isteyen kullanıcılar için, sergi alanı içerisinde erişilebilir noktalarda taşınabilir sandalyeler de mevcuttur (Şekil 42). Bu sandalyeler, kullanıcıların kendi başlarına alabilecekleri şekilde serbest olarak yerleştirilmiştir.

Şekil 41. Sergi Alanlarında Bulunan Oturma Elemanları

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

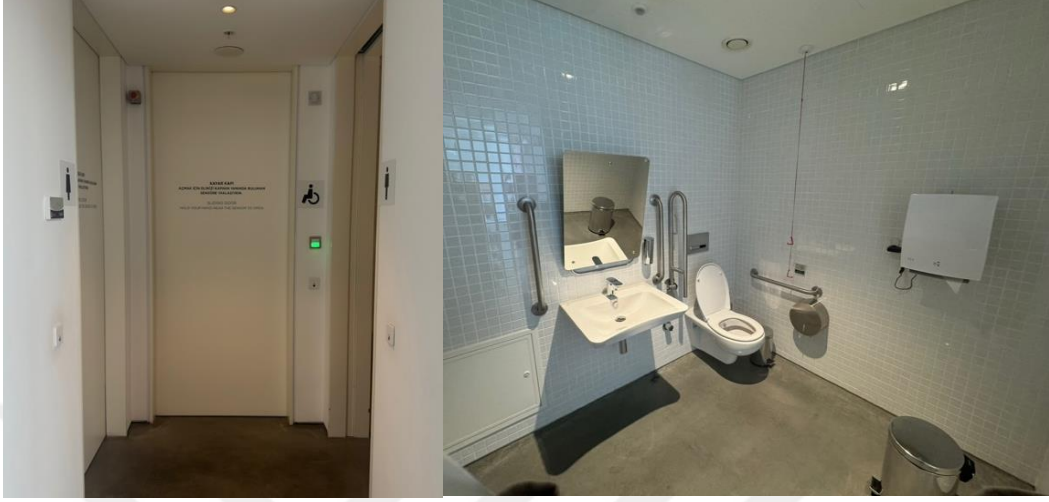
Şekil 42. Taşınabilir Sandalyeler

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

4.2.3. Islak Hacimler ve Dinlenme Alanları

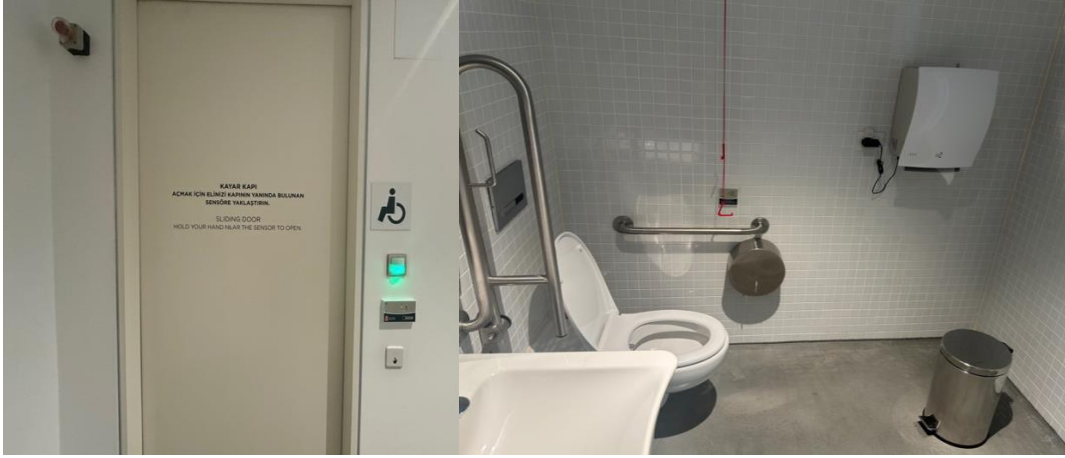
İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde yer alan ıslak hacim düzenlemeleri, erişilebilirlik ilkesine uygun biçimde, farklı kullanıcı profillerine hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır. Müze genelindeki tüm tuvalet grupları; kadın, erkek ve engelli bireylerin kullanımı gözetilerek planlanmıştır (Şekil 43, Şekil 44). Binanın genel kullanıma açık tuvaletleri asma kat ve ikinci katta konumlandırılmış olup, bu alanlara erişim dolaşım kurgusu içerisinde kolaylıkla sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, restoran ve kafe gibi sosyal birimlerin kendi bünyelerinde ayrı tuvaletlerinin bulunmaktadır. Eğitim atölyelerine entegre edilen tuvaletlerde ise, standart montaj yüksekliğinin altında konumlandırılmış vitrifiye elemanları kullanılmıştır. Bu

uygulama, özellikle çocuklar açısından erişim kolaylığı sağlayarak yaşa bağlı ihtiyaçlara duyarlı bir tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda yetişkin kullanıcıların da kullanımına uygun şekilde çift yönlü işlevsellik sunmaktadır.

Şekil 43. İkinci Kat Engelli Tuvaleti

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 44. Asma Kat Engelli Tuvaleti

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

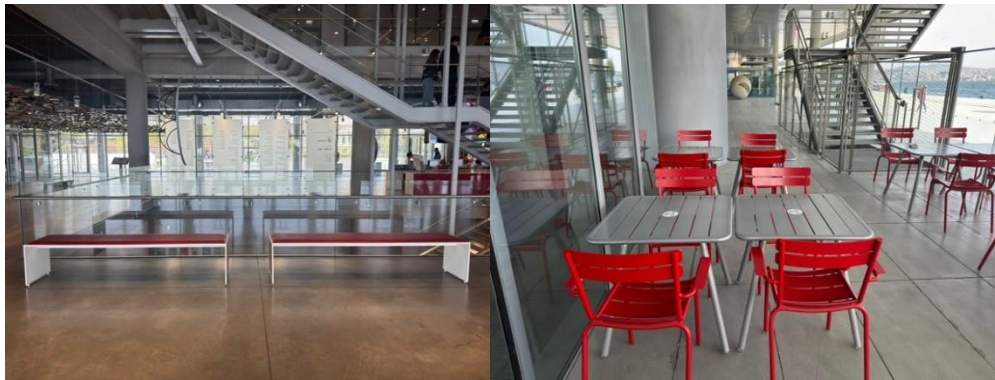
Müzenin asma katında bebek bakım odası bulunmaktadır. Bebek bakım odası, küçük çocuklu ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Temiz ve erişilebilir konumda bulunan bu alan, müzenin kapsayıcı kullanıcı profiline verdiği önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Şekil 45).

Şekil 45. Bebek Bakım Odası

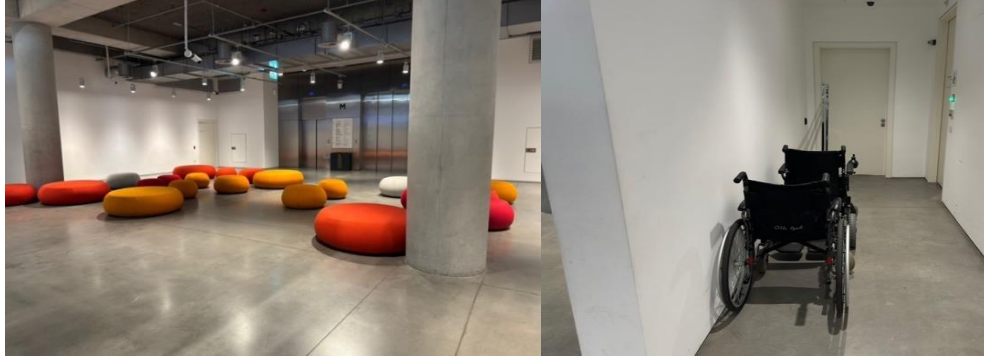
Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Dinlenme alanları, müze yapısı içerisinde katlara dengeli biçimde dağıtılmış olup, her katta yer alan oturma elemanları, sirkülasyon alanlarını engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Bu alanlar hem dolaşım güvenliğini korumakta hem de ihtiyaç duyan bireyler için erişilebilir bir dinlenme imkânı sunmaktadır. Kafe bölümünde yer alan oturma grupları, masa aralıkları ve boşluk oranları açısından tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahatlıkla erişebileceği genişliklere sahiptir (Şekil 46). Asma katta oldukça geniş ve esnek bir dinlenme alanı bulunmakta, bunun yanı sıra müze personelinden alınan bilgi doğrultusunda, fiziksel erişim desteğine ihtiyaç duyan bireyler için tekerlekli sandalyelerin mevcut olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu araçlar, talep edilmesi hâlinde personel desteğiyle kullanıcılara ulaştırılmakta ve müze gezisi süresince destek sunmaktadır (Şekil 47).

Şekil 46. İç ve Dış Mekân Dinlenme Alanları

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 47. Asma Kat Esnek Dinlenme Alanı ve Tekerlekli Sandalye

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Bu bağlamda, İstanbul Modern'in ıslak hacim ve dinlenme alanları düzenlemelerinin, erişilebilirlik açısından hem işlevsel hem de kapsayıcı bir mekânsal deneyim sunduğu söylenebilmektedir.

4.2.4. Bilgilendirme

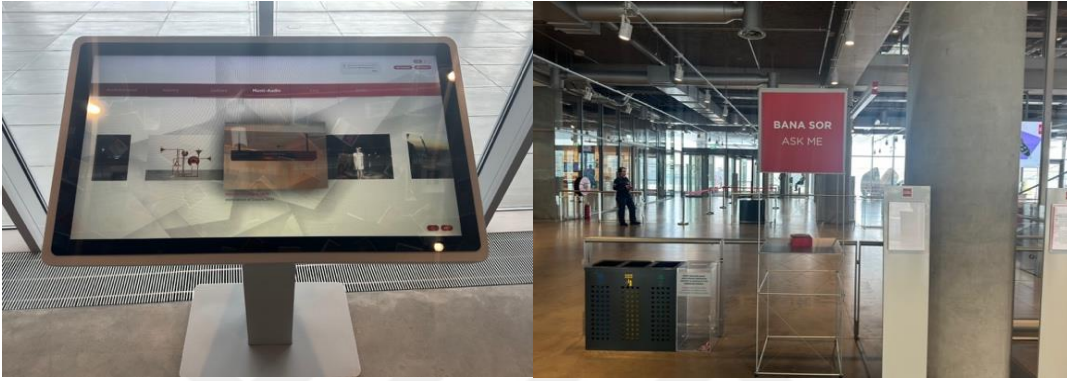
İstanbul Modern Sanat Müzesinde, ziyaretçiler için çeşitli bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetler hem fiziksel mekânda hem de dijital platformlarda çeşitli uygulamalarla desteklenmektedir. Müze girişinden itibaren, ziyaretçilerin ihtiyaç duyduğu bilgilere kolayca ulaşabilmesi için çeşitli bilgilendirme noktaları, yönlendirme sistemleri ve müze görevlileri bulunmaktadır (Şekil 48). Giriş katında yer alan danışma masası, ziyaretçilere genel bilgiler sunmakta ve yönlendirme sağlamaktadır.

Şekil 48. Müze Girişi Bilgilendirme Noktaları

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Müze girişinde bulunan danışma alanında, ziyaretçilerin bekleme ve dinlenme amacıyla kullanabileceği oturma alanları ve dijital erişim unsurlarının mevcut olduğu saptanmıştır (Şekil 49). Engelli bireyler için rehberlik hizmeti sunulmakta olup, bu hizmetten yararlanmak isteyen ziyaretçilerin, müze ziyareti öncesinde planladıkları tarih doğrultusunda rehber talebinde bulunmaları gerektiği müze personeli tarafından aktarılmıştır.

Şekil 49. Dijital Bilgilendirme Ekranı ve 'Bana Sor' Noktası

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin dijital bilgilendirme konusunda ziyaretçilerine oldukça kapsamlı bir altyapı sunduğu tespit edilmiştir. Müzenin resmî web sitesi; sergiler, güncel etkinlikler, bilet fiyatları ve ziyaret saatleri gibi temel konularda detaylı ve güncel bilgiler sağlamaktadır. Ayrıca, çevrim içi içeriklerin sade bir ara yüzle sunulması, farklı yaş ve kullanıcı profillerinin dijital bilgiye erişimini kolaylaştırmaktadır (Şekil 50).

Ziyaret Rehberi

[Detaylı Bilgi](#)

İstanbul Modern'e Nasıl Gelinir?

[Yol Tarifi](#)**Adres****Park****Toplu Taşıma**

Şekil 50. İstanbul Modern Resmi Web Sitesi Arayüz Görünümü

Kaynak: İstanbul Modern. *Ziyaret Rehberi*. 10 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.istanbulmodern.org/ziyaret/muze> adresinden edinilmiştir.

Bunun yanı sıra, müze içerisinde ücretsiz Wi-Fi hizmeti sağlanmakta olup, bu hizmet sayesinde ziyaretçilerin dijital kaynaklara ve rehberlik sistemlerine kendi mobil cihazları üzerinden erişimleri mümkün olmaktadır. Bu durum, hem bilgilendirme süreçlerini dijitalleştirme hedefiyle uyumlu bir uygulamadır hem de bilgiye erişimi mekânsal olarak özgürleştiren bir olanak sunduğu söylenebilmektedir.

4.2.5. Yönlendirme ve İşaretler

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin iç mekân kurgusunda yönlendirme ve bilgilendirme sistemleri oldukça sade, minimalist bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Müze genelinde kullanılan yönlendirme tabelaları, duvar yüzeyleriyle neredeyse bütünleşen ve dikkat çekmeyen ölçekte biçimlendirilmiştir (Şekil 51). Bu tasarım dili, mimaride görsel sadeliği koruma amacı güderken, özellikle görme yetisi kısıtlı bireyler açısından yön bulmayı zorlaştırabilmektedir.

Şekil 51. İstanbul Modern Sergi Alanında Bulunan Tuvalet Yönlendirme İşaretleri

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Mekânsal yönlendirmede tercih edilen yazı-piktogram kombinasyonları, genellikle açık zemin üzerinde siyah simgelerle ifade edilmekte; ancak kontrast oranlarının düşüklüğü, algılamayı güçleştirmektedir. Ayrıca, ziyaretçilerin yoğun olarak kullandığı merdiven holleri ve koridor girişlerinde yer alan yönlendirme panoları, mimari bütünlüğü bozmamak adına yüksek tavana yerleştirilmiş; bu durumun panoların okunabilirliğini güçleştirdiği söylenebilmektedir (Şekil 52, Şekil 53).

Şekil 52. İstanbul Modern Mekânlar Arası Yönlendirme İşaretleri

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 53. İstanbul Modern Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 54’te görüldüğü üzere, sergi alanlarının zemin yüzeylerinde siyah çizgiler ve yazı bilgilendirmeleri gibi bazı yönlendirici unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar doğrudan fark edilemeyecek kadar minimal ve bağlamdan bağımsız biçimde konumlandırılmıştır.

Şekil 54. İstanbul Modern Sergi Alanı Bilgilendirme Yazıları ve İşaretleri

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

İstanbul Modern’de yönlendirme sistemleri mimari sadelik ilkesine uygun olarak tasarlanmış olsa da, erişilebilirlik bağlamında bazı iyileştirme gereklilikleri barındırmaktadır. Yüksek tavan yerleşimleri, düşük kontrast oranları ve minimal işaretleme tercihleri, özellikle görme engelli veya yaşlı bireylerin yön bulmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, yönlendirme sistemlerinin erişilebilirlik kriterlerine uygun olarak yeniden değerlendirilmesi; kontrastlı renk kullanımı, daha alçak yerleşim

ve taktil-dokunsal unsurların entegrasyonu gibi tasarım müdahaleleriyle desteklenmesi önerilmektedir.

4.2.6. Ortak Kullanım Alanları: Kütüphane ve Kafeterya

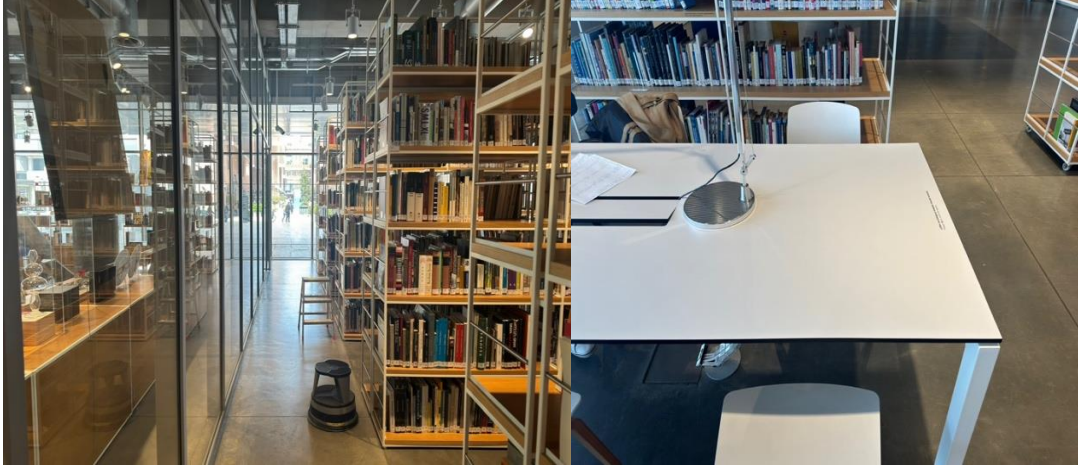
İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde yer alan kütüphane ve kafeterya, yalnızca müze ziyaretçilerine değil, genel kullanıcıya da açık olan sosyal alanlar arasında yer almaktadır. Yapılan gözlemler doğrultusunda, bu iki alanın müze giriş bileti gerektirmeksizin ücretsiz olarak kullanılabilirdiği bilgisine erişilmiştir. Bu durum, kurumun kamusal erişime verdiği önemin ve kapsayıcı yaklaşımının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kütüphane alanı (Şekil 55), nitelikli içeriklere erişim imkânı sunmasının yanı sıra, mimari bağlamda müzenin tasarım sürecine de referans vermektedir. Nitekim, kütüphane içerisinde yapının mimarı olan Renzo Piano'nun tasarım sürecine dair arşiv belgelerinden oluşan küçük ölçekli bir sergi yer almakta; bu sergi, ziyaretçilere müzenin mimari kimliğine ilişkin özgün bir bağlam sunmaktadır. Kütüphane mekânsal açıdan değerlendirildiğinde, alan içindeki dolaşım alanlarının dar olduğu ve özellikle tekerlekli sandalye kullanıcıları açısından hareket kabiliyetini sınırlandırabilecek bazı fiziksel kısıtların bulunabileceği gözlemlenmiştir (Şekil 56). Kütüphanenin danışma bölümünde kullanıcıları İstanbul Modern'in internet sitesine yönlendiren QR kod bulunmaktadır (Şekil 57).

Şekil 55. İstanbul Modern Kütüphane Genel Görünüm

Kaynak: İstanbul Modern. *Kütüphane*. 13 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.istanbulmodern.org/ziyaret/kutuphane> adresinden edinilmiştir.

Şekil 56. İstanbul Modern Kütüphane Dolaşım ve Çalışma Alanı

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

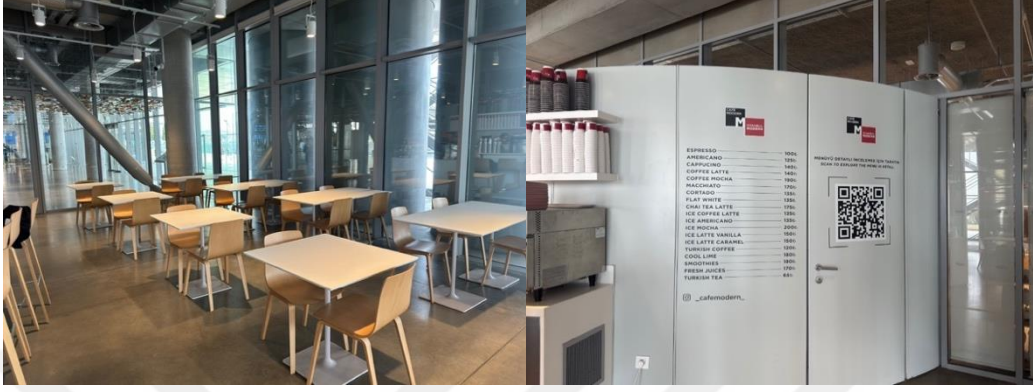

Şekil 57. İstanbul Modern Kütüphane Danışma Bölümünde Bulunan Bilgilendirici QR Kod

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

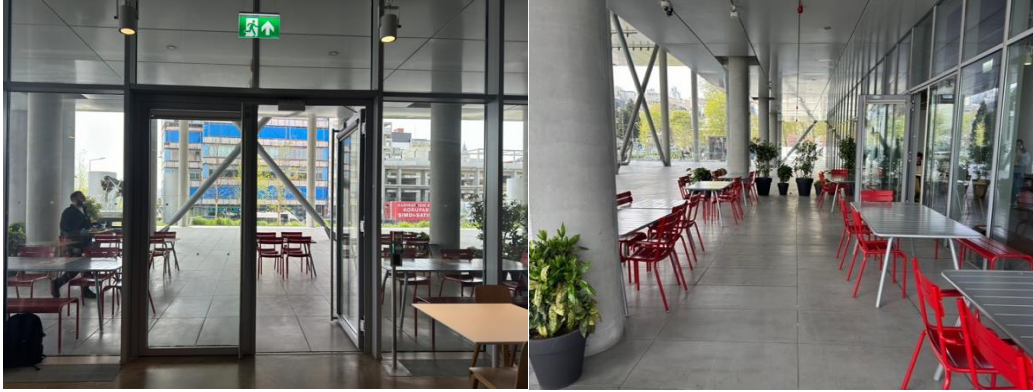
Kafeterya alanının, erişilebilirlik açısından oldukça olumlu bir örnek teşkil ettiği söylenebilmektedir. Geniş ve engelsiz bir iç mekân planlaması uygulanmıştır. Bu uygulama, farklı kullanıcı profillerinin rahatlıkla dolaşmasına olanak tanımaktadır. Mekân içerisinde kullanılan tefriş elemanları, oturma düzenleri, kapı genişlikleri ve masa yükseklikleri gibi iç mekân uygulamalarının tüm kullanıcılar için erişilebilir biçimde tasarlandığı söylenebilmektedir. Ayrıca, kafeterya içerisinde yer alan dijital

bilgilendirme ekranları sayesinde kullanıcılar menülere kolaylıkla ulaşabilmekte ve bilgilere kendi cihazları üzerinden erişim sağlayabilmektedir. Kafeterya alanının iç ve dış mekân görselleri Şekil 58 ve Şekil 59 olmak üzere aşağıya eklenmiştir.

Şekil 58. İstanbul Modern Kafeterya İç Mekân Genel Görünüm

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Şekil 59. İstanbul Modern Kafeterya Dış Mekân Genel Görünüm

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Kafeterya bünyesinde kadın, erkek ve engelli tuvaletleri de yer almakta olup, bu düzenleme farklı kullanıcıların temel ihtiyaçlarına yönelik kapsayıcı bir yaklaşıma işaret etmektedir (Şekil 60). Tuvaletlerin konumu ve yönlendirme panolarının yeterince görünür olması, bu alanların kullanıcılar tarafından kolaylıkla bulunmasını sağlamaktadır.

Şekil 60. İstanbul Modern Kafeterya Tuvaleti

Kaynak: Sümeyye Nur Doğu Arşivi. (2025).

Kütüphane ve kafeterya alanları, İstanbul Modern'in sosyal kapsayıcılığı ve kamusal hizmet anlayışı açısından olumlu örnekler sunmaktadır. Özellikle kafeterya, erişilebilir iç mekân planlaması ve dijital bilgilendirme çözümleriyle tüm kullanıcılar için erişilebilirlik sağlarken; kütüphane alanı bazı fiziksel kısıtlar nedeniyle iyileştirme potansiyeli barındırmaktadır.

4.3. İstanbul Modern Sanat Müzesinin Erişilebilirlik Analizi

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde erişilebilirlik incelemeleri, farklı mekânsal ve işlevsel boyutları kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Bu kapsamda, çalışmada; İstanbul Modern Sanat Müzesine Genel Bakış, Çevre Analizi ve Yapıya Erişim, Mekânsal ve Yapısal Analizler, Yerleşim ve Sirkülasyon, Sergi Alanları, Islak Hacimler ve Dinlenme Alanları, Bilgilendirme, Yönlendirme ve İşaretler, Ortak Kullanım Alanları: Kütüphane, Kafeterya ve Mağaza alt başlıklar altında incelemeler yapılmıştır. Bu başlıklar altında gerçekleştirilen değerlendirmeler, müzenin erişilebilirlik bağlamında sahip olduğu mekânsal düzenlemeleri, kullanıcı odaklı çözümleri ve bilgiye erişim yöntemlerini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, bir sonraki bölüm olan 4.3.1. Elde Edilen Verilerin Tablo Üzerinden Sunumu başlığında sınıflandırılmış ve fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik kategorileri altında Tablo 14. Literatür ve Kullanıcı Verilerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları üzerinden işaretlenmiştir.

4.3.1. Elde Edilen Verilerin Tablolar Üzerinden Analizi

İstanbul Modern Sanat Müzesi’nde erişilebilirlik üzerine yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler, değerlendirme amacıyla tabloya aktarılmıştır. Bu tabloda, literatürden belirlenen erişilebilirlik unsurları ile STK temsilci ve üyelerinden elde edilen bulgular bütünleştirilmiştir.

Tablo 14. Literatür ve Kullanıcı Verilerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları başlığı altında, erişilebilirlik unsurları fiziksel, görsel, işitsel ve dijital kategorilerde sınıflandırılmıştır. Tablo üzerinde İstanbul Modern’de mevcut olan, kısmen bulunan ya da bulunmayan unsurlar işaretlenmiştir.

Tablo 14. Literatür ve Kullanıcı Verilerine Dayalı Erişilebilirlik Unsurları

Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları		Görsel Erişilebilirlik Unsurları		İşitsel Erişilebilirlik Unsurları		Dijital Erişilebilirlik Unsurları	
Rampalar ve Eğim Standartları	✓	Yüksek Kontrastlı Renk Kullanımı	X	Altyazı ve Yazılı Alternatifler	•	Ekran Okuyucu Uyumu	✓
Geniş Açıklıklı Kapılar	✓	Büyük Puntolu ve Okunabilir Yazı Tipleri	•	Akustik Düzenleme	✓	Alternatif Metin (alt-text) kullanımı	•
Yapıya Engelsiz Erişim	✓	Braille Alfabesi	X	Sesli Yönlendirme Sistemleri	•	Dijital İçeriklerde Yüksek Kontrast Kullanımı	✓
Kaymaz ve Düz Zemin Yüzeyleri	✓	Dokunsal Yüzeyler ve 3D Replika Eserler	X	İndüksiyon Döngüsü Sistemleri	•	Altyazı ve İşaret Dili Entegrasyonu	•
Engelli Tuvaletleri	✓	Net İkonografik Yönlendirmeler ve Bilgi Panoları	•	Çok Kanallı Rehberlik Sistemleri	•	Sesli Betimleme Sistemleri	•
Banklar ve Dinlenme Alanları	✓	Görsel İçeriklerde Renk Körlüğü Uyumu	X	Görsel Uyarı ile Desteklenmiş Anonslar	•	Sadece Klavye ile Kullanılabilir Arayüz	X

Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri	X	Sesli Bildirim Uyarıları	✓	İşaret Dili Çevirileri	•	QR Kod Destekli Dijital İçerik	•
Tefriş Elemanlarının Uygunluğu	✓	Yeterli Işık Kullanımı	✓			Web Sitesi Üzerinden Bilgilendirme	✓
Engelli Otoparkı Mevcudiyeti	•	Replika Eserlerin Mevcudiyeti	X				
Asansör ve/veya Rampa Mevcudiyeti	✓						
Sergileme Elemanlarının Yerleşim Yüksekliği	•						
Çocuk Tuvaletleri	✓						
✓: Mevcut • Kısmen Mevcut X: Mevcut Değil							

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aşağıda, tabloda yer alan unsurların her biri ayrıntılı biçimde açıklanmış ve işaretlemelerin gerekçeleri ortaya konulmuştur.

Fiziksel Erişilebilirlik Unsurları

- Rampalar ve Eğim Standartları (✓): Müzenin Karaköy ve sahil girişlerinde engelli rampaları bulunmakta, eğim oranları standartlara uygun olarak düzenlenmiştir. Bu sayede tekerlekli sandalye kullanıcılarının giriş-çıkışı engelsiz şekilde sağlanmaktadır.
- Geniş Açıklıklı Kapılar (✓): Giriş ve iç mekân kapılarında genişlik oranları standartlara uygun olup, tekerlekli sandalye ve çocuk arabalarıyla rahat kullanım mümkündür.

- Yapıya Engelsiz Erişim (✓): Müze, toplu taşıma duraklarına yakın konumuyla engelsiz erişim olanaklarına sahiptir. Yaya yolları ve bisiklet rotaları erişilebilirliği desteklemektedir.
- Kaymaz ve Düz Zemin Yüzeyleri (✓): Zeminlerde kaymaz malzemeler tercih edilerek dolaşım güvenliği artırılmıştır.
- Engelli Tuvaletleri (✓): Müzenin farklı katlarında engelli tuvaletleri bulunmaktadır. Asma kat ve ikinci kat dâhil olmak üzere erişilebilir tuvaletler kullanıma sunulmuştur.
- Banklar ve Dinlenme Alanları (✓): Sergi alanları ve dolaşım koridorları içerisinde sabit banklar ve taşınabilir sandalyeler konumlandırılmıştır. Ayrıca kafeterya bölümünde de tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun masa aralıkları sağlanmıştır.
- Yönlendirme ve Bilgilendirme İşaretleri (X): Müzedeki yönlendirme panoları yüksek tavana yerleştirilmiş konumu itibarıyla ve görme zayıflığı bulunan bireyler için yeterli kontrastlık sağlanmadığından görsel algı açısından sınırlılık taşıyabilmektedir.
- Tefriş Elemanlarının Uygunluğu (✓): Oturma grupları, masa yükseklikleri ve kapı genişlikleri evrensel tasarım ilkelerine uygun biçimde düzenlenmiştir.
- Engelli Otoparkı Mevcudiyeti (•): Müzenin kendisine ait otoparkı bulunmamakla birlikte, Galataport'un otoparkı kullanılabilmektedir. Bu nedenle kısmen erişilebilir kabul edilebilmektedir.
- Asansör ve/veya Rampa Mevcudiyeti (✓): Tüm katlara erişim sağlayan geniş asansörler mevcuttur.
- Sergileme Elemanlarının Yerleşim Yüksekliği (•): Eserlerin çoğu erişilebilir yükseklikte sergilenmiştir.
- Çocuk Tuvaletleri (✓): Eğitim atölyelerine entegre çocuk tuvaletleri, çocuklara uygun vitrifiye elemanlarıyla erişim kolaylığı sağlamaktadır.

Görsel Erişilebilirlik Unsurları

- Yüksek Kontrastlı Renk Kullanımı (X): Yönlendirme tabelalarında kontrast oranlarının düşük olması, az gören bireyler için görsel algıyı güçleştirebilmektedir.
- Büyük Puntolu ve Okunabilir Yazı Tipleri (•): Yazı tipleri genel olarak okunabilmektedir, bazı panoların konumu ve ölçüleri erişim açısından sınırlı kalabilmektedir.
- Braille Alfabesi (X): Eser sergilemelerde bilgilendirici metinler olarak Braille alfabesi uygulamaları gözlemlenmemiştir.
- Dokunsal Yüzeyler ve 3D Replika Eserler (X): Görme engelli kullanıcılar için dokunsal yüzeyler ve 3D replikalar gözlemlenmemiştir.
- Net İkonografik Yönlendirmeler ve Bilgi Panoları (•): Panolarda ikonlar mevcut olmakla birlikte, okunabilirlik ve yerleşim açısından erişilebilirlik sınırlılıkları gözlemlenmiştir.
- Görsel İçeriklerde Renk Körlüğü Uyumu (X): İçeriklerde renk körlüğü dostu düzenlemeler gözlemlenmemiştir.
- Sesli Bildirim Uyarıları (✓): Dijital ekranlarda sesli bildirim sistemleri mevcut olup kullanıcı deneyimini desteklemektedir.
- Yeterli Işık Kullanımı (✓): Sergi alanlarında doğal ve yapay aydınlatma ile görsel erişim desteklenmektedir.
- Replika Eserlerin Mevcudiyeti (X): Görme engelliler için dokunulabilir replikalar gözlemlenmemiştir.

İşitsel Erişilebilirlik Unsurları

- Altyazı ve Yazılı Alternatifler (•): Bazı video içeriklerinde yazılı açıklamalar bulunmaktadır.
- Akustik Düzenleme (✓): Sergi alanlarında yankıyı önleyici düzenlemelerle işitsel konfor sağlanmıştır.
- Sesli Yönlendirme Sistemleri (•): Bazı bölümlerde QR kodlarla sesli yönlendirme yapıldığı gözlemlenmiştir.

- İndüksiyon Döngüsü Sistemleri (•): Bazı eserlerde işitme cihazı kullanıcıları için indüksiyon döngüsü bulunmaktadır.
- Çok Kanallı Rehberlik Sistemleri (•): Müze rehberlik uygulamaları mevcuttur ancak erişilebilirlik özelinde sınırlıdır.
- Görsel Uyarı ile Desteklenmiş Anonslar (•): Anons sisteminde görsel destek kısmen uygulanmaktadır.
- İşaret Dili Çevirileri (•): Dijital içeriklerde kısmen işaret dili desteği sağlanmaktadır.

Dijital Erişilebilirlik Unsurları

- Ekran Okuyucu Uyumu (✓): Web sitesi ekran okuyucularla uyumludur.
- Alternatif Metin (Alt-text) Kullanımı (•): Dijital içeriklerin bir kısmında alt-text bulunmaktadır.
- Dijital İçeriklerde Yüksek Kontrast Kullanımı (✓): Web sitesinde kontrast oranları yüksektir, görsel erişimi kolaylaştırmaktadır.
- Altyazı ve İşaret Dili Entegrasyonu (•): Video içeriklerinde altyazı mevcuttur, ancak işaret dili entegrasyonu sınırlıdır.
- Sesli Betimleme Sistemleri (•): Dijital sergi içeriklerinde sesli betimlemeler sınırlı düzeydedir.
- Sadece Klavye ile Kullanılabilir Arayüz (X): Web sitesinin yalnızca klavye ile erişilebilirliği sınırlıdır.
- QR Kod Destekli Dijital İçerik (•): Bazı sergi alanlarında QR kodlarla bilgiye erişim sağlanmaktadır.
- Web Sitesi Üzerinden Bilgilendirme (✓): Resmî web sitesi güncel sergi, etkinlik ve ziyaret bilgilerini kapsamlı şekilde sunmaktadır.

Dördüncü bölüm kapsamında İstanbul Modern Sanat Müzesi; çevre analizi ve yapıya erişim, yerleşim ve sirkülasyon, sergi alanları, ıslak hacimler ve dinlenme alanları, bilgilendirme, yönlendirme ve işaretler ile ortak kullanım alanları (kütüphane ve kafeterya) başlıkları altında incelenmiştir. Devamında erişilebilirlik analizi kapsamında elde edilen veriler, fiziksel, görsel, işitsel ve dijital erişilebilirlik kategorileri üzerinden Tablo 14 aracılığıyla işaretlenmiştir.

5. BULGULAR

Bu tez kapsamında yürütülen literatür araştırmaları, STK temsilci ve üyeleri ile yapılan görüşmeler ve saha analizi sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- Erişilebilirlik, yalnızca fiziksel erişimi değil; görsel, işitsel ve dijital erişimi de kapsayan çok boyutlu bir tasarım yaklaşımını gerekli kılmaktadır.
- Literatür taramaları, erişilebilirlik kavramının yalnızca engelli bireyler için değil, toplumun tüm kesimleri için kapsayıcı mekânlar yaratmayı amaçlayan evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde ele alınması gerekliliğini göstermiştir. Özellikle engelsiz tasarım ve kapsayıcı tasarım yaklaşımları, müzelerin toplumsal bütünleşmeyi destekleyen önemli unsurları olarak öne çıkmaktadır.
- Modern sanat müzelerinin yalnızca eserlerin sergilendiği alanlar değil, aynı zamanda eğitim, sosyalleşme, araştırma ve kültürel paylaşım mekânları olarak işlev gördüğü ön plana çıkmıştır. Teknolojik gelişmelerin sunduğu interaktif ekranlar, dijital arşivler ve sanal turlar, ziyaretçiyi pasif bir izleyici olmaktan çıkararak aktif bir katılımcı hâline getirmektedir.
- STK temsilci ve üyeleri ile yapılan görüşmeler, kullanıcı deneyim ve ihtiyaçlarına dayalı olarak literatürde yer almayan ancak pratikte karşılaşılan erişilebilirlik unsurlarına kullanıcı deneyimli farklı bakış açılarını ortaya çıkarmaktadır.
- İstanbul Modern Sanat Müzesi, yapıya erişim, dolaşım alanları, engelli tuvaletleri, dinlenme bölgeleri ve sosyal donatılar açısından iyi uygulama örnekleri sunduğu söylenebilmektedir. Dijital erişimde web tabanlı hizmetlerin gelişmiş olduğu görülmektedir.
- Genel değerlendirmede, kullanıcı deneyimi göz önünde bulundurulduğunda görsel ve işitsel erişimde gelişmeye açık olduğu gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Bu tezin temel amacı, erişilebilirlik kavramı doğrultusunda modern sanat müzelerini incelemektir. Bu bağlamda, müze mekânlarının tüm bireyler tarafından fiziksel, görsel, işitsel ve dijital açıdan erişilebilir olması, toplumsal kapsayıcılığın artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında STK temsilci ve üyeleri ile gerçekleştirilen görüşmeler, kullanıcı deneyimleri referans alınmasıyla birlikte erişilebilirlik konusunun uygulamada karşılaşılan sınırlılıklarına dair bir farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın kapsamı, erişilebilirliğin fiziksel, görsel, işitsel ve dijital boyutlarını içerecek biçimde genişletilmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemiyle ele alınmıştır. Bu bağlamda literatür taraması, sivil toplum kuruluşlarıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve İstanbul Modern Sanat Müzesinde yapılan mekânsal gözlemler bir arada kullanılmıştır. Böylece yalnızca teorik bilgiyi değil, aynı zamanda kullanıcı deneyimlerini de içeren çok yönlü bir değerlendirme yapılmıştır.

Birinci bölümde erişilebilirlik kavramı ele alınmış; mimarlık ve iç mekân tasarımında yalnızca teknik bir gereklilik değil, aynı zamanda toplumsal katılımın ve kapsayıcılığın temel unsurlarından biri olduğu vurgulanmıştır.

İkinci bölümde müze kavramının tanımı yapılmış, tarihsel gelişim süreci ve müzenin türleri ve işlevleri açıklanmıştır. Ardından modern sanat müzelerinde erişilebilirlik ve iç mekân tasarımı incelenmiştir. Geleneksel müzelerin koleksiyon koruma ve sergileme odaklı yapısından farklı olarak, modern sanat müzeleri günümüzde yalnızca sanat eserlerinin saklandığı mekânlar olmaktan çıkmış; aynı zamanda eğitim, sosyalleşme, kültürel paylaşım ve deneyimsel katılım alanları hâline gelmiştir. Bu bağlamda erişilebilirlik, modern sanat müzelerinin temel misyonlarından biri olarak öne çıkmakta ve tüm kullanıcıların eşit koşullarda kültürel üretime ve sanatsal deneyime katılımını sağlayan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmeler aktarılmış; bu görüşmeler aracılığıyla literatürde yer almayan, ancak farklı ihtiyaç gruplarına sahip bireylerin deneyimlerinde belirleyici olan unsurlar tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise İstanbul Modern Sanat Müzesi erişilebilirlik açısından incelenmiş; çevreye erişim, yerleşim ve sirkülasyon, sergi alanları, bilgilendirme ve yönlendirme, ortak kullanım alanları gibi başlıklar altında mekânsal gözlemler aktarılmıştır.

Çalışmanın özgün çıktılarından biri olan Tablo 14, erişilebilirlik değerlendirmesinin hem kuramsal hem de pratik boyutlarını aynı çerçevede buluşturmaktadır. Tablo, literatür taramasında belirlenen unsurları sivil toplum kuruluşları ve kullanıcı deneyimlerinden elde edilen bulgularla karşılaştırmalı olarak sınıflandırmış; böylece erişilebilirlik analizine bütüncül bir bakış açısı kazandırmıştır. Tablo 14'ün önemi, yalnızca mevcut uygulamaların işaretlenmesinden ziyade, aynı zamanda akademik bilgi ile kullanıcı deneyimini kesiştirerek, müze mekânlarının erişilebilirlik açısından çok yönlü bir değerlendirme olanağı sunmasıdır.

İstanbul Modern Sanat Müzesi, erişilebilirlik bakımından dikkate değer güçlü yönleri sahiptir. Özellikle çevreye erişimin kolaylığı, mekânsal sirkülasyonun açık ve anlaşılır biçimde düzenlenmesi, sergi alanlarının engelsiz dolaşımını mümkün kılan genişliğe sahip olması ve bilgilendirme araçlarında dijital desteklerin kullanılması, olumlu uygulamalar arasında öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, görsel erişilebilirlikte kontrast unsurların daha belirgin kullanılması, işitsel erişimde sesli betimleme seçeneklerinin çeşitlendirilmesi ve dijital erişimde etkileşimli uygulamaların geliştirilmesi müzenin mevcut güçlü altyapısını daha da zenginleştirebilecek niteliktedir.

Sonuç olarak, bu çalışma erişilebilirlik unsurlarını yalnızca teorik bir düzeyde tartışmakla kalmamış; aynı zamanda kullanıcı deneyimleriyle birlikte ele alarak bütüncül bir değerlendirme sunmuştur. İstanbul Modern Sanat Müzesi örneği, erişilebilirliğin çağdaş müze mekânlarında nasıl somutlaştırılabileceğini göstermesi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu yönüyle çalışma, gelecekteki müze projelerinde tasarımcılar, araştırmacılar ve kurumlar için referans öneriler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, F. B. (2017). Edebiyat müzeleri ve müzede edebiyat eğitimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 46, (214), 85–104.
- Aktop, Z. (2022). Engelli erişilebilirliğinin yasalarda yer alma süreci ve İtalya yasalarında müzeler için erişilebilirlik düzenlemeleri. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 22(2), 121–142. doi: <https://doi.org/10.54961/uobild.1179184>
- Andrade, I., Dorneles, V., ve Ely, E. V. H. M. B. (2012). Accessibility for all: Going from theory to practice. *Work*, 41(S1), 3840–3846. <https://doi.org/10.3233/wor-2012-0687-3840>
- arc, Y., Danial-Saad, A., Sheidin, J., ve Kuflik, T. (2025) Enhancing museum accessibility for blind and low vision visitors through interactive multimodal tangible interfaces. *International Journal of Human-Computer Studies*, 198, 103469. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2025.103469>
- Avrupa Komisyonu. (2024, 30 Ekim). *Avrupa parlamentosuna, konseye, avrupa ekonomik ve sosyal komitesine ve bölgeler komitesine sunulan komisyon bildirimi* (SWD(2024) 696 final). Avrupa Birliği. https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2024_trkiye_report_tr.pdf
- Aykut, Z. (2017). Müze sergilemelerinde izleyici-sergi etkileşimi bağlamında mekan tasarımı. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 2(2), 219–242.
- Baker, N., ve Steemers, K. (2002). Daylight design of buildings: A handbook for architects and engineers. James ve James (Science Publishers) Ltd.
- Barr, A. H. (1946). *What is Modern Painting?*. The Museum of Modern Art.
- Burnett, J. J., ve Baker, H. B. (2001). Assessing the travel-related behaviors of the mobility-disabled consumer. *Journal of Travel Research*, 40(1), 4–11. <https://doi.org/10.1177/004728750104000102>
- Clarkson, J., Coleman, R., Keates, S., ve Lebbon, C. (2013). Inclusive design: Design for the whole population. Springer.

- Crane, S. A. (1997). *Memory, distortion, and history in the museum. History and Theory*, 36(4), 44–63. <https://doi.org/10.1111/0018-2656.00030>
- Cuttle, C. (2007). *Lighting by design*. Routledge.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin erişebilirlik hakkı ve Türkiye’de erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541–598. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001666
- Çetin, B. I. (2017). Sanayi devrimi’nden 21. yüzyıla batı dünyasında engellilik. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 91-122.
- Çetin, B. (2023). Dijital erişilebilirlik: Kapsam, kavramlar, standartlar, yasalar. *Tasarım Mimarlık ve Mühendislik Dergisi*, 3(1), 57–68. <https://doi.org/10.59732/dae.1246531>
- Demiroğlu, Ç. (2021). *Çağdaş müzecilikte teşhir ve mekân*. [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dilli, R. (2015). Doğa tarihi müzelerinin eğitimdeki rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (40), 81-96.
- Dural Tasouji, C. (2013). Bir hafıza mekânı olarak müze: Ankara etnografya müzesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 129-143.
- Ekici, A. (2023). Kör ve görme bozukluğu olan bireyler için iki boyutlu görsel sanat eserlerinin erişilebilir sergileme biçimleri. *Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi (UGSEAD)*, 6(2), 78–92.
- Ergin, G. (2024). Kapsayıcı müze ve dijital destekli kapsayıcı pratikler. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 14(2), 496–516. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1603053>
- Ergenoğlu, A. S. (2013). *Mimarlıkta kapsayıcılık: Herkes için tasarım*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Evans, G. (2009). Accessibility, urban design and the whole journey environment. *Built Environment* (1978-), 35(3), 366–385. <http://www.jstor.org/stable/23289759>

- Evcil, A. N. (2014). *Herkes için tasarım: Evrensel tasarım*. Boğaziçi Yayınları.
- Evcil, A. N. (2018). Tarihi mekânları korumada unutulmuş boyut: Erişilebilirlik. *Şehir ve Toplum Dergisi*, 13(3), 41-50.
- European Union. (2016). Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies. Official Journal of the European Union, L 327, 1–15. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/2102/oj>
- Francis, M. (2003). Urban open space: Designing for user needs. Island Press.
- Gleeson, B. (2001). Disability and the open city. *Urban Studies*, 38(2), 251–265. <https://www.jstor.org/stable/43100390>
- Goodwin, M. E. (2020). Making the invisible visible: Let's discuss invisible disabilities. *HAPS Educator, Special Edition*, 62–73. <https://doi.org/10.21692/haps.2020.101>
- Golledge, R. G. (2002). The nature of geographic knowledge. *Annals of the Association of American Geographers*, 92(1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.00276>
- Güneröz, C. (2023). Müze ve toplum ilişkilerinde eğitim, sosyal hareket ve katılımın yeni boyutları. *Yedi* (29), 169-180. <https://doi.org/10.17484/yedi.1076181>
- Gürboğa, C., ve Kargın, T. (2003). İşitme engelli yetişkinlerin farklı ortamlarda kullandıkları iletişim yöntemlerinin/becerilerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1), 51–64. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000074
- Hein, G. E. (1998). Learning in the museum. Routledge.
- Hein, H. (2000). The museum in transition: A philosophical perspective. Smithsonian Institution Press.
- Heylighen, A. (2008). Sustainable and inclusive design: A matter of knowledge? *Local Environment*, 13(6), 531–540. <https://doi.org/10.1080/13549830802259938>
- Hooper-Greenhill, E. (1999). The educational role of the museum. Routledge.

- Imrie, R. ve Kumar, M. (1998). Focusing on disability and access in the built environment. *Disability ve Society*, 13(3), 357–374. <https://doi.org/10.1080/09687599826687>
- Imrie, R. (2011). Universalism, universal design and equitable access to the built environment. *Disability ve Rehabilitation*, 34(10), 873–882. <https://doi.org/10.3109/09638288.2011.624250>
- Imrie, R., ve Hall, P. (2001). Inclusive design: Designing and developing accessible environments. Taylor ve Francis.
- Jaganjac, A., Hadžiomerović, A. M., Katana, B., Trtak, N., Kaljić, E., Konjo, H., ve Redžović, A. (2020). Daily activities of employed persons with visual impairment. *Journal of Health Sciences*, 10(2), 157–169. <https://doi.org/10.17532/jhsci.2020.893>
- Jaglarz, A. (2023). Perception of color in architecture and urban space. *Buildings*, 13(8), 2000. <https://doi.org/10.3390/buildings13082000>
- Joshi, M. (2014). Museums: Achieving its ‘sense of place’ through colours and textures. *ResearchGate*. <https://www.researchgate.net/publication/260185919>
- Karabıyık, A. (2007). *Çağdaş sanat müzeciliği kapsamında Türkiye’deki müzecilik hareketlerine bir bakış* [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı.
- Karayılanoğlu, G., ve Arabacıoğlu, B. C. (2020). Digital interactive experiences in contemporary art museums. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC)*, 10(4), 423–440. doi:10.7456/11004100/007
- Kalyoncuoğlu, M. (2019). *Çağdaş sanat müzesi yapılarında iç mekân tasarımı: müze evliyagil örneği* [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Klatte, M., Bergström, K., ve Lachmann, T. (2013). Does noise affect learning? A short review on noise effects on cognitive performance in children. *Frontiers in Psychology*, 4(578) 1-6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00578>

- Kuruoğlu Maccario, N. (2002). Müzelerin eğitim ortamı olarak kullanımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 275–285.
- Kwon, M. (2004). One place after another: Site-specific art and locational identity. MIT Press.
- Macdonald, S. (2006). A companion to museum studies. Wiley-Blackwell.
- Mace, R. L. (1985). Universal Design, Barrier Free Environments for Everyone. Designers West.
- Mace, R. L., Hardie, G.J., ve Place, J.P. (1991). *Accessible environments: Toward universal design*. The Center for Universal Design, North Carolina State University. USA.
- Marques, D., ve Costello, R. (2018). Concerns and challenges developing mobile augmented reality experiences for museum exhibitions. *Curator: The Museum Journal*, 61(4), 541–558. <https://doi.org/10.1111/cura.12279>
- McLean, F. (1998). Museums and the construction of national identity: A review. *International Journal of Heritage Studies*, 3(4), 244–252. <https://doi.org/10.1080/13527259808722211>
- Melikova-Gurbanova, E. (2016) Müzeciliğin bilimsel kavramlar açısından anlamı. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Belgü Dergisi* (3), 111-122.
- Mercin, L. (2017). Müze eğitimi, bilgilendirme ve tanıtım açısından görsel iletişim tasarımı ürünlerinin önemi. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(214), 209-237.
- Meriç, S. (2020). Engelli basketbolcuların sosyal hayatını engelleyen sağlık sorunlarının turizm faaliyetleri açısından değerlendirilmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2391–2408. doi: [10.26677/TR1010.2020.487](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.487)
- Message, K. (2006). New museums and the making of culture. Berg Publishers.
- Odabaş Uslu, A., ve Güneş, M. (2017). Engelsiz kentler – “Herkes için erişilebilir kentler.” *International Journal of Landscape Architecture Research*, 1(2), 30–36.

- Okan, B. (2015). Günümüzde müzecilik anlayışı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 187–198. <https://doi.org/10.20488/austd.24699>
- Özcan, U., ve Çağlar, H. (2020). Müzede aydınlatmanın kullanıcı ve eserler açısından değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* (18), 645–655. <https://doi.org/10.31590/ejosat.703797>
- Öztekin, O. A. (2014). *Müze kavramı ve müze yapılarının iç mekânlarının İstanbul'dan örneklerle incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Pallasmaa, J. (2018). Tenin gözleri (A. U. Kılıç, Çev.). İstanbul: YEM Yayın.
- Petrie, H., ve Kheir, O. (2007). The relationship between accessibility and usability of websites. In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 397–406). ACM. doi:10.1145/1240624.1240688
- Preiser, W. F. E., ve Ostroff, E. (Eds.). (2001). Universal design handbook. McGraw-Hill Professional.
- Rapley, C. E. (2013). Accessibility and development: Environmental accessibility and its implications for inclusive, sustainable and equitable development for all. United Nations, Department of Economic and Social Affairs.
- Salmen, J. P. S. (Ed.). (1998). Everyone's welcome: The Americans with Disabilities Act and museums. ERIC.
- Sandell, R. (1998). Museums as agents of social inclusion. *Museum Management and Curatorship*, 17(4), 401–418. <https://doi.org/10.1080/09647779800401704>
- Sapchi, A. T. (2016). *Sürdürülebilir müzelerde mekânsal tasarım kriterleri ve gün ışığı kullanımı* [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Silverman, L. H. (2010). The social work of museums. Routledge.
- Snyder, J. (2014). The visual made verbal A Comprehensive Training Manual and Guide to the History and Applications of Audio Description. American Council of the Blind.

- Steinfeld, E., ve Danford, G. S. (1999). *Enabling environments: Measuring the impact of environment on disability and rehabilitation*. Springer Publishing Company.
- Steinfeld, E., ve Maisel, J. (2012). *Universal design: Creating inclusive environments*. John Wiley ve Sons.
- Sudjic, D. (2005). *The edifice complex: How the rich and powerful shape the world*. Penguin.
- Şencan, G. (2022). İşitme engelli bireylerin Türkiye ve yurt dışındaki müzelere erişiminin artırılması için uygulanan çalışmalar. *International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage, UNIMUSEUM*, 5(2), 64–74.
- Şimşek, Ö. (2022). Engelsiz müzecilik politikaları – Dünya müzelerinden küratöryel örnekler. *International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM*, 5 (2) 92-99
- Tezcan, Ö. (2019). *Modern müze iç mekânlarında kavramsal tasarım kriterleri kapsamında interaktif uygulamaların incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez Merkezi]. Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Thomson, G. (1986). *The museum environment* (2nd ed.). Butterworth-Heinemann.
- Tilly, A., Dreyfuss, H. (1993). *The Measure Of Man And Woman: Human Factors in Design*, 1st edition, New York: Watson-Guptill Publications.
- TÜBİTAK. (2021). Kamusal hizmetlerde dijital erişilebilirlik raporu. Ankara: TÜBİTAK BİLGEM. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2023-09/tubitak_2021_yili_faaliyet_raporu_1.pdf
- Türk Standardları Enstitüsü. (2011). TS 9111: Özürlüler için binalarda alınacak önlemler – Tasarım kuralları. Ankara: TSE. https://webdosya.csb.gov.tr/db/mesleki hizmetler/menu/erisilebilirlik_kilavuzu_2021_20231122101955.pdf
- Ünal, M., ve Emir, O. (2024). Dijital deneyim müzelerindeki sergileme biçimi, koleksiyon ve tema yaklaşımlarının incelenmesi (Examination of exhibition format, collection and theme approaches in digital experience museums).

Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 12(4),
doi:[10.21325/jotags.2024.1536](https://doi.org/10.21325/jotags.2024.1536)

Winance, M., Ville, I., ve Ravaud, J.-F. (2007). Disability policies in France: Changes and tensions between the category-based, universalist and personalized approaches. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 9(3–4), 160–181.
doi:[10.1080/15017410701680795](https://doi.org/10.1080/15017410701680795)

Yapıcı, O. Ö. (2022). Erişilebilir turizmde evrensel tasarım ilkelerinin Samsun Kent Müzesi örneğinde değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9(2), 30–51. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6774468>

Yeşilyurt, H., Kırklar, B., ve Lale, C. (2014). Müzelerin sessiz ve karanlık dünyası: "herkes için müzeler" mümkün mü? *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi* (2), 1-19.

Yıldırım, N. N. K. (2019). The evaluation of the architectural programme of modern art museums. *Online Journal of Art and Design*, 7(5), 260–274.

Yücel, D. (2012). Yeni medya sanatı ve yeni müze. İstanbul Kültür Üniversitesi.

İnternet Kaynağı

ADA.gov. (2024). ADA Title II and III: Web accessibility final rule overview. 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.ada.gov/resources/2024-03-08-web-rule> adresinden edinilmiştir.

ADA.gov. (2025). Americans with Disabilities Act of 1990, 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.ada.gov/> adresinden edinilmiştir.

Altunbaş, A., ve Özdemir, Ç. (2012, Mayıs). Çağda müzecilik anlayışı ve ülkemizde müzeler [PDF]. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/4655%2Cmakale.pdf> adresinden edinilmiştir.

Ankara Masası. (2022). [Video]. YouTube. 22 Kasım 2024 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=EDvSqTa_vhovet=36s adresinden edinilmiştir.

- Arkitera. (2023). İstanbul Modern: Renzo Piano'dan Türkiye'ye yeni bir kültür yapısı. Arkitera Mimarlık Merkezi. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://www.arkitera.com> adresinden edinilmiştir.
- Arkitektura. (t.y.). İstanbul Deniz Müzesi. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://www.arkitera.com/proje/istanbul-deniz-muzesi/> adresinden edinilmiştir.
- Arquitectura Viva. (2023). Istanbul Modern Museum by Renzo Piano Building Workshop. 20 Ağustos 2025 tarihinde <https://arquitecturaviva.com> adresinden edinilmiştir.
- Bigumigu. (2022, 16 Haziran). Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki eserler dokunulabilir hale geliyor: BONGO ART PROJECT. Bigumigu. Erişim tarihi 25 Ağustos 2025 tarihinde <https://bigumigu.com/haber/anadolu-medeniyetleri-muzesindeki-eserler-dokunulabilir-hale-geliyor-bongo-art-project/> adresinden edinilmiştir.
- Cambridge Engineering Design Centre. (t.y.). Inclusive design toolkit. 5 Mayıs 2025 tarihinde <https://www-edc.eng.cam.ac.uk/files/idtoolkit.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Cumhurbaşkanlığı. (2025). Web siteleri ve mobil uygulamaların erişilebilirliği hakkında genelge (Genelge No: 2025/10). Resmî Gazete, (32933). 30 Temmuz 2025 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/06/20250621-17.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Fletcher, H. (2006). *The principles of inclusive design: They include you*. Commission for Architecture and the Built Environment. 26 Eylül 2025 tarihinde <https://www.designcouncil.org.uk/fileadmin/uploads/dc/Documents/the-principles-of-inclusive-design.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Guggenheim Bilbao. (2023). About the museum. 15 Haziran 2025 tarihinde <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/about-the-museum/the-museum> adresinden edinilmiştir.
- Haller, N. (2014). How does the texture and color affect the users behavior in a museum building? ResearchGate. 2 Ağustos 2025 tarihinde

- [https://www.researchgate.net/post/How does the texture and color affect the users behavior in a museum building](https://www.researchgate.net/post/How_does_the_texture_and_color_affect_the_users_behavior_in_a_museum_building) adresinden edinilmiştir.
- Harn Museum of Art. (2024a). Accessibility for visitors. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://harn.ufl.edu/visit/accessibility> adresinden edinilmiştir.
- Harn Museum of Art. (2024b). Sensory discovery kits. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://harn.ufl.edu/visit/accessibility/sensory-discovery-kits> adresinden edinilmiştir.
- Harn Museum of Art. (t.y.). Sensory discovery kits. 22 Kasım 2024 tarihinde <https://harn.ufl.edu/visit/accessibility/sensory-discovery-kits> adresinden edinilmiştir.
- Hearing Link Services. (2023). What is a hearing loop? Hearing Link. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.hearinglink.org/technology/hearing-loops/what-is-a-hearing-loop/> adresinden edinilmiştir.
- ICOM. (2004). *Code of ethics for museums*. International Council of Museums. 5 Mayıs 2025 tarihinde <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/code-of-ethics/> adresinden edinilmiştir.
- ICOM. (2004). *Museum definition*. International Council of Museums. 6 Temmuz 2025 tarihinde <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> adresinden edinilmiştir.
- ICOM. (2010). *Museum definitions and principles*. International Council of Museums. 5 Mayıs 2025 tarihinde <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/> adresinden edinilmiştir.
- ICOM. (2012). *ICOM statutes*. International Council of Museums. 2 Temmuz 2025 tarihinde <https://icom.museum> adresinden edinilmiştir.
- ICOM. (2020). *Museums, museum professionals and COVID-19*. International Council of Museums. 2 Temmuz tarihinde <https://icom.museum> adresinden edinilmiştir.

- ICOM. (2020). *Museums and accessibility: Inclusion policies and best practices*. International Council of Museums. 5 Mayıs 2025 tarihinde <https://icom.museum> adresinden edinilmiştir.
- International Council of Museums (ICOM). (2019). ICOM code of ethics for museums. ICOM. 26 Eylül 2025 tarihinde <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf> adresinden edinilmiştir.
- İD Türkiye. (2021). İşitme engelli iletişim sistemleri – indüksiyon döngü sistemi. 16 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.idturkiye.com/erisilebilirlik-cozumleri/isitme-engelliler> adresinden edinilmiştir.
- İstanbul Modern. (2023). İstanbul Modern hakkında. 19 Aralık 2024 tarihinde <https://www.istanbulmodern.org> adresinden edinilmiştir.
- İstanbul Modern. (2024). Yeni bina: İstanbul Modern. 13 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.istanbulmodern.org> adresinden edinilmiştir.
- Louvre Museum. (2023). Accessibility at the Louvre. 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility> adresinden edinilmiştir.
- Mainly Museums. (2023). Access for all: Designing with inclusion in mind. 2 Haziran 2025 tarihinde <https://mainlymuseums.com> adresinden edinilmiştir.
- Museum Lighting Committee. (2011). *LED lighting in museums and galleries: Guidelines for specification*. International Council of Museums (ICOM). 28 Haziran 2025 tarihinde https://publications.gc.ca/collections/collection_2020/pch/CH57-3-1-36-2020-eng.pdf adresinden edinilmiştir.
- Museum of Modern Art (MoMA). (2023). Accessibility at MoMA. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.moma.org/visit/accessibility> adresinden edinilmiştir.
- Museum of the Future. (2022). About the museum. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://museumofthefuture.ae> adresinden edinilmiştir.
- NHS (National Health Service). (2013). A short history of NHS care for people with learning disabilities. UK Government Archive. 21 Haziran 2025 tarihinde <https://www.bbc.co.uk/programmes/p036mp1x> adresinden edinilmiştir.

- OGGUSTO. (2023). İstanbul Modern'in yeni binası ve detayları. 3 Kasım 2024 tarihinde <https://oggusto.com> adresinden edinilmiştir.
- Perot Museum of Nature and Science. (2024). 25 Kasım 2024 tarihinde <https://www.perotmuseum.org> adresinden edinilmiştir.
- Resmî Gazete. (2005). Engelliler Hakkında Kanun No. 5378. 3 Nisan 2025 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Smithsonian Institution. (2024). 20 Kasım 2024 tarihinde <https://www.si.edu> adresinden edinilmiştir.
- Schweibenz, W. (2004). The "virtual museum": New perspectives for museums to present objects and information using the Internet. 14 Haziran 2025 tarihinde <http://www.archimuse.com/mw2004/papers/schweibenz/schweibenz.html> adresinden edinilmiştir.
- Tate Modern. (2023). Visit Tate Modern. 15 Haziran 2025 tarihinde <https://www.tate.org.uk/visit/tate-modern> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). 15 Haziran 2025 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/193494/erisilebilirlik_kilavuzu_binalar_24.pdf adresinden edinilmiştir.
- T.C. Resmî Gazete. (1997). 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. Resmî Gazete, (23034). 15 Haziran 2025 tarihinde https://resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf adresinden edinilmiştir.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (t.y.). Müze. 27 Mart 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Kenzie Academy. (2020). What is digital design and why is it important? Southern New Hampshire University. 7 Ağustos 2025 tarihinde <https://kenzie.snhu.edu/blog/what-is-digital-design-and-why-is-it-important/> adresinden edinilmiştir.
- United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). 7 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.un.org> adresinden edinilmiştir.

Wikipedia. (2023). Modern Sanat Müzesi (New York). 15 Haziran 2025 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Modern_Sanat_M%C3%BCzesi_%28New_York_%29 adresinden edinilmiştir.

World Health Organization (WHO). (2011). World report on disability. Geneva: WHO Press. 11 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182> adresinden edinilmiştir.

W3C (World Wide Web Consortium). (2018). Web content accessibility guidelines 13 Mayıs 2025 tarihinde (WCAG) 2.1. <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> adresinden edinilmiştir.

W3C (World Wide Web Consortium). (2023). Web content accessibility guidelines (WCAG) 2.2. 13 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.w3.org/TR/WCAG22/> adresinden edinilmiştir.

EKLER

Ek-1: Etik Kurul Onayı

“Erişilebilirliğin Modern Sanat Müzeleri Üzerinden İncelenmesi: İstanbul Modern Sanat Müzesi Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi için 23.10.2024 tarih ve E-45778635-050.99-165444 sayılı (tez adı değişikliği için 22.09.2025 tarih ve E-45778635-050.99-203734 sayılı) Beykent Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Ek-2: Görüşme Soruları

Fiziksel Engelli Bireyler İçin Sorular:

- Daha önce bir müze ziyareti yaptınız mı?
- Yaptıysanız, girişten itibaren hareket etmekte zorlandığınız alanlar oldu mu?
- Hangi alanlar size daha erişilebilir veya erişilemez geldi?
- Rampalar, asansörler ve koridor genişlikleri sizin için yeterli miydi?
- Ziyaretiniz sırasında iyileştirilmesi gerektiğini düşündüğünüz noktalar oldu mu?
- Bilgilendirme panoları ve yönlendirmeler sizin için anlaşılır ve erişilebilir miydi?
- Tekerlekli sandalye ile müze içinde dolaşmakta zorluk yaşadınız mı?
- Sergi alanlarında eserleri sandalyenizden rahatça görebildiniz mi?
- Asansörlerin ve rampaların konumu size uygun muydu?
- Dinlenme alanları ihtiyaçlarınıza cevap verdi mi?

Görme Engelli Bireyler İçin Sorular:

- Ziyaret ettiğiniz müzelerde Braille, sesli yönlendirme veya dokunsal rehberler var mıydı?
- Sergileri deneyimlemek için size sunulan sesli rehberlik/dokunsal olanaklar yeterli oldu mu?
- Aydınlatma ve kontrast düzenlemeleri size yardımcı oldu mu, yoksa zorlandığınız noktalar oldu mu?

İşitme Engelli Bireyler İçin Sorular:

- Daha önce ziyaret ettiğiniz müzelerde işaret dili desteği veya altyazılı görsel-ışitsel içerikler mevcut muydu?
- Panolar ve yönlendirmeler sizin için yeterli miydi?
- Müze personeliyle iletişim kurarken zorluk yaşadınız mı?
- Acil durumlarda görsel uyarı sistemleri size yeterli geldi mi?

Yaşlılar İçin Sorular:

- Daha önce bir müze ziyaretiniz oldu mu?
- Olduysa yürüyüş mesafeleri, basamaklar veya uzun koridorlar sizin için zorlayıcı oldu mu?
- Oturma ve dinlenme alanları yeterli miydi?
- Yazı boyutları ve bilgilendirme panoları sizin için anlaşılır mıydı?

Çocuklar İçin Sorular:

- Daha önce müze gezdin mi?
- Gezdiysen sergileri görmek ve anlamak senin için kolay oldu mu?
- Sergiler senin boyuna ve anlayabileceğin şekilde düzenlenmiş miydi?
- Müzede seni eğlendiren, ilgini çeken bölümler oldu mu?
- Yazılar, resimler ve açıklamalar senin için yeterince anlaşılır mıydı?

TOPLUMSAL KATKI

Bu tezin temel amacı, erişilebilirlik kavramı çerçevesinde modern sanat müzelerini incelemektir. Bu doğrultuda, müze mekânlarının tüm bireyler için fiziksel, görsel, işitsel ve dijital açıdan erişilebilir kılınması, toplumsal kapsayıcılığın güçlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Modern sanat müzelerinin kamusal mekânlar olarak toplumun her kesimine hizmet etmesi gerektiği anlayışıyla hazırlanan bu çalışma, farklı kullanıcı profillerinin (engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve dezavantajlı gruplar) mekânsal deneyimlerine dair özgün bulgular ortaya koymuştur.

Araştırmanın en önemli katkılarından biri, sivil toplum kuruluşlarıyla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda literatürde yer almayan erişilebilirlik unsurlarının tespit edilmesidir. Bu unsurlar, mimarlar, iç mimarlar ve proje uygulayıcıları için yol gösterici bir rehber niteliği taşımakta; tasarım sürecinde kullanıcı deneyimlerinin dikkate alınmasının gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Böylece çalışma, yalnızca teorik düzeyde kalmayıp, doğrudan pratik tasarım ve uygulama süreçlerine katkı sağlayan bir referans çerçevesi sunmuştur.

Türkiye'nin önde gelen modern sanat kurumlarından biri olan İstanbul Modern Sanat Müzesi örneği üzerinden yürütülen bu çalışma, erişilebilirlik konusundaki durumu çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirmiş; aynı zamanda müze tasarımında kapsayıcı stratejilerin önemine dikkat çekmiştir. Böylece, gelecekte planlanacak modern sanat müzeleri ve benzeri kültürel kurumlar için uygulanabilir ve kullanıcı odaklı erişilebilirlik unsurları ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, bu tez çalışması; erişilebilirlik alanındaki akademik bilgi birikimine katkıda bulunmanın yanı sıra, saha temelli verilerle desteklenmiş bütüncül bir yaklaşım sunarak mimarlara, iç mimarlara ve uygulayıcılara referans öneriler sunmaktadır.